

TEOLOGI OCH KYRKLIG PRAKTIK **I DEN MÅNGKULTURELLA FÖRORTEN**

Texter om förutsättningar, utmaningar och möjligheter
för kyrkan och teologin i det nya Sverige

Sammanställt av Ulf Dagerbrant

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord 5

Möte med den andre 7
Christina Byström

Kyrka i utsatt stadsdel 15
Leif Dahlin

Att synliggöra Guds närvaro i Gunnared 27
Per Eriksson

Det röda skynket 41
Annika Vindare

Begravnings seder och ritualer i den syrisk-ortodoxa kyrkan och i den svenska kyrkan 49
Nadia Destici

Utanför Murarna 57
Andreas Andersson

Folkets brokiga lek 65
Ulrika Melin Lasson

Samverkan på olika villkor 73
Annika Stenvall

Kyrkans diakoni 81
Kenth Björk

Mångfald och integration 87
Inga Johansson

Nätverksmenigheten 95
Michael Öjermo

Byrackekyrkan 107
Henrik Frykberg

FÖRORD

Under läsåret -06/-07 genomförde institutionen för religionsvetenskap vid Umeå Universitet i samarbete med Göteborgs stift, Göteborgs kyrkliga samfällighet, Bräcke diakoni och förortsförsamlingarna i Bergsjön, Biskopsgården, Angered och Gunnared kursen ”Teologi för staden och arbetslivet”. Målgruppen var i första hand kyrkligt anställda som arbetade i någon av de nämnda församlingarna. Omfattningen var 10p och kursupplägget var utformat så att man läste kursen i kvartsfart på antingen A eller C nivå¹. Innehållet var uppdelat i en allmän del och en fördjupningsdel. Tanken var att man parallellt med den allmänna delen som bearbetade frågor rörande fenomenet staden, värdeförskjutningar, miljonprojektet, identitetsskapande, ungdomskultur etc. skulle få tillfälle att fördjupa sig i en av två alternativa inriktningar. Den första inriktningen var fokuserat runt frågor som rörde teologi i staden i allmänhet och församlingsarbete i den mångkulturella förorten i synnerhet och den andra mot frågor rörande teologi i arbetslivet.

25 deltagare mötte upp med kursledarna Martin Lindblad för Bräcke diakoni och Ulf Dagerbrant för Umeå Universitet. Det visade sig att samtliga kursdeltagare var intresserade av den valbara delen med inriktning mot teologi och församlingsarbete i förorten varför den med inriktning mot teologi i arbetslivet lades åt sidan för att kunna tas upp vid något annat liknande kurstillfälle.

Kursdeltagarna samlades under läsåret till fem inplanerade tvådagarsträffar. Vid ett av dessa tillfällen fick vi dessutom förmånen att delta i den mycket givande storstadskonferensen ”Framtiden bor hos oss” som arrangerades av Bergsjöns, Biskopsgårdens, Angered och Gunnareds församlingar samt Göteborgs stift och gick av stapeln den 15-16 november 2007 i Göteborg. I övrigt handlade de fem träffarna för kursdeltagarna om att lyssna på inbjudna föreläsare, utmanas att fördjupa det teologiska tänkandet, samtala och utbyta erfarenheter ur vardagen och tillsammans fundera kring de mindre uppsatser som skulle avsluta kursen. Många spännande skrivprojekt påbörjades och några av dem finns i och med detta kompendie tillgängliga för alla intresserade.

Texterna presenteras här i relativt obearbetad form och tanken är att de kan få fungera som inspiration, utgångspunkt för diskussion och fortsatt engagemang i de nya och nygamla frågor teologin idag ställs inför. Den stora förhoppningen är dock att texterna ska kunna få bidra med bränsle till och tankestoff för diskussionen kring kyrkans uppgift och arbete i den mångkulturella förorten. På många sätt ställs församlingarna i dessa områden inför frågeställningar och utmaningar som för kyrkan som helhet fortfarande ligger ett antal år framåt i tiden. Utvecklingsmässigt kan man därför ana att dessa församlingar ligger något före den större delen av kyrkan vilket gör diskussionen i dessa församlingar kring teologi och kyrklig närvaro och relevans i förorten extremt intressant.

Texterna i sig är väldigt olika sinsemellan både till karaktär och innehåll och sammanförs kanske främst av viljan till samhällslig och teologisk förståelse och längtan efter en fungerande teologi och en förortskyrka som gör skillnad i sitt lokala samhälle.

Ulf Dagerbrant

Umeå den 10 oktober 2007

---

¹ Både kursens nivå och omfattning är ovan angivna i de termer som användes före Bolognasamarbetets ibrukttagande vid svenska universitet och högskolor i samband med ht-07. I dessa termer skulle kursen ha getts i grund- och påbyggnadsnivå och omfattat 15hp.

MÖTE MED DEN ANDRE

Reflektioner om Sanning, Tolkning, Kontext

- utifrån erfarenhet av mångkulturella så kallade utsatta stadsdelar,**
- samt Svenska kyrkans potential som förmedlare av hopp i dessa stadsdelar.**

Christina Byström

INLEDNING

Min sanning blir inte mindre sann för att din sanning är en annan.

Min Gud blir inte mindre för att din Gud är en annan. Ibland känner jag igen mig själv i mötet med dig.

Och ibland känner jag också igen en annan troende människa.

MÅNGKULTURELLA MÖTEN OCH MILJÖER

Till förorten...

” Gud blir inte mindre bara för att medlemsantalet minskar. ”

Det säger dåvarande biskop KG Hammar när han besöker Göteborgs förortsförsamlingar i april 2005.

”Framtiden bor i förorten” kallade vi då vårt samarbete. Idag heter det ”Framtiden bor hos oss”. I våra stadsdelar, ofta definierade som utsatta, är ohälsotalen liksom arbetslöshetssiffrorna höga. Andelen icke svenskfödda invånare är stort, många har kommit hit som flyktingar. En del lever till och med här utan uppehållstillstånd.

Av uppenbara skäl är antalet medlemmar i Svenska kyrkan låg, mellan 30 och 40 procent av invånarna är medlemmar. (Dock är det högt bland de som är kyrkotillhöriga!)

När jag för tre år sedan intervjuade en blivande präst om hennes val av Biskopsgårdens församling som missiv-plats sa hon att det var lätt att vara präst här; ”inget tjafs liksom”. Man kommer snabbare till kärnan. Hinder som prestige och försvar är mindre här. Den andra snart vigda prästen menade att här om någonstans är kyrkan Kristi kropp på jorden.

Det vi ger här får vi väldigt snabbt tillbaka, skulle man kanske kunna säga. Sträcker vi ut en hand finns det alltid någon som fattar den. Tillfredställelsen verkar också vara stor i arbetslagen.

I Göteborgs så kallade utsatta stadsdelar ser vi också andlighet i alla dess former; muslimer och kristna, katoliker, frikyrkor och liberala muslimer och fundamentalister.

Idag är våra verksamheter öppna för alla som bor i våra områden - oavsett religion eller bakgrund. Det innebär att även till exempel muslimer deltar och engagerar sig i kyrkans arbete, i vår förskola i Biskopsgården finns det varje termin åtminstone en muslimsk familj som valt att placera sitt eller sina barn just hos oss. Oftast för att andligheten ges utrymme i vår förskola, vilket få kommunala förskolor erbjuder.

Andlighet i vardagen - Kvinnogruppen

Biskopsgårdens församling har tillsammans med Bergsjöns församling och Bergsjöns Kvinnocenter träffats ett antal gånger i en löst sammansatt grupp som vi kallar Internationella kvinnogruppen. Gruppen är mångkulturell, majoriteten av kvinnorna som deltar har invandrarbakgrund, några är kristna, andra muslimer.

När vi skulle träffas till en halvdag om andlighet i vardagen, var turerna många. Det ambitiösa upplägget med introduktion, personlig berättelser av en kristen och en muslimsk kvinna samt samtal i större och mindre grupper, fick revideras flera gånger om.

De muslimska kvinnorna ville inte prata om sin tro, någon ville inte komma alls och av den kristna vittnesbörden blev intet. Återbud följdes av ”vi kommer”. En kvinna i gruppen är svensk, hon har konverterat till islam, men talar vanligtvis tyst om det. Det väcker reaktioner, många svenskar förstår inte. Hon var tveksam till att berätta. Till slut

undrade vi hur vi skulle göra, var träffen överhuvudtaget angelägen? Fanns behovet? Ja, kanske.

- Äh, vi fixar god mat och fika och så pratar jag lite om hur vi alla är Abrahams barn, sa Sally.

Så gjorde vi och det funkade. Varje kvinna hade under dagen berättat eller gett exempel på hur just hennes vardagliga andlighet ser ut. Föga förvånande kände vi igen oss i varandras berättelser. Kvinnorna kände alla glädje och styrka i sin tro. Våra individuella exempel visade sig också ha många likheter. Morgonstunden var viktig för flera av kvinnorna. Att i stillhet, i lugn och ro, få tacka för den dag som låg framför, var något tydligt både flera av de kristna och muslimska kvinnorna gjorde.

Att prata om religion är svårt, men att prata vardagsliv är lättare. En viss trevan i början, men sedan flöt samtalen i mindre grupper och i stort. Vid efterföljande lunch fortsatte de spontant. Om barnen och vad vi ger dem för nycklar till sin andlighet.

REFLEKTION: Jag tänker att vår föreställning om gud, tro eller religion är djupt präglad av vår kontext. I botten finns en längtan - i bästa fall en tillit - och den är densamma oavsett vilken trosuppfattning man säger sig ha eller har blivit uppfostrad att tillhöra. Det är ju inte så svårt att känna igen en troende människa. Det visade sig efter någon timme i samtalet med kvinnorna i Kvinnogruppen. Trots att det initialt fanns en viss tvekan. Min Gud blir inte mindre bara för att du tror på din. En svensk kristen kvinna sammanfattade ”Jag är ju alltid ett annat du”. Det blev uppenbart.

En trygg tro

Marika Palmdahl, präst i Brämaregårdens församling och nu stiftsadjunkt i interreligiösa frågor, skriver i sin avhandling ”Det nya landet” att tro betyder övertygelse. Och att en identitet i den egna tron kan vara en väg, inte ett hinder i mötet med en annan trosuppfattning.

En kristen religionsteologi är just kristen och söker i de egna källorna och traditionerna för att finna uttryck för den verklighet som uppkommer i mötet med religiös mångfald”. Det betyder inte att teologisk reflektion behöver vara låst i sitt eget sammanhang och sin egen tradition. Då den teologiska reflektionen är kontextuell står den i kommunikation med sin omgivning och därför också i kommunikation med eventuellt nya eller främmande inslag i sin omgivning.²

En fri och trygg tro är inte hotad eller utmanad av en annan trosuppfattning. Som sagt; min gud blir inte mindre för att du tror på din.

SANNING KONTEXT TOLKNING

Språket och dess koder äger ingen mening i sig själva, de måste tolkas. Och det som vi uppfattar som ren verklighet är i själva verket alltid redan förmedlat.³

---

² Palmdahl 2005. s. 86.

³ Kristensson Uggla 2002: s. 313.

Så skriver Bengt Kristensson Ugglå, författare och docent i tros- och livsåskådningsvetenskap, i sin bok *Slaget om verkligheten*. Idag lever vi i ett flöde av information, kommunikation och impulser. Om modernismen ägnade sig åt att analysera och beskriva världen, ägnar den postmoderna tiden sig åt att tolka den. Och det är inte lätt.

Vi lever alltid i en värld som redan är tilldelad mening. Våra föreställningar formas, positivt och negativt av den kontext vi befinner oss i.⁴

Vidare om sanning:

Min sanning är således ett resultat av min tolkning och tro, den finns inte utan kontext. Från att sätta människan i centrum, är vi idag benägna eller kanske tvungna att sätta relationer mellan människor i centrum. Det finns ingen sanning, det finns bara uppfattningar om sanningen.⁵

Och det skapar enligt Kristensson, en otrygg tillvaro.

Radioprogrammet Tendens

Radioprogrammet Tendens ursprungligen sänt i P1 den 14 februari 2007, har titeln ”Andra Sidan - förnuft eller känsla” och undertiteln ”Maktlöshet. Andlighet. Meningen med livet eller längtan bort från ensamheten.”

I programmet diskuterar religionssociologen Lars Ahlin och folklivsforskaren Ebbe Schön bland annat vilka faktorer som står bakom människans intresse och behov av tro, oavsett om det handlar folktro eller religiös trosuppfattning.

Enligt Lars Ahlin finns det en tendens att benägenheten att tro ökar då livet uppfattas som otryggt.

- Och det hänger samman med att vara människa, säger han och menar att det är likadant över hela jordklotet. Föreställningen om till exempel ”liv efter detta” förekommer i nästan alla kulturer, säger Lars Ahlin.

Det kan handla om tröst för den som har det svårt i denna värld. Skräck för tomhet meningslös, kaos. Att våra liv skulle vara meningslösa är skrämmande och svindlande. Trosföreställningar, både religiösa och folktro, hjälper till att fylla tomrummet. Det skänker tröst och skapar trygghet.

- Många människor känner sig maktlösa idag och är styrda av makter de inte kan påverka, globalisering och utlokalisering av arbeten, de är offer för samhällets utveckling säger Lars Ahlin och menar att det kan vara en orsak till ett ökat intresset för andlighet.

- Människor upplever att de har få val i tillvaron. Deras personliga liv är styrt av makter utanför dem själva. Många har behov av att få sina sociala erfarenheter legitimerade på ett transcendent plan. Det kan de få genom en tro på fenomen och krafter som de inte kan styra över, säger Ahlin.

REFLEKTION: Tydligt finns längtan efter en andlig dimension väldigt starkt i ett otryggt samhälle. Herrar Schön och Ahlin talar om en tendens som visar hur de som inte kan styra sitt eget liv, också har en tendens att i större utsträckning tro på fenomen,

---

⁴ Kristensson Ugglå 2002. s. 360.

⁵ Kristensson Ugglå 2002: s. 334

jämfört med dem som kan styra sina egna liv. Man söker alltså en yttre ram för sitt liv, en sorts ”avlastare”.

Innebär det resonemanget att det i förorten/ eller i de så kallade utsatta kvarteren, finns en större potential bland invånarna att komma till tro, att bli troende, än i ett mer stabilt eller till och med välbärgat område? I en bemärkelse självklart inte, det finns inga garantier för vare sig lycka eller välmående oavsett klasstillhörighet, social och ekonomisk status. Livet kan givetvis uppfattas som otryggt oavsett kontext och plattform.

Men kanske ändå i en annan. De sociala konsekvenserna av utslagning och fattigdom borde per definition vara grogrund för i alla fall en sorts otrygghet. Statistik visar också att upplevelsen av trygghet i Göteborgs så kallade storstadsområden, (Bergsjön, Norra Biskopsgården, Gårdsten och Hjällbo), är lägre än i andra.

Både Storstadsundersökningen i Göteborg 2003 och Väst SOM-undersökningen för storstadssatsningsområdena i Göteborg 2001, behandlar upplevelsen av rädsla och otrygghet. Fem avseenden är direkt jämförbara och i fyra av dem är otryggheten förhöjd i Storstadsområdena. Den mest markanta skillnaden mellan områdena och övriga områden i Göteborg, avser tryggheten i bostadsområdet, därefter i hemmet. Sammanfattningsvis noteras i Storstadsundersökningen 2003, också att det allmänna hälsotillståndet i storstadsområdena upplevs som något lägre i jämförelse med Göteborg i sin helhet och även uppfattningen om den allmänna livstillfredsställelsen ligger lägre.⁶

(För) starka uttryck?

Vi har alla behov av struktur och tillhörighet, ett ramverk för våra liv, inte minst i förorten. Här finns potential att rekrytera till så väl de öppna, liberala kristna och muslimska samfundet, som, vilket vi kontinuerligt också bevittnar, till fundamentalistiska samfund, både kristna och muslimska, och till kriminella gäng som OG och Bandidos.

I Bergsjön ser vi unga människor i burka och mycket traditionella muslimska kläder. I skolan noterar lärare hur en del muslimska pojkar inte vill ta kvinnor i hand, det har lärarna i eftermiddagsskolorna sagt åt dem att inte göra, säger dom. I Biskopsgården är skolprästen orolig över hur Bandidos och det kriminella OG-gänget rekryter bland unga tonåringar i området.

Uppfattar man sig inte som hemma i det svenska samhället, blir den egna gruppen, oavsett vad den står för, en viktig och ibland till och med den viktigaste referensmarkören. ”Kan platsen där man har sin vardag och sina kamrater få en avgörande identitets- och trygghetsskapande faktor”, skriver till exempel Ola Sernhede och Thomas Johansson i det inledande kapitlet till ”Storstadens omvandlingar” apropå unga män och ”stadsdelsnationalism”.

För några år sedan skrev Göteborgs-Posten om hur tidigare relativt liberala muslimska familjer satte slöja på sina tonårsdöttrar för att flickorna annars blev utsatta för ett alltför stort tryck av mer konservativa grupper. Den sociala kontrollen i området upplevdes av föräldrarna som stor och krävande. I det här fallet var det framförallt grupper som haft det svårt att integrera sig i samhället som stod bakom en allt strängare religionsutövning.

REFLEKTION: Det är alltid angeläget att ställa sig frågan Vilka egna behov finns i min tolkning? Vad vittnar mitt perspektiv om? Inom alla trosuppfattningar finns en spänning eller konflikt mellan den bokstavliga tolkningen och den kontextuella. Vi är samma

---

⁶ Frågorna i refererad undersökning har fokuserat på den upplevda tryggheten, inte den faktiska.

människa som har samma behov av hopp, trygghet. Vi reagerar lika på otrygghet och osäkerhet. Det tar sig olika uttryck, men har samma psykologiska bottnar och förklaringar.

Förutsätter min tolkning en kontrast, en konflikt, en motpart och ett hot, kan den skada om den får gehör hos andra människor, om den blir en angelägenhet för flera.

Att verka i förorten är på ett vis att verka i det mest utsatta. Vår insats är tydlig, den märks och det är lätt att göra gott. Av den anledningen skulle arbetsplatser i våra områden kunna vara mycket attraktiva för kristna medarbetare. De är de också ofta, menar jag.

Parallellt finns här också medarbetare som har en mer bevarande inställning i sin identitet som kristen representant på dessa arenor. Känsla av hot utmärker ibland deras resonemang och även engagemang.

Konkreta uttryck kan vara att när en medarbetare uttrycker skepsism mot att låta muslimska kvinnor komma till lokalen eftersom ”de egentligen inte är att lita på”. En medarbetare uttrycker sin frustration över svenska kvinnor som konverterar till islam.

Marika Palmdahl talar om vikten av att den som kommunicerar relaterar sina egna erfarenheter och sina egna övertygelser till andras. Ett samtal där parterna möts, kan få dem att distansera sig från sina egna respektive världar och också kritiskt granska egna erfarenheter och argument.

I mötet med den andra tvingas man ompröva sina egna sanningsanspråk och antingen finna argument som stöder dem eller vidga sitt eget perspektiv med de andras erfarenheter. Den processen leder inte bort från sanningen utan snarare närmare.⁷

REFLEKTION: Att vi som kyrka förminskar och ifrågasätter andra religioner riskerar givetvis att skada och underblåsa konflikter. För här är behoven så många. Det gäller att veta var man själv står.

SLUTKOMMENTAR

Så hur når vi ut?

Lars Ahlin säger ju ”det finns en tendens att tro ökar då kontext, människans sammanhang, upplevs som otrygg”. På så vis kan framtiden sägas bo i förorten, den sidsteppade förorten som i en bemärkelse allt mer står utanför näringslivets och politikernas exklusiva satsningar på älvstränder och citykärnor.

Förorten präglas av utanförskap, utsatthet och ohälsa och allt för ofta av hopplöshet. Här om någonstans borde vi i så fall kunna nå och locka människor till kyrkan. Vi har ju något att erbjuda. Vi har hopp, vi har en trosuppfattning, vi har en ram, ett stöd som bär människans tvivlan. Vår berättelse avlastar. Så bra då att vi är kyrka som erbjuder tro och om det är som Ahlin säger – också trygghet och hopp.

Men hur ser det då ut? Medlemstalet minskar och anledningarna är flera; många har andra religioner, inflyttningar från mellanöstern, Afrika och forna Jugoslavien är stor i förorten. Unga svenskar har inte ekonomi nog. Också fattiga barnfamiljer är utan ekonomiska resurser.

Så hur nå alla?

Kom ihåg: KG Hammar: Gud blir inte mindre för att medlemstalet minskar.

---

⁷ Palmdahl 2005, s. 92.

Vi står för hopp även för dem som har en annan religion. Många litar på kyrkans engagemang och roll som social aktör även fast de ofta har andra religioner. Engagemanget om de utsatta, de på välfärdens skuggsida, ingjuter hopp även hos dem som inte uttalat har en tro eller hos dem som är av en annan trosuppfattning.

Se om vårt eget hus; analysera våra egna avsikter och behov. Vad säger vi indirekt, vad finns i våra undertexter, vad vittnar våra medarbetare om som engagerar sig till exempel mot kanske sexuella minoriteter eller för den delen misstänkliggör andra trosuppfattningar, om sin egen rädsla och otrygghet? Är de trovärdiga bärare av evangeliet? Även inom kyrkan behöver vi undersöka drivkrafterna i vår tro. Då landar vi som alltid i människan och hennes komplexitet.

Konkurrensen är stor. Dalai Lama säljer ut på Scandinavium och kriminella gäng rekryterar bland ungdomar.

Men det vi ger får vi tillbaka. Sträcker vi ut en hand finns alltid någon som fattar den. Sträcker vi ut den med förbehåll och krav, med vittnesbörd om kontroll och tolkningsföreträde, blir vi föga förvånande avvisade.

Vi har mycket att tillföra och erbjuda om vi tror att hoppet finns i människan - inte i religionen, tänker jag. Vi får kanske börja med oss själva och förstå oss själva. Så kan vi se och nå den andre. Oavsett bakgrund eller religion.

Efterskrift:

Till Bergsjöns kyrka kom en måndag-förmiddag i slutet av mars en äldre muslimsk kvinna för att berätta att någon från kyrkan under helgen ställt ut 20 sopsäckar från en fest i kyrkan utanför hennes port. Kyrkan hade hyrt ut lokalen till ett privat sällskap som misskött sig rejält. Men risken var ju uppenbar att människor som såg tilltaget trodde att detta sällskap representerade kyrkan.

- Soporna luktade och det såg så illa ut utanför vårt hus, sa kvinnan. Men jag ville inte ringa fastighetsbolaget, för då skulle ni kanske få dåligt rykte och det vore inte bra. Jag gillar er, hit kan folk alltid komma, det är mycket öppet. Då och då ringer kyrkklockorna och det tycker vi i min familj är så trevligt. Ja, det skulle vara illa om kyrkan fick dåligt rykte. Det är ju Guds hus.

REFERENSER

Kristensson Ugglå, Bengt, Slaget om verkligheten, Symposium, Stockholm/Stehag 2002

Marika Palmdahl, Det nya landet, Arcus, Lund 2005.

NorénBretzer, Ylva, Storstadsundersökningen i Göteborg 2003, Medborgarundersökningen i Bergsjön, Gårdsten, Hjällbo och Norra Biskopsgården, Göteborgs Stad, Stadskansliet, Intellecta DocuSys AB, V Frölunda 2004

Radioprogrammet Tendens 13/2 2007 kl. 11.03 del 3 av 3. Programtitel: Andra Sidan - Förnuft eller känsla?, P1 Sveriges Radio

KYRKA I UTSATT STADSDEL:

Utkast till en pastoral strategi

Leif Dahlin

INLEDNING

Jag började arbeta som kyrkoherde i Bergsjöns församling den 1 augusti år 2000. Med mig hade jag erfarenheter av arbete som församlingspräst i olika församlingar i Svenska kyrkan. Jag har även i två omgångar arbetat på stiftskansliet i Skara stift men också som missionär i fyra och ett halvt år, utsänd av Svenska kyrkans mission till Evangelical Lutheran Church in Malaysia and Singapore, ELCMS, en invandrad indisk minoritetskyrka i ett muslimskt land. Dessa olika erfarenheter hade jag med mig, men insåg snart att för att arbeta i Bergsjön måste vi i församlingen tillsammans finna en pastoral strategi som fungerar. I den här uppsatsen ska jag försöka beskriva vägen till den pastorala strategi som vi idag arbetar efter. Jag gör inte anspråk på att vi funnit det enda rätta sättet att fungera i en utsatt miljö. Jag tror dock att vi har lärt oss mycket under resans gång, genom samtal med andra, genom ”trial and error” och på många andra sätt.

BAKGRUND

Under denna rubrik hämtar jag material framför allt från fyra håll. Jag kommer att ta fram slutsatserna från det slutbetänkande som Storstadskommittén lade fram 1998.⁸ Jag har också hämtat material från Rädda barnens studie om barnfattigdomen i Sverige.⁹ Vidare hämtar jag aktuell statistik från Göteborgs kommuns hemsida,¹⁰ där jag har tittat närmare på statistik om förhållandena i Bergsjön. Slutligen har jag också med stort intresse tagit del av ”Bergsjön inifrån”¹¹ en nyutgiven bok om Bergsjön

Bergsjön – en utsatt stadsdel

Vid regeringssammanträdet 16 mars 1995 tillsatte regeringen en storstadskommitté med företrädare för de tre storstadsområdena. Uppgiften var att ”i dialog med berörda områdena föreslå och initiera åtgärder som syftar till att skapa bättre förutsättningar för bostadsområden i storstäderna att ta till vara de olika resurser och möjligheter som finns och som kan användas för en positiv utveckling.”¹² Kommittén skulle bl a

Genomföra en kartläggning

Lämna förslag till riktlinjer för framtiden

Ta initiativ till och genomföra konkreta projekt

föreslå behövliga förändringar av lagtext och annat

Då hade den tidigare storstadsutredningen uppmärksammat att i de minst attraktiva områdena i storstäderna fanns en överrepresentation av invandrare, arbetslösa och personer som var permanent utslagna från arbetsmarknaden. Många hushåll var beroende av socialbidrag och de ökade snabbt i antal. Andelen förtidspensionerade och ensamma kvinnor var hög. Ohälsotalen var höga och sjukskrivningarna många.

Storstadskommitté lade fram sitt slutbetänkande år 1998. I denna beskriver man 24 stadsdelar som utsatta stadsdelar. Det är stadsdelar präglade at

stark segregation

hög arbetslöshet

⁸ Statens offentliga utredningar 1998:25 Socialdepartementet. Tre städer. En storstadspolitik för hela landet. Slutbetänkande av Storstadskommittén. Stockholm 1998. Fritzes Offentliga Publikationer

⁹ Barnfattigdomen i Sverige. Årsrapport 2003. Rädda Barnen.

¹⁰ www.goteborg.se

¹¹ Bergsjön inifrån, 2006, utgiven av Bergsjöns Kultur- och Mediaverkstad

¹² Tre städer. En storstadspolitik för hela landet. SOU1998:25 sid 249

bristande egenmakt och
höga ohälsotal

Bergsjön är en av dessa 24 utsatta stadsdelar. Stadsdelen växte fram under slutet av 60-talet och början av 70-talet i miljonprogrammets tid och tidigt kom många invandrare pga. arbetskraftsinvandring. Från mitten av 80-talet kom nya invandrargrupper och ser man på de senaste 20 årens invandring får man en provkarta över de krig och konflikter som ägt rum i världen. Omflyttningen har hela tiden varit stor. Under 90-talet flyttade varje år mellan 25 och 30 % av invånarna från stadsdelen och nya kom i stället. Nu är omflyttningen lägre eftersom det råder brist på bostäder i hela Göteborg, också i Bergsjön. Det var framför allt svenskarna som lämnade och nya invandrargrupper kom i stället.

Segregationen har fördjupats de senaste åren. Det gäller både ekonomiskt, socialt, och etniskt. Den svenska fattigdomen finns i dessa områden. Den engelske teologen John Atherton föredrar att tala om marginalisering i stället för fattigdom.¹³ Marginalisering innebär också fattigdom, men man betonar rättvisan mer och det är ett bredare begrepp. När man inte har det som man borde ha i jämförelse med andra grupper är man marginaliserad. Det kan handla om ekonomi, men har också att göra med hälsa och arbete. Hög arbetslöshet och därmed låga inkomster ökar socialbidragsberoendet. Arbetslösheten ligger på 8 %, men sysselsättningsgraden är på knappt 40 %. Statistiken över arbetslöshet bidrar snarare till att dölja problemen än att lyfta fram dem.

Bergsjön är alltså en utsatt stadsdel präglad av mångkultur och omfattande arbetslöshet, mycket låga inkomster och höga ohälsotal. I Göteborg växer de ekonomiska och sociala klyftorna. ”Flera undersökningar visar att Göteborg är Sveriges mest segregerade stad. Skillnaderna är extrema och de utsatta stadsdelarnas utveckling i ekonomiska termer verkar karakteriseras av ett slags fritt fall.”¹⁴ Klyftorna och det upplevda utanförskapet är i hög grad etniskt bestämd, men också ekonomiskt. De insatser som görs för att ändra situationen är för små och för kortvariga.

Rädda barnens rapport om barnfattigdom bekräftar bilden ovan. Det är ingen uppmuntrande läsning. Man talar om ett Sverige som glider isär, där de som har får mycket mer och de som inte har får inget eller ganska lite. Klyftorna ökar och man kan tala om två Sverige eller för den delen två Göteborg.

I Göteborg lever vart 5:e barn i fattiga förhållanden. I Bergsjön är det 63 % av barnen som växer upp under fattiga förhållanden. Barn som växer upp i fattigdom lever i familjer som får socialbidrag eller familjer som har låg inkomststandard, vilket innebär att inkomsterna inte täcker nödvändiga utgifter. Sammanfattningsvis visar rapporten på en tilltagande segregation i de tre storstädernas stadsdelar när det gäller barns ekonomiska villkor utifrån etniska förtecken. Den redan tidigare ekonomiska och etniska segregationen stärks.

Bergsjöns församling

Bergsjöns församling kom till år 1970 genom en delning av Nylöse församling. Arbetet har hela tiden präglats av utsatthet, som undan för undan blivit allt större. För 20 år sedan var andelen kyrkotillhöriga ungefär 75 % men den andelen sjunker för varje år, eftersom infödda svenskar lämnar stadsdelen och andra kommer i deras ställe. Och är nu nere på c:a 30 %. Församlingen är en del av Göteborgs kyrkliga samfällighet och har därigenom en

---

¹³ John Atherton: Marginalisation. SCM Press 2003

¹⁴ Åsa Andersson...

⁸ Annika Wiren. Jesus från Rinkeby: tankar kring en lokal pastoralteologi, Svenska Kyrkan/Spånga församling, Danderyd 2004

bättre ekonomi än vi skulle ha haft på egen hand. Bergsjöns kyrka invigdes 1974 och ersatte då en tidigare vandringskyrka. Församlingen har också haft ytterligare en kyrka, inrymd i bottenvåningen av ett hyreshus, men denna kyrka lämnades redan 1989.

STEG PÅ VÄGEN MOT EN PASTORAL STRATEGI

Vändpunkten - Verksamhets- och kompetensanalys

Hösten 2001 genomförde församlingen en verksamhets- och kompetensanalys inom ramen för EU:s mål tre program. På ett allsidigt sätt försökte vi belysa de problem och möjligheter som vi såg i vårt område och förde diskussioner om hur vi skulle kunna driva arbetet vidare. Efter att ha lyssnat på oss ett tag sa den person som ledde arbetet: ”Jag hör att ni har en mycket tydlig bild av vad det är att vara en församling. Ni vet vad en församling gör och hur en församling ska fungera. Men ni säger hela tiden: ”men vi är i Bergsjön”. Det tycks som om ni har ett problem där. Ni vet vad det är att vara församling, men ni är i Bergsjön och ni får inte den bild ni har att vara församling att gå ihop med den verklighet ni har i Bergsjön.”

Det processledaren sa var ingen nyhet för oss. Men han formulerade på ett tydligare sätt det vi redan hade insett och satte fingret på det vi också hade börjat arbeta med, att finna ett sätt att vara kyrka i en utsatt miljö. Många i arbetslaget bar med sig bilden av församlingen som en plats dit människor i olika åldrar samlades för att få undervisning, fördjupas i sin tro och dela församlingens gemenskap. Men antalet konfirmander hade sjunkit starkt, förskolan hade lagts ned och inte många kom till någon studie- eller samtalsgrupp. Vi behövde se över de traditionella arbetsformerna och fundera över om de var relevanta i Bergsjön eller om vi behövde arbeta på ett annat sätt för att kunna vara kyrka i en utsatt miljö.

Vi befann oss redan i en process, som efter den hösten har gått vidare och har lett oss till att markera att vi vill vara kyrka i Bergsjön. Det ledde till en mer medveten strävan att förena bilden av vad det är att vara församling med den verklighet vi möte i Bergsjön, Nedan ska jag berätta om några av de steg vi tagit för att på ett tydligare sätt kunna vara kyrka där vi faktiskt är.

Öppenhet

ÖPPEN KYRKA

Bergsjöns kyrka ligger mitt i centrum, i korsvägen mellan spårvagns- och busshållplats, bostadsområden, affärscentrum, bibliotek och skola. Men kyrkan var stängd under dagtid, öppen bara i samband med gudstjänster. Många människor förbi kyrkan varje dag, men ingen kom in. Det slutna intrycket förstärktes av kyrkans strama arkitektur och av den långa, höga, gråa mur som finns intill. Kyrkan gav på det hela taget ett slutet och otillgängligt intryck. För mig var det stötande att kyrkan var stängd i stället för öppen och välkomnande.

Tidigt inledde jag en diskussion om att vi borde ha kyrkan öppen så att människor kunde komma in. Kyrkan låg i centrum, många människor passerade och jag trodde att många skulle vilja besöka den. Skälen att kyrkan inte var öppen var de vanliga – man var rädd för stöld och skadegörelse. Det var svårt att ha kontroll över vilka som kom och gick. Men många ville också att kyrkan skulle vara öppen, man var bara så van vid att den alltid var stängd så man hade aldrig tänkt på möjligheten att ha den öppen.

Så småningom kom vi dit att kyrkorådet tyckte att man kunde ha kyrkan öppen på prov. Detta skedde tidig vår 2001. Vi skrev om det i församlingsbladet, satte upp affischer utanför kyrkan och lät dörren vara olåst. Och människor började komma. Man gick in för att se på kyrkan. Man satte sig ned en stund, bad, tände ljus och många uttryckte sin uppskattning att det mitt i centrum fanns ett rum för bön, stillhet och andakt. I kyrkan brann andaktsljus som människor tänt. Vi kompletterade den tidigare ljusbäraren med ett ljusbord och en ikon längst bak i kyrkan.

En period under våren 2001 fick vi stänga kyrkan igen under några veckor. Vi hade gett tillflykt åt en romsk familj och fick motta några hot- och hatbrev. Någon eller några försökte tända eld på kyrkan genom att placera ett värmeljus under ett skåp och det fattades bara några minuter att de skulle lyckas. Detta tvingade oss att stänga kyrkan en kort tid, men vi öppnade igen, nu med hjälp av några frivilliga ”kyrkväktare” som hade tillsyn när kyrkan var öppen. De kunde också bjuda besökare på te och kaffe och kyrktorget utvecklades till en mötesplats och kyrkan blev än mer välkomnande, när man möttes av en person då man kom in. Så det som var en svår incident ledde till att öppenheten utvidgades och förstärktes

I stort sett ha det annars fungerat oproblemiskt att ha kyrkan öppen. För några i arbetslaget har det varit en svårighet att människor sökt sig vidare från kyrkorummet in i församlingshemmet och kommit utan att ha gjort upp om en tid för besök. Arbetet har blivit mer ryckigt och man har inte kunnat arbeta så ostört som tidigare. I samband med ett mordhot mot en i personalen har det också känts hotfullt att kyrkan varit så öppen. Stundtals har trycket varit mycket stort, och vi har hela tiden arbetat med olika strategier för att skapa mer struktur. Vi har inte alltid lyckats så väl, men i samband med att vi öppnat café och second hand med hjälp av frivilliga krafter har situationen blivit tydligare och det finns fler som man kan möta. Men till stor del har det varit positivt med den öppna kyrkan och det har lett till många spännande möten.

ÖPPEN ATTITYD

Den öppna kyrkan har varit ett sätt att visa att vi vill ha en öppen attityd mot de människor som kommer. Det har varit viktigt att alla som är engagerade i Bergsjöns kyrka har ett diakonalt förhållningssätt och möter människor med respekt och vänlighet.

Öppenheten visar sig i gudstjänsten, där vi arbetat med att göra människor mer delaktiga och öppnat oss för inslag från andra kristna traditioner

Vi har också haft många utställningar i kyrkan, med verk framför allt av lokala konstnärer. Det har lett till att fler har vågat ta steget och söka sig in i kyrkan.

Öppenheten märks i arbetet med frivilliga medarbetare genom att vi tar emot så många utan att ställa alltför höga krav. Vi har genom åren tagit emot ett stort antal praktikanter av olika slag, från grund- och gymnasieskolan, men också från vuxenutbildning, SFI och arbetsförmedling och även de som gör samhällstjänst. En av diakonerna är huvudansvarig för arbetet de frivilliga. Det har gett struktur åt arbetet och hjälpt oss att få in människor i uppgifter som passar dem. Regelbundna samlingar medverkar till att få praktikanterna att känna sig sedda och uppskattade och ger oss en möjlighet att hjälpa dem att förstå vårt sätt att bemöta människor som kommer.

Samverkan

ETT NÄTVERK LOKALT I GÖTEBORG

Hösten 2000 startades ett nätverk för församlingarna i Angered, Bergsjön, Biskopsgården och Gunnared. Församlingarna har en liknande struktur och liknande problem. Syftet med nätverket formulerade vi på följande sätt:

pröva arbetsformer och utbyta erfarenheter

stödja varandra för att höja statusen när det gäller att arbeta i våra områden genom utbildning av personal och andra åtgärder

skapa starkare ekonomiskt utrymme för arbete i våra församlingar

sätta ljuset på förhållandena i våra områden och påverka kyrka och samhälle att ta ett större ansvar för utvecklingen

påtala orättvisor och driva på för en förändring

I mars 2001 genomförde vi ett seminarium för anställda och förtroendevalda i våra församlingar. Utgångspunkten för seminariet var det slutbetänkande som storstadskommittén lagt fram. Vi reflekterade teologiskt kring de problemområden rapporten lyft fram och arbetade med SWOT-analys.

Det seminariet ledde till att vi under hösten 2001 genomförde den verksamhets- och kompetensanalys jag nämnt ovan. Den ledde till en långsiktig utbildningsplan, där vi över fyra terminer fortbildade all personal i våra fyra församlingar i samverkan med Bräcke diakoni

Arbetet i nätverket har utvecklats så att vi samverkar i personalfrågor, driver gemensamma frågor, utbildar personal tillsammans.

”FRAMTIDEN BOR HOS OSS”

Vi har gått vidare med nätverket så att det nu omfattar liknande församlingar i Stockholms- och Malmöområdet. Årligen genomför vi en storstadskonferens, där värdskapet alternerar mellan våra tre städer. Den stora upplevelsen i samband med den första konferensen den underbara känslan att kunna tala om situationen i våra församlingar och man kände igen sig i de andras frågeställningar och problem. Våra samlingar kräver mycket, men de ger också mycket energi och inspiration tillbaka.

Kyrkoherdarna i nätverket möts någon gång om året för att diskutera utvecklingen i våra områden och församlingar och för att ta gemensamma beslut om vilka frågor vi ska driva gemensamt för att påverka kyrka och samhälle att ta våra problem på större allvar. Vi har nu träffats så många gånger att vi lärt känna varandra och kan föra öppna och konstruktiva diskussioner, besluta om vilka som driver vilken fråga och hur vi kan följa upp det vi gjort. Nätverket har fått tydligare struktur och ett namn som talar om hur vi ser på oss och vårt arbete: ”Framtiden bor hos oss.”

SAMVERKAN I LOKALSAMHÄLLET

Genom åren har vi byggt upp ett stort arbete i samverkan med andra aktörer i Bergsjön. Nästan alla i Bergsjön är medvetna om att en ensam aktör inte förmår åstadkomma något, utan det är bara när vi tillsammans arbetar mot samma mål som vi får någon mer märkbar effekt. Vi samverkar med kulturföreningen bob och biblioteket kring olika kulturella aktiviteter. Vi är med i olika organ och grupper som samtalar om och arbetar med utvecklingen i Bergsjön.

Den mest uttalade samverkan har vi med Introduktionsskolan i Bergsjön. En av våra anställda, en musikpedagog arbetar med olika grupper, både barn, ungdomar och vuxna, i ett projekt: ”Musik i mångfald”. Forskning visar att musik är ett bra medel när det gäller

att lära sig nya språk. Så vår musikpedagog har utvecklat material som underlättar för nyanlända asylsökande att lära sig svenska på ett bättre sätt med hjälp av musik.

KRITISK SOLIDARITET

Samverkan med andra företrädare får inte innebära att man inte kan vara kritisk mot företeelser i närsamhället Diakoni innehåller ett profetiskt drag, att protestera mot orättvisor, att tala för dem som inte kan göra sin röst hörd. Profeterna kritiserade rådande andliga, moraliska och sociala förhållanden, men pekade också ut riktningen för ett hopp. Jesus säger själv att han kommit med glädjebud till de fattiga, befrielse för de fångna. Evangeliet har en konkret politisk dimension. Hur ska samhället se till för att göra ett rättfärdigt liv möjligt för alla människor?

En av målsättningarna i vårt nätverk är att påtala orättvisor och driva på för en förändring. Tillsammans med de andra församlingarna i utsatta stadsdelar arbetar för att påverka samhällets politiska instanser att ta ett större ansvar för de människor som finns i våra stadsdelar. Det har kontakt med enskilda politiska företrädare, genomför årligen seminarier för inbjudna riks- och lokalpolitiker om situationen i våra stadsdelar och driver frågorna i massmedia. Enskilda händelser har väckt intresse och gett tillfälle att ta upp viktiga frågor i media.

Flyktingar och asylsökande

DEN FÖRSTA FAMILJEN

Några dagar före jul år 2000 sökte sig en romsk familj till kyrkan. De levde gömde sedan en tid tillbaka och bodde i en bil. De hade ingenstans att ta vägen och det var 20 grader kallt på nätterna. Kontakter med olika flyktingorganisationer gav inget resultat – alla behövde vara lediga över jul. Några dagar senare skulle jag i kyrkan läsa julevangeliet att det inte fanns plats i härbärgen. I den situationen kunde jag inte sända iväg dem utan de fick löfte att bo i kyrkan över jul och nyår. De blev kvar hos oss i drygt sju månader innan de slutligen avvisades. Under den tiden arbetade vi med att hjälpa familjen att få stanna. Vi ordnade skolgång för barnen och sjukvård för familjen. Familjen framträdde öppet i radio, tidningar och TV för att berätta sin historia. Vi ordnade manifestationer och namninsamlingar, kontaktade politiker och myndigheter. Men inget hjälpte och till slut avvisades de.

Vi lärde oss mycket under den processen. Retoriken i den svenska flykting- och asylpolitiken är fantastisk, men praktiken är förskräcklig. Man säger sig stå för en humanitär politik, men i praktiken avvisar man de flesta, också de som för ett antal år sedan hade fått uppehållstillstånd. Man har skapat en hård praxis och med hänvisning till denna praxis avvisar man alltfler.

Vi förde in diskussion om det var rätt att ta emot och hjälpa gömda flyktingar. Vi hävdar att vi aldrig har gömt någon, vare sig den familjen eller några andra flyktingar, som kom till oss senare. Vi gav dem tillflykt. Vi berättade öppet att de och andra bodde i kyrkan och gjorde ingen hemlighet av det. Ett kriterium för att ta emot gömda flyktingar var att de skulle ha en möjlighet att få uppehållstillstånd enligt de lagar och regler som styrde asylprocessen. Svensk rättstradition ger alla en möjlighet att få sin sak prövad med än en gång. Vi gav människor fristad medan de försökte få sin sak prövad på nytt.

Vi upptäckte att när vi tagit emot en familj påtog vi oss ett moraliskt ansvar för fortsättningen. Familjen skulle ha stannat några veckor över jul och nyår, men de hade ingenstans att ta vägen. Skulle de tillbaka ut i ingenting blev det plötsligt vi som skickade

dem ut i en oviss framtid. De blev kvar kyrkan tills de avvisades, för vi lyckades inte ordna en god fortsättning för dem.

Reaktionerna på vårt sätt att agera var skiftande. I Bergsjön har vi fått mycket stöd från invånarna. Många som bor i Bergsjön har själva varit flyktingar och inte så få har varit gömda. Det finns en stor förståelse för att man ska och måste hjälpa den som av olika anledningar inte kan återvända till sitt hemland, därför att man hotas av förföljelse eller inte har någon möjlighet att skapa sig en framtid.

KRAV PÅ AMNESTI

Allt eftersom det kom fler och fler gömda för att söka hjälp och stöd hos oss startade vi ett flyktingcafé en kväll i veckan i kyrkan. Majoriteten av dem som kom var gömda. Vi kunde ge mat, kläder och förmedla sjukvård med hjälp av Rosengrenska stiftelsen. Men det behövdes mer. Och det kom! Inför jul 2004 skrev ärkebiskop K G Hammar ett öppet brev med krav på amnesti för de gömda flyktingarna. Sveriges kristna råd startade ett upprop inför påsk 2005 och krävde samma sak. Plötsligt kom frågan om de gömda flyktingarna upp på agendan och debatterades. Så kom den tillfälliga lagen som gav PUT (permanent uppehållstillstånd) åt framför allt barnfamiljer. Den hösten och våren 2006 kom det upp till 300 personer varje kväll till vårt flyktingcafé och det fanns ett nyfött hopp. Vi åt PUT-tårter hela våren. Många som fått uppehållstillstånd kom till oss för att fira och vi satte upp kopior av uppehållstillstånd i kyrkan. Vi genomförde också en temamässa om det nya landet strax efter påsk, för att fira de många som fått PUT eller TUT (tillfälligt uppehållstillstånd).

Sedan upphörde den tillfälliga lagen och vardagen återvände. En majoritet av de gömda fick PUT, man alltför många gömmer sig fortfarande och söker sig till oss för råd, stöd och hjälp. Vi kan förmedla kontakter med skola och sjukvård och i viss utsträckning stödja med mat och kläder, men den hjälp vi kan ge är en droppe i havet. Det är beklagligt att det gick politisk prestige i frågan så att det inte var politiskt möjligt att bevilja alla amnesti.

INTEGRATIONSPROJEKT

Våren 2006 sökte våra fyra församlingar medel från kyrkan på nationell nivå för att stärka arbetet med integration. De som fått uppehållstillstånd är inte framme i och med att det fått PUT. Nu börjar en annan kamp, att integreras i det svenska samhället. En samordnare är anställd och vi arbetar med utbildning för dem som kommit, hjälp att komma vidare till mindre platser, där det är lättare att integreras och försök att finna praktikplatser, som en hjälp att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Just nu är det många irakiska flyktingar och asylsökande som kommer, men de har i regel ett ganska stort hopp om att få stanna.

Kyrkan som mötesplats

BEHOVET AV MÖTESPLATSER

I Bergsjön finns ett stort behov av mötesplatser, eftersom det bor så många från olika länder och språk. Det finns ett starkt behov av en vidgad social gemenskap utöver det egna språket och gruppen, för att motverka den splittring som finns. Man behöver platser där man kan finna förankring och tillhörighet. Vi har länge haft en medveten strävan att låta kyrkan fungera som en mötesplats i det mångkulturella Bergsjön. Flyktingcaféet är en sådan mötesplats, liksom våra gudstjänster, där kyrkkaffet efter gudstjänsten har stor betydelse.

SECOND HAND OCH CAFÉ

En annan mötesplats är vår second hand butik och vårt café. Eftersom Bergsjön är ett resurssvagt område finns det ett stort behov att kunna köpa bra saker utan alltför stor kostnad. För ett par år sedan öppnade vi en second hand butik i kyrkans lokaler för att möta det behovet. Butiken är en glasgång som tidigare användes som kapprum och vi har sortering och lager i källarplanet. Butiken är öppen fyra eftermiddagar i veckan och drivs helt utan vinstintresse. Vi fick hjälp av Göteborgs kyrkliga stadsmission att komma igång och under en tid hade vi också ett samarbete med LSS. Till största delen drivs den med hjälp av frivilliga krafter och vi säljer kläder, husgeråd, leksaker och böcker. Vi ger bort lika mycket som vi säljer, inte minst till flyktingar och asylsökande. Men butiken fungerar framför allt som en mötesplats och vi har många besökare. Eftersom allt är oerhört billigt behöver ingen dra sig för att gå dit och handla. En av våra anställda sa den dag butiken invigdes: ”Jag hade aldrig förstått hur bra det vore med en second hand. Men jag såg en mamma som fyllde ett par kassar med barmkläder. Allt kostade lite drygt 100 kr och hon var jättelycklig.” Det vi säljer får vi på olika vägar genom de kontakter vi har.

Intill butiken har vi öppnat ett café, där man kan fika för en billig peng. Det har tagit en tid både för butiken och caféet att finna sin form, men redan från början har det fyllt en stor funktion som mötesplats, men också som en plats för arbetsträning för praktikanter.

Vi talar oss samman

FÖRSAMLINGSINSTRUKTIONEN

Hela tiden har det parallellt med det skeende som beskrivits ovan förts samtal bland anställda, förtroendevalda och andra engagerade och det har varit avgörande för den inriktning arbetet fått. Innan arbetet med instruktionen påbörjades genomförde vi en omvärldsanalys, för att få bättre grepp om den verklighet vi möter i Bergsjön. Den pastorala delen av församlingsinstruktionen arbetades fram i grupper där både anställda och förtroendevalda deltog. För att ge tillfälle för fler att delta i arbetet genomförde vi temagudstjänster om gudstjänst, undervisning, diakoni och mission under en termin. Gudstjänsten är det som samlar flest människor och då kunde många vara med och komma med synpunkter. Efter gudstjänsterna följde lunch, presentation av en del av det pastoral programmet och så samtal. Sedan reviderades det pastorala programmet, sammanställdes till en helhet tillsammans med de övriga delarna av instruktionen

BALANSERAT MÅLKORT – EN HANDLINGSPLAN

För att inte församlingsinstruktionen skulle bli en pappersprodukt utan genomslag i verksamheten arbetade vi med en handlingsplan, som hjälper oss att omsätta vårt tänkande i praktisk verksamhet i vardagen. Vi använder oss av ”balanced scorecard” ”balanserat styrkort” eller ”balanserat målkort”, som det kallas i Svenska kyrkan i Göteborg. Med utgångspunkt från församlingsinstruktionen sätter vi konkreta mål för varje år, men också barriärbrytande mål, de mål vi ville ha uppnått efter tre års arbete. Arbetet med och samtalen kring de konkreta målen har hjälpt oss att få en tydligare inriktning av arbetet och bidragit till att var och en av medarbetarna fått bättre grepp om vilka mål som gäller både för församlingen i stort, men också för honom eller henne som enskild medarbetare. Vi ar nu arbetat med balanserat målkort i tre år och ska under hösten sätta nya barriärbrytande mål för de kommande tre åren.

EXPOSURE

Ett led i utvecklingen av arbetet har varit att arbeta med Exposure, en metod att hålla medvetenheten om omgivningen levande. Metoden har utvecklats för arbete i socialt utsatta miljöer och växte ursprungligen fram i Rotterdam. I korthet går den ut på att man utsätter sig för andras utsatthet, genom att förutsättningslöst vandra omkring i ett område, utan annan avsikt än att utsätta sig för det området och vad som sker där. Men sig har man tre frågor:

vad ser jag

vad känner jag inför det jag ser

vad tänker jag om det jag ser och känner

Exposure gör man individuellt, men när alla gjort en exposure sitter man i en handledningsgrupp och samtalar om det man sett, känt och tänkt. Fördelen med exposure är att man förblir inte en observatör, som kan stå vid sidan om, utan man dras in med hela sin person. Samtalet kring erfarenheterna fördjupar också reflektionen kring arbetet. Man lär känna sig själv och de andra i arbetslaget bättre och vi bygger tillsammans upp mer av en gemensam bild. av vårt område

FORTBILDNING

En av målsättningarna med nätverket i Göteborg var att fortbilda medarbetarna i församlingarna. Vi fann att inte mycket i våra yrkesutbildningar har rustat oss att arbeta i utsatta stadsdelar. Därför har vi genom åren genomfört en rad kortare eller längre utbildningar. Den verksamhets- och kompetensanalys vi genomförde hösten 2001 ledde till att vi fick mer pengar från EU för att genomföra en kompetenshöjning av all personal. Under fyra terminer genomförde vi en utbildning i samarbete med Bräcke diakoni. Utbildningen omfattade tre terminer med teologi, diakon och pedagogik samt en avslutande termin med enskild fördjupning. Många i arbetslagen ägnade den terminen åt en fördjupning kring arbetet med exposure. Vi har numera ett utbytesprogram i hela nätverket där medarbetare från oss under några dagar besöker en församling i Stockholm eller Malmö för ett fördjupat erfarenhetsutbyte. Vi tar också regelbundet emot medarbetare från församlingarna i Stockholm eller Malmö

I Sverige har det forskats och undervisats alldeles för lite om "Urban theology", teologi kring kyrkan och staden. Församlingarna i utsatta stadsdelar behöver mer kunskap om det teologiska tänkande som vuxit fram på andra håll. Därför har vi under det senaste året tillsammans med Göteborgs stift och Bräcke diakoni planerat och genomfört en 10-poängskurs kring teologi för kyrkan och staden.

AVSLUTNING

Det som jag beskrivit ovan är en process som självklart pågått också innan jag började arbeta som kyrkoherde men som accentuerades när jag tillträtt. Förändringarna i Bergsjön hade gått så snabbt, att det inte var längre möjligt att fungera som församlingar i mer "vanliga" områden. Vi behövde reflektera mer över vad det är att vara kyrka i utsatt förort. Vi har samtalat, reflekterat, delat erfarenheter med andra församlingar i nätverket och prövat oss fram. Det vi gjort är inte unikt, utan en process som varje församling går igenom i varje tid. Det som inte är så vanligt är att vi arbetar i en så utsatt miljö. Men frågorna Hur ser vår omvärld ut? Vad innebär det att vara kyrka på denna plats är frågor som varje församling tvingas ställa tid efter tid. Uppdraget är givet, men svaret varierar med nödvändighet från tid till tid och plats till plats.

Det har varit en spännande och utmanande vandrig fram till där vi är nu. Processen är på inget sätt avslutad, utan den kommer att fortgå. Nya förändringar kommer och därmed nya utmaningar.

En del av det vi gjort har varit resultatet av analys och eftertanke. Annat är sådant som hänt och vi tvingats agera med kort varsel. Vägledande för oss har varit en sund skapelseologi. Gud är hela skapelsens Gud och han har skapat oss för ett gott liv. När vi bidrar till att göra livet bättre för de människor vi möter deltar vi i Guds arbete för sin skapelse. Viktigt har också varit att ha en trohet mot Svenska kyrkan och dess tradition i vid mening och att arbeta för att gestalta evangeliet så som vi ser det gestaltat i Jesus Kristus. De tre kriterier Annika Wirén ställer upp i sin bok ”Jesus från Rinkeby” är en bra sammanfattning av det som varit vägledande för oss⁸. Det handlar om att vara pragmatisk, vi ska bidra till att göra livet bättre för dem vi möter.. Det handlar om att vi ska vara trogna vår tradition som Svenska kyrkan. Det tredje kriteriet är det kristocentriska – det vi gör ska hämta sin inspiration från och ska stå i samklang med Jesu liv och undervisning så som den möter oss i evangelierna.

REFERENSER

Barnfattigdomen i Sverige. Årsrapport 2003. Rädda Barnen

Bergsjön inifrån, 2006 utgiven av Bergsjöns Kultur och medieverkstad.

John Atherton: Marginalisation. SCM Press 2003

Ove Sernhede & Thomas Johansson (red.) Storstadens omvandlingar, Göteborg 2006.
Bokförlaget Daidalos AB

Statens offentliga utredningar 1998:25 Socialdepartementet. Tre städer. En storstadspolitik för hela landet. Slutbetänkande av Storstadskommittén. Stockholm 1998. Fritzes Offentliga Publikationer

Wirén, Annika, Jesus från Rinkeby: tankar kring en lokal pastoralteologi, Svenska Kyrkan/Spånga församling, Danderyd 2004.

ATT SYNLIGGÖRA GUDS NÄRVARO I **GUNNARED**

**Reflektioner kring hur ett förhållningssätt
kan fungera som drivkraft i skapandet av en pastoral teologi
exemplifierat på Gunnareds församling i Göteborg.**

Per Eriksson

INLEDNING

Ämnesval

Nedanstående uppsats utgår ifrån reflektioner kring vad det kan innebära att vara stadens kyrka snarare än en kyrka i staden. Det är ett försök till att reflektera kring hur vi kan *vara kyrka* snarare än att *producera kyrka*. Jag tyckte det var en träffande beskrivning av vår tid när en kollega sade att vi är så bra på att producera gudstjänster. Vår tid beskrivs ju ibland som präglad av ekonomism och att allt beskrivs i ekonomiska termer. Jag känner en oro över att vi själva kanske förstärker denna ”-ism” snarare än erbjuder en plats som är befriad från alla ”-ismer”. Det är lätt att dras med i programtänkande och effektivitet så att vi omärkligt glider över i att se och bedöma vilka vi är och vad vi skall göra utifrån mätbara perspektiv vars former och synsätt under ytan är präglade av andra utgångspunkter än vittnesbörden och berättelserna om mötet med Gud i Jesus Kristus. Min oro gäller att vi kanske är mycket djupare präglade av det rationella ekonomiska tänkandet än vad vi vill erkänna. Jag tror det gäller oss alla och oavsett i vilken situation vår församling finns. Jag misstänker att vi många gånger övertar andras verklighetsbeskrivningar och söker svara an till dem oavsett om dessa verklighetsbeskrivningar grundar sig i sociologiska, ekonomiska eller psykologiska perspektiv.

Vi som ofta vi möter människor i utsatta livssituationer eller finns närvarande som kyrka i utsatta stadsdelar skall naturligtvis använda kunskaper från tex. sociologins och psykologins horisont men hur undviker vi att bli psykologer som använder teologi i stället för att vara teologer som använder psykologisk kunskap? Hur mycket av vår egen verklighetsbild av det område vi finns i skall präglas av andras beskrivning och hur mycket, och inte minst på vilket sätt, kan ett en verklighetsbild präglas i ljuset av vår kristna tro? Jag tror att detta inte bara påverkar vårt sätt att se ett område utan också hur vi bemöter människorna vi möter. När jag tänker utifrån min eget nuvarande arbetsplats i S:t Johanneskyrkan så menar jag att det är en stor skillnad i att beskriva S:t Johanneskyrkan som en kyrka för alla men med en särskild målgrupp: människor med missbruks- & boendeproblematik än att säga att det är ”missbrukarnas kyrka”. Ser jag människor som medvandrare, bröder och systrar som är mycket lika mig och som jag har mycket att lära av men som brottas med missbruksproblematik eller ser jag på dem som ”de stackarna som behöver hjälp”? Mötet – och kanske även förståelsen av evangeliet - blir helt annorlunda beroende på hur jag ser på dem jag möter. Hur jag sedan skall handla kan präglas av förklaringsmodeller på beroende som kan göra att jag blir en andra klassens socionom eller kurator istället för vara präst med viss kunskap om beroendeproblematik.

Drivkraft och några utgångspunkter

Sedan jag började i S:t Johanneskyrkan 2001 har jag arbetat med gatumässor, dvs. fira mässa ute på gatan. Naturligtvis har viktiga frågor varit; varför fira mässa på gatan? Vad är det som vi vill åstadkomma? Vad händer med en plats, eller snarare, vad händer med vårt förhållningssätt till en plats om vi firar mässa där?

Denna process har mynnat fram i några frågor som utgör drivkraften och synen på uppdraget: *Hur kan vi se, bejaka och bekänna Guds närvaro och helande i vår miljö eller vårt sammanhang av människor?* Så om jag ser det är kyrkans huvuduppgift att vara redskap för den Guds förändring och helande som Gud vill med sin skapelse som i evangelierna

beskrivs med orden Guds rike eller himmelriket¹⁵. För mig finns två utgångspunkter för förändringen: den första är att nyckeln till förändring snarare handlar om *mitt förhållningssätt till* och min *blick på* en annan människa än om *min kunskap* kring henne. Jag är övertygad om att det också förhåller sig på samma sätt när det gäller vår relation till ett område. För det andra tror jag att *nyckeln till förändring finns hos människorna själva* och inte i resurser eller kunskap som tillförs utifrån. Det betyder inte att varken kunskap eller resurser är oviktiga, tvärtom de är många gånger helt avgörande men de kan inte utgöra drivkraften i förändringen. De behöver en annan klangbotten eller grund. För kyrkans del finns den klangbotten i vår kristna identitet och de frågor jag formulerat ovan är ett försök att beskriva några centrala delar i denna identitet. Egentligen är det väl ytterst ett uttryck för min gudstro jag beskriver här. Tror jag att Gud verkligen är närvarande här oavsett min personliga medverkan eller yttre kyrkliga strukturer och referensramar?

Byte av tyngdpunkt

Eftersom jag, till skillnad från de flesta av mina kurskamrater, inte arbetar i förort så kanske jag borde begränsat mig till att utgå ifrån min nuvarande horisont i stadsmissionen. Jag ville dock söka ge mig i kast med att göra ett experiment och fundera över vad ovanstående tankar skulle kunna ge för spår i ett församlingsarbete. Eftersom ingen annan från kursen fanns i Gunnareds församling så valde jag att koncentrera mig på Gunnared. Jag har också en del kunskap kring Gunnared sedan tidigare och känner flera av medarbetarna där.

Jag inledde med tanken att skriva en helt annan uppsats som tog sin utgångspunkt i en reflektion kring relationen mellan diakoni och gudstjänst. En central relation i mina egna reflektioner över vad det är att vara stadens kyrka, inte minst präglade av erfarenheten av fem års arbete i S:t Johanneskyrkan och Göteborgs Kyrkliga Stadsmission. Idén var egentligen från början att skissa några diakonala/pastorala utmaningar i Gunnared (att vara kyrka i förändring) och söka i det historiska materialet för gamla Masthuggsförsamlingen kring sekelskiftet 1900 som då stod i en i flera avseende liknande situation: ”ny” församling, hög omflyttningstakt, starka sociala klyftor och skriande sociala behov m.m. Vad kan man lära av deras sätt att möta utmaningarna? Efter inledande intervjuer så insåg jag att jag varken skulle hinna formulera något med substans eller hitta en hållbar struktur så jag gled över i den nuvarande uppsatsens tema och bytte tyngdpunkt.

Syfte och mål

Syfte och mål är att med hjälp av ett förhållningssätt fokusera på det som bör vara vår drivkraft i skapande av en pastoralteologi. Min utgångspunkt är att kyrkans uppgift är att skapa rum i världen där Guds närvaro kan synliggöras, erfaras och tolkas. Detta rum är inte begränsat till den fysisk plats som kyrkobyggnaden utgör. Den är inte heller begränsad av den geografiska gräns den territoriella församlingsytan utgör men den fysiska gränsen utgör en avgränsning till hjälp för mig att fokusera min blick. Det handlar om vår identitet som kyrka och vad och inte minst hur vi relaterar till den omvärld vi har ett ansvar gentemot. Möjligheten och hindren för arbetet ligger i första hand hos oss själva, vi som utgör kyrkans identitetsbärare, främst aktiva i gudstjänstgemenskap, anställda och frivilliga

---

¹⁵ Jfr följande citat av Ola Sigurdson i Fahlgren (red), 1998; ”Att tala om kyrkan som ”Gud rikes liknelse” eller som ”ett fönster mot Guds rike” är ett försök att både lyfta fram skillnaden mellan kyrkan och Guds rike och samhörigheten mellan dem”, s.65

medarbetare. Några av de konsekvenser detta kan och bör få för Gunnareds församling är det jag vill söka reflektera kring.

Tillvägagångssätt och material

Jag har gått tillväga på följande sätt. Jag började ju med en annan tanke, se ovan, och därför startade jag med en kunskapsinsamling som hade diakoni som utgångspunkt. Jag har åkt till Angereds Centrum, gått omkring och sökt vara öppen med vad jag ser. Jag har talat med kyrkoherde Dan Hansson, diakon Margit Johansson, vaktmästaren Björn Ekroth, Siv Andersson, ansvarig för folkhälsoarbetet i stadsdelen och Per Abrahamsson, föreståndare för Angereds RIA-byrå (Hela Människan). Utöver detta har jag haft hjälp att diakoniutredningen i grannförsamlingen ”Angereds församlings mitt i ...” som gjordes av diakon Håkan Stenow. Vidare har jag läst om vision och statistik som finns tillgänglig på Gunnareds stadsdels hemsida. Församlingsinstruktion och verksamhetsberättelse för 2006 för Gunnareds församling samt omvärldsanlys och presentation av diakonala arbetet av diakon Margit Johansson utgör också material för undersökningen. Efterhand som tyngdpunkten försköts blev detta insamlade material snarare referensmaterial än bas för uppsatsen.

KYRKANS UPPDRAG – ATT SYNLI GGÖRA GUDS NÄRVARO

Att synliggöra Guds närvaro

Frågan om vad som är Kyrkans uppdrag kan beskrivas på många olika sätt och ifrån många olika infallsvinklar. I den lutherska tradition som Svenska Kyrkan står i kan har det uttryckts i tex. Augsburgska bekännelsen att Kyrkan finns och utför sin uppgift ”där Ordet rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas”. Den katolske teologen Avery Dulles beskriver i sin klassiker ”Models of the Church” inte mindre än fjorton olika modeller, var och en med sin egen tyngdpunkt på vad kyrkans uppgift är¹⁶. För egen del har jag en bakgrund i lågkyrkligt präglad tradition där gemenskap, individuell bekännelse varit viktiga delar. Under senare år har jag alltmer kommit att se kyrkan alltmer såsom ett sakramentalt i sig själv. Till stora delar stämmer jag i Ola Sigurdsons artikel ”Kyrkan som de heligas samfund” i boken ”På spaning efter framtidens kyrka”¹⁷.

När jag själv söker formulera kyrkans uppdrag på jorden menar jag att det består i att *synliggöra Guds närvaro*. Denna Guds närvaro manifesteras genom att Guds rike utbredd på jorden. Det rike eller herravälde som Jesus predikade och manifesterade kännetecknas av att Gud är verksam som Skapare, Frälsare och Återlösare (Fader, Son och Ande).

Min tes och utmaning är att fokus för vår förnyelse bör ligga hos oss själva och då inte i betydelsen av vår verksamhet, behovsanlys eller nya gudstjänstordningar utan i stället i hur vi kan att söka tala ärligt om vilka vi är och vilka vi vill vara i relationen till den omvärld vi kallar vår församling. Vad gör min gemenskap, min tillhörighet med mig som människa och präst är viktiga frågor att ställa om och om igen. Vad är det jag ser och inte ser? När jag mötte Jim Hart i Liverpool i början av 1990-talet fick jag en tankeställare: han berättade att själva grundproblemet till ledarskapsbristen i många fattiga arbetarklassförsamlingar i England inte handlade om att det saknades ledare men att man sökte en ledarroll som man hade små förutsättningar att finna. Baserat på hans erfarenhet hur arbetarklassen mer tänker och agerar som kollektiv än akademiskt utbildad medelklass

---

¹⁶ Dulles, 1974, 1987

¹⁷ Fahlgren (red), 1998, sid. 48-72

menade han att kyrkan oftast ställde fel fråga när man sökte ledare i dessa församlingar; istället för att söka efter ett individuellt ledarskap borde man ha sökt efter ett kollektivt ledarskap. Inte söka efter en ungdomsledare men kanske efter 3-5 personer som kan fungera som ett ungdomsledarteam tillsammans. Kanhända finns det många fler dolda agendor som hindrar oss från att kunna utföra det vi har kallelse och möjlighet till?

Hur och var synliggörs Guds närvaro?

Gud gör sig själv synlig för vem han vill, när han vill, varhelst han vill skriver Luther i den stora katekesen men vi har fått ett löfte om att ”där två eller tre är samlade i mitt namn är jag mitt ibland dem”(Matteusevangeliet kapitel 18, vers 20). På ett särskilt sätt sker detta synliggörande via sakramenten som är ett verkande tecken på Guds nåd: ”Ett sakrament fullbordas alltid i Jesu namn. Varje sakrament är Andens verk, det är samtidigt en gåva och en uppmaning. Det äger rum i hjärtpunkten för människans liv och det fortsätter Jesu uppdrag, som är att avtäcka och visa Guds sanna ansikte för världen.”¹⁸ . ”Ursakramentet” är Jesus Kristus och Kyrkans kallelse att vara Kristi kropp i världen kan vi förstå som att vi som kyrka är sända till världen för att ge världen liv på samma sätt som Jesus var sänd till världen¹⁹.

Att se, bejaka och bekänna Guds närvaro

Tre aspekter av ser jag som avgörande för vårt förhållningssätt till hur Guds närvaro kan synliggöras; Att se, bejaka och bekänna Guds närvaro. Jag utgår här att vår uppgift som enskilda och kyrka i uppdraget att synliggöra Guds närvaro framförallt handlar om att bära vittnesbörd om denna i våra liv, ord och vår gemenskap.

När vi är öppna och ber om att *se* Guds närvaro i den vardag där vi verkar tror jag att det sker två saker; dels tror jag att Gud svarar på denna bön på ett eller annat sätt, dels händer något med mig. Jag ökar min känslighet för att ana och se Gud så som Gud finns närvarande på denna plats eller i detta sammanhang och inte så som jag själv föreställer mig att Gud skall vara här.

Den andra grundhållningen är präglad av mottagande: att jag *bejakar* Guds närvaro så som jag faktiskt erfar den. Att låta den få prägla mig och mitt förhållningssätt till platsen och sammanhanget. Kanske ser jag uttryck för Guds kärlek och närvaro i handlingarna hos grönsakshandlaren som har en muslimsk tillhörighet. Eller den påverkade mannen som hjälper en funktionshindrad person upp på spårvagnen. Är jag öppen och glad över de människor och den skapelse jag ser? Anar jag Guds strålar genom lerkärlens sprickor för att göra en anspelning på Paulus?

Jag brukar ibland berätta om en gudstjänst där en amfetaminpåverkad kvinna var med och först avbröt predikan med att föreslå en bibelvisa. Jag bad henne vara tyst men bestämde att vi skulle sjunga den som tackbön efter syndabekännelsen. Lite senare kommer hon fladdrande fram för att ta emot brödet och vinet. Hon stannar till hos en annan besökare, en kvinna som ofta befinner sig i djupa psykos, talar lite med henne. Hon tar emot nattvarden och försvinner ut. Jag tänker att henne ser vi inte igen. Hon kommer tillbaka och ger ett litet paket till den andra kvinnan. Då ser jag att det är ett paket nya strumpbyxor. Den andra kvinnan har alldeles trasiga strumpbyxor. Ingen av oss på stadsmissionen hade uppmärksammat detta. Denna drogpåverkade kvinna såg och handlade. För mig var det kanske det starkaste uttrycket för Guds närvaro och kärlek i

---

¹⁸ Béguerie & Duchesneau, 1994, sid. 20

¹⁹ Johannesevangeliet, kapitel 20, vers 19 ff.

den gudstjänsten och det kom ifrån ett håll som inte passade i mina egna fördomsfulla ramar om hur Guds närvaro skall gestaltas.

Den tredje rörelsen är en bekräftande rörelse: Vi *bekänner* Guds närvaro genom våra ord, handlingar och gudstjänst. När jag erfar Guds närvaro kan jag bekräfta den genom hur jag ger ett gensvar. Ibland genom att möta en människa direkt. Ibland genom att nämna någon eller något i förbönen eller kanske fira gudstjänst på Angeredes Centrum och där bekänna: Denna plats är helig, för här bor Gud.

Barnmorskor för Guds rike

Vad får detta för konsekvenser för vårt sätt att vara och förhålla oss till vår församling? Jag ser oss i första hand kallade att vara barnmorskor för Guds rike. För det mesta är förlossningar odramatiska om än ofta smärtfyllda. Barnmorskans huvudsakliga uppgift är att vara närvarande och hjälpa mamman (och pappan) att slappna av och lita på livet. Lita på att smärtan hör till processen och inte är något vi skall fly ifrån. Vår kallelse är bokstavligt talat att vara närvarande, bekräfta och stödja andlig födelse och växt i människors liv. Vår uppgift handlar till stor del om att hjälpa människor att se och tolka Guds närvaro och handlande i deras egen erfarenhet. Alltför ofta har vi för bråttom och kopierar vår egen andliga resa över en annan människa. Att vi har kontakt med och har reflekterat kring vår egen andliga resa skärper våra sinnen att se i en annans människas resa men är inte en karta att skriva av.

Allt skall dock inte bekräftas. Det kan finnas tillfällen då det är tid att gripa in som tex. då ett barn inte får syre för att det har navelsträngen runt halsen. Då måste barnmorskan kunna gripa in och befria barnet. Det finns andlighet, maktförhållanden och okunskap som inte skall bekräftas. Vi behöver ha en nära kontakt inte bara med Gud utan också genom handledning och egen andlig vägledning får hjälp att kunna se och mod att få kraft att bära detta ansvar.

Visionen om en helande gemenskap

Jag tror inte att vi kan förändra någon enda människa men vi kan söka skapa förutsättningar för en helande miljö som kan inbjuda människor till att söka en förändring och ett helande. När jag tänker kring detta vill jag beskriva detta som visionen av en helande gemenskap. Det är inte bara en gemenskap dit man är välkommen. Det är en gemenskap där vi alla kommer i rörelse mot helande, befrielse och tillfriskande. Om inte jag själv befinner mig i samma rörelse blir det ingen äkta gemenskap. Vi bjuder inte in människor till vår gemenskap för att den är trevlig, mysig eller att vi är många professionellt duktiga människor här. Nej, vi bjuder in till Kyrkan för att här kan vi tillsammans komma i rörelse att bli mer sanna människor. Och när vi kan börja mötas i en tillitsfull miljö då kan vi också våga visa vår sårbarhet emot varandra och jag tror att ofta är sårbarheten som det nyckelhål där Gud kan låsa upp oss för helande. I centrum för detta helande finns Ordet om hur Gud genomälskar världen och att denna kärlek får ett ansikte för oss i Jesus Kristus.

Om vår kallelse är att vara barnmorskor för Guds rike så handlar vårt ledarskap om att vara med att forma sammanhang där vi kan våga öppna oss för förändring. Den viktiga frågan i mötet med nästan är inte varför har det blivit så här utan vad som hindrar denna människa från att gå till en ny plats där hon eller han kan växa och mogna? Det är först när vi känner oss tillräckligt trygga och inte låter rädslan styra oss då vi kan göra något med hindren för vår förändring.

Eftersom ett av de verkligt stora problemen för många av oss är vår upplevelse av att vara ensamma behöver vi som kyrka inte bara arbeta med gemenskap utan kanske först och främst vara öppna för att möta smärtan i ensamheten hos oss själva. Följande av Henri Nouwen stycke är och har fungerat som vägledning för mig:

”Den kristna ledare som har funnit sig i ensamheten och känner sig hemma hos sig själv är som en värd som erbjuder gästfrihet. Han låter gästerna finna en vänskapens plats där de kan komma och gå, närma sig och fjärma sig, vila och verka, tala och tiga, äta och fasta. Det motsägelsefulla är att gästfriheten kräver att det skapas ett tomrum där gästen kan finna sin själ.

Var för är detta så helande? För att här försvinner den falska illusionen att helande kan ges till en annan. Här tar man inte bort den andres ensamhet och smärta, utan inbjuder honom att upptäcka sin ensamhet på en plats där man kan dela den. Många människor lider därför att de så ivrigt letar efter den man eller kvinna, den händelse eller det möte som ska lyfta bort deras ensamhet. Men när de stiger in i ett hem med äkta gästfrihet märker de snart att sårerna inte bör uppfattas som en källa till förtvivlan och bitterhet, utan som ett tecken på att de måste gå vidare och lysa maningen som ljuder från deras egna sår.”²⁰

Vad innebär helande?

”Helande sker när det uppenbaras för en människa att hon är vacker, att man kan lita på henne och att hon är älskad – evigt och för alltid – i Guds ögon”²¹. För mig är dessa ord en fyllig beskrivning på vad evangeliet är. En dynamisk kraft som förändrar oss inifrån genom att vi anar hur vi är i Guds blick istället för hur vi uppfattas i vår egen och andra människors blickar. Att vi alla är vackra behöver vi hjälp att se och bekräfta. Inte minst i det bombardemang av idolbilder (= avgudabilder i bemärkelsen falska bilder av oss som människor) som vi möter i TV, tidningar och dataspel. Att det går att lita på mig ingen självklarhet för den som kämpar med psykisk ohälsa, dålig svenska eller kanske lång tid av missbruksproblem. Och själva kärnan är att vi är omslutna av Guds kärlek och aldrig ensamma eller övergivna.

Helandet handlar mycket om att hela våra minnen. Minnenas makt över oss påverkar oss på alla plan; hur vi kan hantera makt, hur vi ser på människor, hur vi anar vem Gud är osv. När Guds helande förändrar oss försvinner minnets makt. Somligt glömmet vi, annat glömmet vi inte med kan vara försonade med. Inte minst detta att ha försonats med min historia kan öppna för att mina största misslyckanden kan vara den största gåvan jag kan ge till andra. Helandet av oss själva och andra är inte bara för vår egen skull utan ett uttryck av Guds helande och befriande av hela skapelsen. Vi kan få - och vara med att stödja andra – att bära frukt, frukt som består (Johannesevangeliet kapitel 15, vers 16).

Folkkyrkans blick

Einar Billing skriver om prästens förhållningssätt till sin församling. Om vi översätter det till vår tid så menar jag att detta gäller alla kyrkans identitetsbärare som arbetslag, aktiv gudstjänstfirande församling och olika ledare. Billing skriver: ”för alla, som där bygga och bo, beder prästen såsom för sin församling – även, kanske mest, för dem som minst synas höra hans församling till. Han beder för dem alla, *ty alla äro honom av Gud anförtrödda.*(min

---

²⁰ Nouwen, 1996, sid. 118

²¹ Schappacher, 2004, sid. 13

kursivering)”²² Jag styrks av Billings frimodighet att alla människor som vistas i församlingens område är en kallelse för oss: att vi på ett särskilt sätt ser alla de människor, ja, hela den skapelse som ligger inom den geografiska gränsen, som en plats där Gud vill uppenbara sig.

Oavsett vem eller vilka som fattat beslutet om den geografiska gränsen för församlingen så ger den oss ett fokus för vår blick. Kallelsen slutar inte där men den ger oss en form och avgränsning. Jag tänker mig att vår förhållning till vår församling bör vara att se den som en helig plats där Gud blir synlig²³. En sorts ikonteologi: genom att ställa in oss på detta kan ett fönster till himlen öppnas²⁴. För mig innebär folkkyrkoteologi att vi medvetet ställer in oss på att vi i detta geografiska område som utgör vår församling skall få se, bejaka och bekänna Guds närvaro.

ATT SE GUDS NÄRVARO I GUNNARED

När jag skriver denna del vill jag börja med att säga att den inte skall uppfattas som en kritik av det nuvarande arbete. Jag känner stor respekt för allt det arbete som utförs i Gunnareds församling och skriver denna uppsats lite som expertkommentatorerna i sportprogrammen. Det är lättare att se allt från sidan än på plan men det är på planen de verkliga experterna finns. Jag hoppas dock att något av det jag skrivit skall fungera som inspiration och kanske förnyelse i arbetet.

Vad ser vi?

När vi gör en omvärldsanalys börjar vi ofta som Håkan Stenow gör: ”Var är vi? En kartläggning och lägesbeskrivning: hur ser omvärlden ut, den församling där vi ska vara kyrka? Vilka problem finns? Vilka behov finns? Vilka resurser har vi? Vilka förväntningar finns det på församlingen?”²⁵ Dessa frågor, som jag också ställer, bestämmer mycket av vad vi kommer att se och inte se. Vad är det vi söker efter?

En risk med denna utgångspunkt är att vi snabbt faller in i vår tids grundschema av producent – konsument tänkande. Vid samtal med några medarbetare i Gunnareds församling och beskrivning av hur och vilka vi samarbetar med kände jag att risken är stor att vi drivs av att söka leverera ett gensvar till alla behov och problem som vi möter. Kyrkan är synlig som institution, vi har en vacker byggnad, vi finns med i POSOM-gruppen och när cheferna från bostadsbolaget, polisen, skolan m.fl. träffas då är också kyrkoherden med. På vilket sätt är vi annorlunda än de andra företagen, myndigheterna eller organisationerna? Har vi ett uppdrag som är annorlunda än övriga?

En annan risk är att vi via sociologi, psykologi och olika former av statistik (också sådan som skall rapporteras inom kyrkans egen organisation) förleds till att i första hand söka hitta mätbara resultat på en förändring. För att inte detta skall styra oss utan att vi kan använda kunskapen på kreativt och befriande sätt behöver vi böttna i en identitet som inte präglas av allt detta. Vi skall ta in all den kunskap som finns att få via tex. statistik men vår uppgift är främst att göra en teologisk reflektion kring dessa fakta och tolka hur Guds närvaro och handlande finns i dem.

---

²² Billing, sid 14

²³ Halldorf, 2001, Peter Halldorf skriver: ”En helig plats skapas av medvetna val. Där det heliga manifesterat sig, i det yttre eller inre landskapet, väljer någon att stanna. Så uppstår en plats dit andra kan komma för att beröras av det heliga. För att vägledas till platsen där Gud låter sig ses”, sid 27

²⁴ Schölin (red), 2003: Hans-Erik Nordin skriver om danska teologen Anna Marie Aagaards reflektioner: ”Gemenskapens kallelse är att vara och bli en levande Kristusikon, en gemenskap som är en ”ny skapelse” utan ras-, köns-, nations- eller klassgränser.” sid. 181

²⁵ Stenow, 2005, sid 7

I Gunnareds församlingsinstruktion står att man ”Med Jesus som föredöme vill vi möta alla människor med respekt. Hos oss skall det finnas en välkomnande atmosfär och låga trösklar. Vi vill ge rum för alla som kommer, vårt förhållningssätt präglas av budskapet om att Guds kärlek räcker för alla människor.”²⁶ Vad är det, förutom orden om Guds kärlek och Jesus, som inte skulle kunna vara använda av ett bostadsföretag eller en politisk gruppering? Instruktionen präglas av en beskrivning vad vi gör (producerar) för att möta ett behov hos konsumenten (församlingsbon). Vad vill vi skall hända i den öppna välkomnande atmosfären? Vill vi och är vi öppna för Guds handlande, ett handlande som också förändrar oss själva och även våra roller i församlingen?

Var blir Guds närvaro synlig i Gunnared?

Återkommande i samtalen med personal och även i samtalet med folkhälsosekreteraren var att beskriva utanförskapet som det största problemet. Om utanförskapet det största problemet så bör vi söka efter och söka skapa sammanhang och miljöer som stärker människors förmåga och tro på att de kan påverka sina liv och kliva ur känslan av utanförskap. Vi gläds naturligtvis åt när det sker i gudstjänsten eller i någon av kyrkans verksamheter. När detta sker i skolan eller kanske i en moské så är detta något vi också kan glädas över och tacka Gud för. De många människor som är deprimerade och som har trauman med sig från flykt och krig kanske genomgår en helandeprocess i psykiatri. Kan vi vara så frimodiga att vi kan be Gud om att se Guds närvaro i detta och att våga tolka det så?

I Gunnareds församling kan Guds närvaro upplevas påtaglig i naturens skönhet. Var det en planeringsmiss som gjorde att utbyggnaden blev som den blev eller var det kanske Guds nåd att det fantastiska naturområdena kring Vättlefjäll och Lärjeån blev bevarade? När vi står vid Rannebergen och se ner i dalen är vi öppna för att se att t.o.m. modernistiska höghus kan vara vackra i solnedgången.

ATT BEJAKA GUDS NÄRVARO I GUNNARED

Hur kan vi bejaka Guds närvaro i Gunnared?

Vi som fungerar som kyrkans identitetsbärare behöver finna former för reflektion och bön kring hur vi bejakar den Guds närvaro vi ser. En viktig förutsättning tror jag är att alla medarbetare har tillgång till egen andlig vägledning/själavård och handledning. Vi behöver egen trygg miljö där vi kan möta vår egen ensamhet, vår rädsla, vår oro. Genom detta kan vi själva vara i en helande process som inte enbart är beroende av vad vi gör i arbetet. Det ger oss också redskap som kan hjälpa oss att se, fokusera och avgränsa.

Arbetslaget, tillsammans med den gudstjänstfirande gemenskapen, är den viktigaste byggstenen som jag ser det i att skapa en helande gemenskap. Tydlig struktur, och framförallt kärlek till varandra, är de viktigaste förutsättningarna. Det innebär att arbetsledningen är mycket central. Arbetsledaren behöver ge ramar och tydliga spelregler för alla medarbetare men samtidigt också delegera ansvar och uppmuntra till medarbetarnas eget helande.

Jag menar att arbetsplatsmöten behöver hållas ofta, helst varje vecka. I dessa och i andra samlingar där kyrkoråd och gudstjänstfirarna finns med är det som frågorna om Guds närvaro bör ställas. Vi behöver hjälpa varandra till att öppna oss för var ser vi spår av Guds närvaro i Gunnared idag? Att varje vecka *öva oss* i att se på omvärlden med

---

²⁶ Församlingsinstruktion, sid. 5

förväntan om att se Guds närvaro. En möjlighet kan vara att variera mellan medarbetarna i att ge en reflektion av vad av Guds närvaro vi erfarit under veckan. Det är också en övning i kallelsen att bära omvärlden i bön. Att på samma sätt som i kyrkans förbön vara konkret och be för församlingen vid alla arbetsplatsmöten. Kanske ha en bön & ljusständning i anslutning till arbetsplatsmötet?

Hur ser vi på vår egen roll i relation till omvärlden?

Vi bör försöka att gå ifrån *vad vi kan göra* för omvärlden till *vilka vi vill vara* för omvärlden. Vill vi vara en asylplats för dem som behöver gömma sig? Vi vill kanske vara en rastplats där man kan vila sig ett tag och gå ut i livet igen med ny kraft? Vi vill kanske vara en plats där man kan få redskap att tolka sitt liv och sina andliga erfarenheter? Den viktigaste frågan i en förändringsprocess är inte att fråga *varför* är det så här utan *vad binder oss* från att bli förändrade?

Ser vi oss som en helande miljö där vi alla står i en process av helande och tillfrisknande kommer det födas människor med kreativitet, fantasi och frimodighet. De kommer att vilja förändra kyrkan. Även oss, vårt språk, val av musik, mat, tidpunkt för gudstjänst m.m. Helt utan kontroll för verksamhetsplanen, församlingsinstruktionen och domkapitel men ett spännande äventyr...Det betyder också att vi börjar ha en (kanske liten) förväntan på att i all verksamhet på något sätt kommer denna helande miljö att gestaltas. Det kan hjälpa oss att inte fokusera på antalet personer i kören men vad kören gör med körmedlemmarna, både deras röster och deras liv.

Riksgymnasiet för funktionshindrade hyr lokaler till fortbildning i Gunnareds kyrka och de kanske har en viktig gåva. Den erfarenhet kontakt med mänsklig sårbarhet som de har bär en viktig kunskap i vad det innebär att vara människa och om vi är öppna att ta del av den kunskapen kanske kan den bli ett evangelium för oss som kyrka. Ett projekt med svenska för invandrare som kan komma att ha kafé i kyrkan kan bli en gåva betyda mycket mer än att bereda praktikplatser. De som är långt borta kan komma att bli dem som öppnar kyrkan – både genom att ha öppet mer tid i veckan men också för mänskliga erfarenheter vunna genom en annan livsvandring än de flesta av oss ha gjort.

När en avdelning av "Sharafs hjältar" startar i Angered, killar som i sin egen tradition vill kämpa emot hedersrelaterat våld, är detta något att bejaka och be att det skall öppna för jämlikhet och rättvisa mellan alla killar och tjejer.

Vad kan vi inte bejaka?

När vi gör vår omvärldsanalys finns naturligtvis åtskilligt som vi inte kan bejaka: utanförskapet, ensamheten, den låga förvärvsfrekvensen, isoleringen av unga flickor och gängkriminaliteten. Allt som verkar för att bryta ner människor i vanmakt och att fly från sina liv kan vi inte bejaka. Denna destruktiva riktning kan möta oss över allt: både innanför och utanför kyrkan. Överlåtelsen av detta till Gud och att aktivt söka be om Guds kärlek över tex. gärningsmän är redskap som kan hjälpa oss att inte själva bli indragna i det destruktiva.

ATT BEKÄNNA GUDS NÄRVARO I GUNNARED

Hur kan vi bekänna Guds närvaro i Gunnared?

Kyrkoordningens och församlingsinstruktionen formulerar det pastorala programmet för församlingens grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission och därför strukturerar jag denna del på samma sätt.

GUDSTJÄNST

Jag delar åsikten som Martin Modeus framför i sin prästmötesavhandling ”Mänsklig gudstjänst”²⁷ att den yttre gudstjänstformen inte är det vi skall lägga vår kraft vid utan istället söka vara med att skapa ”en anda av värme, välkomnande, gästfrihet och hemkänsla.” Vi som präster har ett särskilt ansvar att se och bekräfta människor i gudstjänsten det kan man tex. göra genom att lägga min handen på personens axel och ser honom/henne i ögonen när jag delar brödet under mässan.

Gunnareds gudstjänstliv vill uppfattas som ”en mötesplats för dagens människor.. ... i ett mångkulturellt område och vi eftersträvar att det skall komma till uttryck i gudstjänsten”²⁸. En möjlig väg för detta kan vara att långsiktigt arbeta med förnyelse av musik/körsång präglad av olika kulturell bakgrund. Kyrkoherde Dan Hansson nämner att gudstjänsttexterna läses på flera olika språk och det är ett bra sätt att bekräfta att den omvärld där vi finns i är innesluten i Guds närvaro.

Kanske är ändå den enskilt viktigaste beståndsdel i denna process kyrkans förbön. Därför tror jag att förbönens skulle kunna göras mycket mer konkret än de förböner som finns i kyrkohandboken. Den verklighet vi kan relatera till är Gårdstensskolan, Lövgårdshuset, Vårdcentralen eller Angeredsvallen. Att vi precis som man på klostren en gång skapar en rytm där så mycket som möjligt av föreningar, skolor och offentliga platser nämns vid namn i gudstjänsten. Genom att göra detta övar vi oss i hur vi se vår omvärld och samtidigt som vi bekänner att både vi själva och vår omvärld tillhör Gud.

I kyrkans förbön finns också en stor möjlighet att engagera de personer som finns i olika grupper i verksamheten. Man kan tex. skapa en enkel ram som de kan använda som stöd för att sedan överlåta ansvaret för förbönen till olika personer. Alltid också lämna en möjlighet att tända ljus för någon eller något man bär på i sitt hjärta. Den inbjudan är att erbjuda människor en kontakt med sin sårbarhet och därmed en dörr för helande och tillfrisknande.

Rune Klingert ²⁹skriver i ”På spaning efter framtidens kyrka” om hur han genom att förbereda tillsammans med människor synliggjorde en tro och bekännelse på att Guds närvaro var reell i Malmberget. Alla moment i Gudstjänsten kan fungera som en bekännelse på vår tro på Guds närvaro i Gunnared men vi behöver ständigt stanna upp och öppna oss för att se detta.

UNDERVISNING

Jag tror att det finns mycket att vinna på att söka skapa en pedagogisk grundhållning där den egna erfarenheten har en stor plats och utgör ingången till processen. Liksom i konfirmandriktlinjerna bör vi söka att primärt ge redskap och kunskap som gör att människor själva kan ta ansvar för sina liv och handlingar. I denna del finns en stor potential om vi vågar vidga vår förståelse och se den mer som folkbildning. Att hjälpa människor genom tex. samlevnads och äktenskapskurser, föredrag om tonårspsykologi, hushållsekonomi, juridik kring försäkringar m.m. Vi vet att många i detta område har en begränsad kunskap om dessa frågor och genom att ge redskap för egen reflektion och ansvarstagande kan vi stärka människors självförtroende. Samarbetspartnerna som kan vara med och föreläsa och delta skulle jag i första hand hämta bland det nätverk som redan finns i stadsdelen med skola, stadsdelsförvaltning m.m.

---

²⁷ Modeus, 2005, tex. sid 178 ff.

²⁸ Församlingsinstruktion för Gunnareds församling, sid. 2

²⁹ Fahlgren (red), 1998, sid 138

En annan stor möjlighet är att ta hjälp av självhjälpssgruppernas modell för delande. Denna modell är också möjlig att använda i kombination med föreläsningar. Denna modell är mycket fruktbar när vi skall söka tala om svåra ämnen där vi har mycket olika åsikter och där många känslor finns under ytan. Det kanske viktigaste i undervisningshänseende är att stärka ömsesidigheten. Vi som är kyrkans identitetsbärare behöver öppna oss och vara nyfikna på vad människor kan dela med oss. Guds närvaro kanske kommer tydligast i uttryck genom de frågor, samtal och som ställs av de människor som kommer. De hjälper oss helt enkelt att lära oss mer om både människor men också om Gud.

DIAKONI

I Gunnareds församling görs många goda diakonala insatser alltifrån hembesök till andakter på äldreboende. Det är lätt att bli överhopad och matt inombords när vi får lyssna och ta del av lidande, smärta och hur människor far illa. Vanmakten tynger ned oss. För att vi skall kunna behålla ögonen öppna är kanske också här bönen det centrum diakonin behöver. Jag brukar tänka som så att diakonin för med sig församlingens verklighet in i gudstjänsten men diakonin är också bärare av gudstjänsten ut i vår omvärld. Liturgin efter liturgin kallar de ortodoxa det och det ligger något riktigt i detta. Utmaningen är frågan: hur synliggöra gudstjänsten i vardagsdiakonin? Kanske genom att vid hembesöken och stödsamtalen fråga: får jag tända ett ljus och be för dig? Jag har inte mött någon som säger nej till detta. Annika Wirén berättade om hur hon bad i en veckomässa i Rinkeby för en muslimsk kvinna som sydde en dräkt inför hennes pilgrimsfärd till Mecka³⁰. Ett fint exempel på bönen förmåga att både fördjupa en relation men också vara ett vittnesbörd om vem vi vill vara i relation till vår omvärld. Det är en bekännelse av att vi tror på Guds närvaro i den människans liv.

I Gårdsten lånar församlingen en lokal för sopplunch varannan vecka. Då är det ingen andakt i relation till sopplunchen. Här skulle vi kunna utöka med en kort bön. Jag tror att om det finns en inbjudan till ljuständning och stillhet finns det fler än vi tror som vill vara närvarande. Och även om vi är själva är det en tydlig bekännelse av vår tro på Guds närvaro i Gårdsten. Kanske ta med en ikon som ett synligt tecken när kyrkan är i lokalen. Vi kan vara mycket mer frimodiga.

MISSION

Kyrkan är mission, vi är sända till och för hela Gunnared. Det innebär att vi bör söka oss ut med öppet sinne och söka se, bejaka och bekänna Guds närvaro exempelvis på Angereds torg. Här finns någon från kyrkans personal på inomhustorget varannan vecka. Hur ser vi på vår sin viktigaste uppgift där? Är det att informera om verksamheten? Eller är det att bära kallelsen att alla människor jag ser och talar med ”är jag av Gud anförtrodd att be för” för att tala med Billing? Vad händer när jag ber bönen: Gud bered mig att se och möta de människor du sänder i min väg idag? Här skulle man också med fördel kunna ha med sig en ikon och en liten ljusbärare. Helt enkelt söka att vara *mer kyrka* och *mindre informationscentral*.

Gatumässa i Angered centrum står på dagordningen i höst. Att fira gudstjänsten där i lika hög grad en bekännelsehandling för vår egen skull som ett vittnesbörd om att detta är

---

³⁰ Wirén, 2004, sid 57

en helig plats där Guds möter oss. Genom att göra detta bekänner vi Guds närvaro på Angered torg. Inte bara då utan alltid för detta är en helig plats i våra ögon!

AVSLUTNING OCH SAMMANFATTNING

De reflektioner jag bär med mig från Stadsmissionens och S:t Johanneskyrkans arbete finner jag har gett mig ett förhållningssätt som kan fungera som drivkraft till ett pastoralt program för Gunnareds församling som inte så mycket styrs av omvärden som av vittnesbördens om mötet med Guds närvaro. Jag tror att detta kan utgöra en klangbotten för församlingen att kunna vara Gunnareds kyrka mer än att vara en kyrka i Gunnared. Jag tror att, med Guds hjälp, att ett sådant förhållningssätt inte bara kan hjälpa oss själva att se Guds närvaro utan genom vår upptäckt av Guds närvaro gör Gud sig själv synlig också för andra människor. Soli Deo Gloria!

REFERENSER

Billing, Einar: Den svenska folkkyrkan

Béguerie, Philippe och Duchenseau Claude: Tecken på Guds närvaro, presentation av sakramenten, Katolska bokförlaget, Stockholm, 1994

Bosch, David J: Transforming Mission, Pradigm shifts in Theology of Mission, Orbis books, Maryknoll, 1991.

Dulles, Avery: Models of the Church, A critical assessment of the church in all its aspects, second edition, Gill and Macmillan, Dublin, 1988

Fahlgren, Sune (red.) På spaning efter framtidens kyrka, Libris, Örebro, 1998

Församlingsinstruktion för Gunnareds församling, fastställd av Göteborgs domkapitel 2004-12-09

Halldorf, Peter: Helig rot, Cordia, Göteborg, 2001

Modeus, Martin: Mänsklig gudstjänst, om gudstjänsten som relation och rit, Verbum, Stockholm, 2005

Nordin, Hans-Erik: Liturgin efter liturgin – att leva ett eukaristiskt liv. Etiska följder av att fira mässan. I "Eukaristin som livstolkning", prästmötet i Strängnäs stift 2003, red. Ingrid Schölin, Strängnäs stift, 2003

Nouwen, Henri: Till läkedom, Libris, Örebro, 1996

Schappacher, Rémi: Våga be om hjälp, Veritas, Stockholm, 2004

Stenow, Håkan; Angered's församling mitt i..., Angered's församling, 2005

Wirén, Annika: Jesus från Rinkeby – tankar kring en lokal pastoralteologi,

Svenska kyrkan/Spånga församling, Danderyd, 2004

DET RÖDA SKYNKET

Två kristna traditioner och bruk möts vid altaret

Annika Vindare

INLEDNING

I en förort byggd på miljonprogrammets tid står kyrkan mitt på torget. Den bruna tegelfasaden och grindarna i svart järn är typiska detaljer från sjuttioalet. Här sker, bland mycket annat, ett intressant möte mellan två olika traditioner. Det handlar om Svenska kyrkan och om Österns gamla kyrka som firar sina gudstjänster i samma kyrkobyggnad. Frågor som kommer att ställas i detta sammanhang rör sig kring hur vi använder oss av kyrkorummet och hur vi ser på varandra.

Är det möjligt att fritt anpassa utsmyckningen av kyrkorummet efter den egna traditionen? Varför kan det finnas behov av att avgränsa och inte tillåta vissa bruk? Har den etablerade kyrkan företräde när det gäller tolkning och uttryck av gudstjänsten i förhållande till den andra kyrkan? Hur visar vi ömsesidighet och tolerans gentemot varandras traditioner? Vilket ansvar har vi för den lokala ekumeniken? Hur kan vi fortsätta vårt samarbete och finna en gemensam väg framåt?

Bakgrunden till dessa frågor finner vi i en händelse som ägde rum under hösten 2006 i Hjällbo kyrka i Angereds församling. Som medarbetare och ansvarig för verksamheten i kyrkan kom jag att ställas inför frågan om att i kyrkorummet hänga upp röda gardiner framför altaret för att på så sätt kunna efterlikna ikonostasen i den ortodoxa traditionen. Utifrån den beskrivna situationen har jag bearbetat frågan med hjälp av litteratur hämtad från kursen ”Teologi för staden”, annan litteratur i ämnet, hemsidor och samtal med berörda personer.

TVÅ TRADITIONER

I samma kyrkorum

Kyrkorummet i sjuttiotalskyrkan är öppet och funktionellt. Den nu gulnade furun i inredningen går igen i såväl bänkar som altartavla. Textilier i mariablå och grovhuggna konstverk pryder väggarna. Kristus i altartavlan är vänlig, öppen och mottagande. Den tydliga Kristusgestalten är omgiven av bilder ur livet. Vi ser den trötta arbetaren vid sin maskin, vi ser familjer och höghus, hav och land. Kristna symboler varvas med bilder ur Bibelns Jesusberättelser. Altaret är rejält och ytan framför är stor. I det här rummet firas gudstjänster av olika slag med människor som har sina rötter i olika delar av världen. Församlingen har flera körer och musiken är en viktig del i gudstjänstlivet. Det firas, i svenska kyrkans ordning, högmässa eller motsvarande varje söndag.

På lördagar samlas Österns gamla kyrkas församling S:ta Maria till gudstjänst i samma kyrkorum. Österns gamla kyrka hör till den östliga grenen av ortodoxa kyrkan och är en del av Österns apostoliska katolska och assyriska kyrka. På grund av en konflikt som uppstod under slutet av 1960-talet finns idag två patriarkater. Den ena delen av kyrkan hör till patriarken Mar Dinkha IV vilken har sitt säte i Chicago, USA. Den andra delen som är Österns gamla kyrka har medlemmar runt om i världen under ledning av hans helighet Mar Addai II, med huvudsäte i Bagdad, Irak.³¹

---

³¹ När det gäller kyrkans ursprung, språk och historia finns likheter med den Syrisk-ortodoxa kyrkan. Österns apostoliska katolska och assyriska kyrka är kanske mest känd för bejakandet av Nestorios kristologi från 400-talet. Läs gärna vidare om kyrkan i Det Mångreligiösa Sverige s. 396 ff och på Wikipedia om Ancient Church of the East

Hjällbo kyrkas barnkör hade under hösten 2006 ett pågående musikprojekt och ville vid en gudstjänst hänga upp en gobeläng i koret. För att göra detta möjligt fästes en stålvaier från ena långsidan tvärs över koret till andra långsidan. Här fick den nysydda gobelängen hänga under gudstjänsten. När allt skulle plockas ner bestämde vi oss för att behålla stålvaieren då vi såg möjligheter att använda den vid fler tillfällen t ex vid julspel och liknande.

Den spända stålvaieren blev en inspiration för vännerna i den assyriska kyrkan. Kanske kunde man hänga stora röda gardiner framför altaret och på så sätt få en påminnelse om ikonostasens betydelse i gudstjänsten? Det skulle i så fall ge församlingen möjlighet att få återuppleva ytterligare en dimension av deras historiska gudstjänst här i den moderna kyrkan

Den gudomliga liturgin

För de östkyrkliga troende, till vilka Österns gamla kyrka hör, är deltagandet i gudstjänstens liturgi av största vikt. Här följer en förenklad beskrivning av dess betydelse och innebörd.

Den gudomliga liturgin, som den kallas, har flera former och inom de olika kyrkorna används särskilda liturgier vid olika tillfällen under året. Gudstjänsten speglar dramat kring Jesu inkarnation, hans liv, död och uppståndelse. Liturgin gestaltar den teologiska betydelsen av Kristi frälsningsgärning. Genom att delta i gudstjänsten blir människan delaktig i denna försoning.

Med hjälp av ikonostasen, med sina många dörrar och ikoner av Kristus, Maria och apostlarna, åskådliggörs hur Kristus förenar himmel och jord. I väst har detta ibland uppfattats som en skiljevägg som delar upp mellan det gudomliga och det mänskliga. Ikonostasens roll är, enligt ortodox teologi, just det motsatta. Ikonen ses som ett vittne av föreningen mellan Gud och människa i Kristus och har därför uppgiften att förena och inte avskilja.

Liturgin i gudstjänsten har flera delar och i den tredje delen när man närmar sig nattvarden sker en procession då bröd och vin bärs fram. Momentet kan tolkas som gestaltandet av Jesu intåg i Jerusalem. Efter böner och läsandet av den Nicenska trosbekännelsen stängs ofta dörrarna eller draperiet till ikonostasen i samband med nattvarden. Detta kan tolkas som symboliserandet av Jesu lidande och död.³²

Att få möjlighet att använda sig av draperier i gudstjänsten skulle vara en tillgång menade assyrierna i vår kyrka. Med hjälp av det röda tyget skulle man komma ännu närmare ursprunget och det skulle göra hela upplevelsen av gudstjänsten större.

Argument från olika håll

Frågan ställdes och genast tog diskussionerna fart. Några av oss reagerade med oro. Vi ställdes oss frågan om huruvida vi kan tänka oss att se röda draperier för vår Kristusgestalt? Den bild i vår kyrka som vi uppfattar står för öppenhet och som är en välkomnande famn att möta, är den möjlig att dölja med tyg? Hur blir det att skilja av och stänga in altaret, när vi ständigt arbetar för och uppmuntrar till att våga beträda altaret? Vi vill betona att det inte bara är prästen som har tillgång till altaret utan vi önskar att fler skulle våga sig fram.

Den stora altartavlan är tydlig och synlig för alla. Man kan fundera över vad konstnären och beställarna av altartavlan tänkt när de placerat Kristus på det sättet som är gjort? Är

---

³² Det mångreligiösa Sverige, s.436ff.

det rent estetiskt rätt att avgränsa och låta bara den övre delen vara synlig under delar av gudstjänsten? Har vi överhuvudtaget något ansvar gentemot vad arkitekten och konstnären tänkt? Kan det finnas ett helhetsintryck som går förlorat när man gör en förändring av kyrkorummets utseende?

För mig som kvinna och präst kom snart tankarna på vem som är kallad att leda församlingens gudstjänst. En känsla gjorde sig påmind om att röda draperier kan förstärka bilden av att altaret skulle kunna vara ett exklusivt tillhåll för män. Präster och diakoner i den ortodoxa kyrkan, som uteslutande är män, sköter altartjänsten och skynket som delar av kyrkorummet döljer vad som sker där bakom. Att dela upp människor efter kön känns främmande och stämmer inte överens med det vi står för i vår kyrka.

Andra frågor som kom upp handlade om Svenska kyrkans uppdrag som förebild i olika situationer. Har vi en uppgift som modern kyrka att gå före och våga vara öppna för att tron tar sig nya uttryck i vår tid? Skall vi ligga i framkant som vi gör i många andra frågor och fortsätta utveckla gudstjänsten mot en mer öppen och demokratisk händelse? Vågar vi säga vad vi tycker om andras bruk när det inte överensstämmer med vårt? Är det rätt att försöka påverka andras sätt att fira gudstjänst?

Några i den svenskkyrkliga församlingen tyckte att det var självklart att låta sätta upp de röda gardinerna. Man argumenterade genom att lyfta fram värdet av igenkännandets betydelse för den som firar den assyriska gudstjänsten. Man såg också möjligheten i att på ett enkelt sätt tillmötesgå ett önskemål från Österns gamla kyrka. Det skulle inte heller behöva påverka någon annan eftersom draperierna bara skulle hänga uppe under den assyriska gudstjänsten.

Frågan kom inte att beröra alla lika starkt. Jag konstaterade att ärendet väckte ganska starka känslor hos mig eftersom jag kommit att älska detta kyrkorum just för dess utseende och öppenhet. Samtidigt är det viktigt för mig att arbeta för att mina assyriska systrar och bröder skall få fler tillfällen att fira sin gudstjänst. I det ligger också en önskan om att deras församling skall få ökad glädje i sitt gudstjänstfirande. Detta ledde mig vidare till att fundera kring frågor om hur vi behandlar varandra. Har vi rätt att ifrågasätta varandras sätt att fira gudstjänst? Hur mycket kan man tåla av andras ifrågasättande när det gäller ens sätt att uttrycka sin tro? Är det meningsfullt att reagera på detaljer istället för att se helheten? Kanske är de röda gardinerna inget problem utan bara en tillgång?

GEMENSKAP ÖVER GRÄNSERNA

Dialog som möjlig väg

Den dialogiska vägen är en möjlighet som jämställer oss och som kan hjälpa oss att förstå och komma närmare varandra. Inom ekumeniken förs dialog på olika plan. I dokument antagna på nationell nivå kan man finna stöd för den lokala ekumeniken, både den som är organiserad och den sker spontant i samspelet mellan parter. Att ta tillvara det som sker i utvecklingen av gudstjänstlivet, liturgiskt och psykologiskt, är ett sätt att påverka dialogen, enligt en rapport som behandlar dialoger mellan kyrkor i Sverige.³³

Som kristna i vår stadsdel ingår det att försöka göra verklighet av gemensamt antagna dokument som är författade i det större sammanhanget. Vi har skyldigheter som kristna gentemot varandra att sträva efter god gemenskap. I dokumentet Charta Oecumenica -

---

³³ Kyrkor i samtal, s. 110.

Riktlinjer för det växande samarbetet mellan kyrkorna i Europa, förbinder vi oss att lära känna och uppskatta andra kyrkors gudstjänster och andra former för andligt liv.³⁴

Detta är inte bara ett vackert dokument att läsa. Det handlar om oss, om vår situation i Hjällbo idag. Vi måste uppmuntra varandra till ökat samarbete, inte bara för kyrkornas skull, utan för oss och de som kommer efter. Vi låter ett stycke ur tio tumregler för god ekumenik sätta ord på vårt uppdrag:

”Att leva som kristen är att leva befriad. Ändå reser vi murar, misstänkliggör och skyggar för varandra - också kristna syskon emellan. Gud kallar oss att bryta upp från dessa mönster - göra upp med vår rädsla och se på varandra med kärlekens ögon. Att se till det som förenar och tillsammans bygga en bättre värld. Ett sätt att göra detta är att främja god ekumenik.”³⁵

Det handlar inte så mycket om att finna en lösning på problemet som att fundera kring frågan som en del av något större. Det röda skynket är ett exempel på när två bruk och traditioner möts och söker att finna vägar fram till ömsesidig samexistens. Vi behöver varandra och vi vill tillsammans vara kyrka på orten där vi lever. Våra traditioner är viktiga för oss och vi vill bevara dess särart samtidigt som vi vill vara med och skapa nya traditioner som speglar vår samtid och som växt fram ur vår kontext. Vi bör därför inte vara rädda för att ta upp det som känns besvärande och ställa frågor om vad och varför. Inte enbart med syftet att påverka, utan med syftet att komma varandra närmare.

En kommunikationsteori

I ett demokratiskt samhälle är det viktigt att både likheter och skillnader får ta sin plats. Att avgränsa sig mot något som är betydelsefullt för den andre eller att ignorera det samma för att utplåna skillnaden är att förråda sanningen. Det handlar snarare om att utveckla en förståelse av konflikten så att man värnar skillnaden. Här kan man använda sig av olika kommunikationsteorier för att göra en analys av situationen. I boken *Slaget om verkligheten* finner vi en enkel beskrivning av Karl Jaspers kommunikationsfilosofi. Den modell som Jaspers utvecklar har sin grund i begreppet *Kärlekkampen* och inbegriper både konflikten och skillnaden.

”Kärlekkampen är en kommunikationsmodell som inte börjar i samförståndet, harmonin och närheten, utan som i stället tar sin utgångspunkt i konfrontationens, kampens och konfliktens produktiva betydelse för kommunikationen. Men denna kamp, som också kan sägas prägla människans grundvillkor, är inte en kamp där man söker förgöra varandra, inte en maktkamp eller ett förintelsekrig, vilket tydligt markeras av ledet ”kärlek-” i kärlekkampen. Denna kamp kan i stället både utmana och bekräfta alla parter i kommunikationen. (...) Kärlekkampen är en tolkningarnas konflikt som syftar till att utveckla väl övervägda övertygelser och en delad verklighet där giltiga val kan komma till stånd.”³⁶

I vårt fall handlar det om mellanmännsliga relationer när vi söker finna förståelse för varandras olika sätt att uppleva gudstjänsten. Vi vill inte blunda för skillnader och inte heller låta ifrågasättandet ligga och gro under ytan. Vi vill hellre mötas, tala med varandra

---

³⁴ Charta Oecumenica, s.17

³⁵ Ur Tio tumregler för god ekumenik, SKR:s hemsida

³⁶ *Slaget om verkligheten*, s. 373, citat av förf. som beskriver Karl Jaspers teori

och söka samförstånd. Alla har rätt att bli tagna på allvar och göra sin röst hörd. Vi lär oss genom att lyssna på varandra och våga ta in den andres berättelse. Vi får nya erfarenheter och respekten för varandra ökar.

UTSIKT MOT FRAMTIDEN

Mötet och samtalet

Att vi faktiskt möter varandra och samtalar kring något som berör är stort i sig. Det är viktigare att vi talar med varandra också när det är något vi inte förstår istället för att tiga. När mötet sker i öppenhet och välvillighet sker något nytt i gemenskapen. Att lära känna varandra är nödvändigt då vi lever sida vid sida. I det här fallet var orsaken röda gardiner som gjorde att vi tvingades möta varandra och samtala.

För vännerna i Österns gamla kyrka handlar det om att man vill hitta vägar fram där både de gamla och unga får sitt. Å ena sidan vill man låta de äldre känna igen sig t ex med hjälp av de röda gardinerna, å andra sidan vill man vara öppen för de unga som t ex vill sjunga i gudstjänsten, vilket var otänkbart för några år sedan. Man söker balans i förnyelsen genom att gå varsamt fram och samtidigt värna om den äldre generationens önskemål.

Det spelar inte så stor roll om det hänger röda tyger på lördagar i vår kyrka. Det som är viktigare är vad som kom ut ur den här situationen. Att vi faktiskt lärde känna varandra lite bättre och att vi fann respekt för varandras sätt att fira gudstjänst. I och med frågan om de röda gardinerna fick var och en tänka till om sin egen tradition och söka argument för den egna ståndpunkten. För egen del blev det främst en fördjupning av mitt förhållande till altaret och nya kunskaper om ekumenik.

Gemensam framtid

Ser man framåt så finns det ingen garanti för att vi i Svenska kyrkan kan ha egna gudstjänstlokaler i den utsträckning vi har idag. En möjlighet är att dela lokaler med andra religiösa utövare och då krävs att vi kan möta varandra i öppenhet för en god samverkan. En enkel händelse som den ovan beskriven ger oss träning i att dela kyrka. Det gör också att vi lättare kan ta oss an andra gemensamma uppgifter. Vi har en viktig roll i vår stadsdel där vi vill vara med och ta ansvar. Som kristna grupper och som enskilda vill vi arbeta för ett tryggt och öppet samhälle för vårt gemensamma bästa. Vi vill göra det möjligt för människor att få uttrycka sin tro. Vi vill att kyrkan skall vara aktiv och levande. Därför behöver vi komma oss samman och visa att vi hör ihop. Att dela kyrka är ett sätt att visa på gemenskap. Genom våra olikheter visar vi på mångfaldens rikedom. Vi tror att det berikar vår gemenskap att vi kan härbärgera både likheter och skillnader i sättet att leva kyrka.

Att komma samman kring en praktisk fråga var vår väg till ökad förståelse och gemenskap. Vi fick lyssna till varandra, ta in, lära nytt och ge av det egna. Detta blev ett exempel på lokal ekumenik mellan människor som hör hemma i Svenska kyrkan och Österns gamla kyrka. Två traditioner med olika bruk möttes vid altaret och fann gemenskap.

Svaret på huruvida det hänger röda gardiner eller inte på lördagar i Hjällbo kyrka får man om man besöker gudstjänsten. Välkommen!

REFERENSER

- Andersson, Daniel & Sander, Åke (red.), Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring, Studentlitteratur, Lund 2005
- Aurelius, Carl Axel Aurelius, Under ett enda valv, Mitt i församlingen 1997:8, Svenska Kyrkans församlingsnämnd, Uppsala 1998
- Fahlgren, Sune (red.), På spaning efter framtidens kyrka, Libris, Örebro 1998.
- Gunner, Göran & Halvardson, Sven (red.), Jag behöver rötter och vingar, Artos & Norma, Skellefteå 2005
- Kristensson Ugglå, Bengt, Slaget om verkligheten, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/Steghag, 2002
- Palmdahl, Marika, Det nya landet, Arcus förlag, Malmö 2005
- Selinder, Per-Magnus & Åmell, Katrin (red.), Kyrkor i samtal – Rapport om bilaterala dialoger i Sverige, Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 8, Danderyd 2007
- Sveriges Kristna Råd, Charta Oecumenica – Riktlinjer för det växande samarbetet mellan kyrkorna i Europa, Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 1, Habo 2001
- Terlinden, Yvonne, Tro och mångfald: Religionsmöten och religionsteologi i Norden, Nordisk kulturfond, Köpenhamn 2005
- Wirén, Annika, Jesus från Rinkeby: tankar kring en lokal pastoralteologi, Svenska Kyrkan/Spånga församling, Danderyd 2004.
- Angereds församling, <http://www.svenskakyrkan.se/angered>
- Sveriges Kristna råd, <http://www.skr.org>
- Artiklar om Österns gamla kyrka, <http://en.wikipedia.org>
- Österns gamla kyrkas hemsida, <http://www.karozota.com>

BEGRAVNINGSSEDER OCH RITUALER I
DEN SYRISK-ORTODOXA KYRKAN OCH
I DEN SVENSKA KYRKAN
likheter/olikheter

Nadia Destici

INLEDNING

Syfte

Mitt syfte med denna uppsats är att berätta om begravningsseder och ritualer i den syrisk-ortodoxa kyrkan och i den svenska kyrkan och försöka visa likheter och olikheter.

Metod

Jag har gjort intervjuer med två personer, båda kvinnor över 60 år, den ena invandrad assyrier, den andra med svensk bakgrund, född och uppvuxen i Sverige. Jag har också använt mig av litteratur och egna upplevelser.

Min bakgrund

Jag är invandrare och bor i förorten Bergsjön, är gift och har tre barn 14, 10 och 9 år gamla. Vi är assyrier från Turkiet, Tur Abdin, som ligger i sydöstra Turkiet. Tur Abdin betyder "Gudstjänsternas berg". Vi assyrier har länge känt utanförskap i våra hemtrakter och därför tror jag att om någon känner utanförskap i Sverige går inte det utanförskapet att jämföra med det vi kände i vårt hemland. Utanförskap här är ingenting, om man jämför med utanförskapet vi kände. Det menar jag snarare är en brist på kunskap om vad utanförskap egentligen innebär. Man har inte hunnit ställa om sig eller också är språket ett problem för många medelålders och äldre. Kommunikation är mycket viktigt i alla sammanhang, i skolan, i kyrkan och ute i samhället och tillsammans med andra nationaliteter. Att kommunicera ger mycket kunskap och förståelse. I tankarna går jag tillbaka till min barndom, till mina hemtrakter och till utanförskapet. Min farfar utvandrade till Syrien från Turkiet, då Syrien var franskt NF-mandat (Syrien blev på 1920-talet ett franskt NF-mandat och blev självständigt år 1946). Han var då en ung föräldralös pojke. Pappan blev mördad och mamman dog. Fattigdomen var svår och det var svält. Inte nog med utanförskapet utan också förtrycket när det gäller tron. Farfar bildade familj och hade det bra i Syrien. Han hade tjänst i franska militären i 16 år och drog sig sedan tillbaka. De franska myndigheterna erbjöd farfar och även alla andra från samma hemtrakt att flytta till Frankrike. Farfar och farmor bestämde sig för att åka med och de åkte ända till Libanon (Beirut). I Beirut var de några dagar för att vila. Biskopen i Syrien och flera kyrkliga medarbetare bestämde sig då för att åka efter sitt folk för att försöka övertala dem att åka tillbaka till Syrien igen. Ingen i min släkt bor kvar i Tur Abdin. Släkten bor i Schweiz, Tyskland och Sverige. Egentligen behöver jag inte gå tillbaka till den gamla tiden för att berätta om hur svårt det var. Var och en kan läsa i dagstidningarna om hur svårt det är i Irak. Man kan dagligen läsa något hemskt om kristna i Bagdad. Väpnade grupper hotar kristna i området Dora (sydväst om Bagdad), med att de skall lämna området inom ett dygn eller konvertera till islam. Dessa väpnade grupper har tidigare försökt tvinga de kristna att lämna sina hem genom hotelser i flygblad och genom sprejade meddelanden på hus och kyrkväggar, men det är första gången som de ger en tidsfrist på ett dygn. Detta står att läsa i den assyriska tidskriften Hujdådå och på nätet. Man kan ge nästan hur många exempel som helst om kristna assyrier som förtrycks och om utanförskapet som folkgrupp.

Jag är syrisk-ortodox kristen och jag är medlem både i den syrisk-ortodoxa kyrkan och i svenska kyrkan. Jag tycker om båda, men anser också att båda kyrkorna har sina svagheter. Därför försöker jag att ta till mig det som passar bra för mig i båda. På grund

av detta vill jag försöka att sätta mig in i traditionen också i den svenska kyrkan. Just för mig personligen och som kristen känns jämlikheten som en viktig del av kyrkan.

HISTORIA

Syrisk-ortodoxa kyrkan

Kyrkans historia går tillbaka till biblisk tid och församlingen i Antiochia som var en av de första och viktigaste utanför Palestina. Med tiden blev också Edessa en av den syriska kristenhetens huvudstäder. Efter den arabiska erövringen, korstågen, mongolernas erövringar och den turkiska folkvandringen reducerades kyrkan kraftigt i antal (antalet medlemmar minskar nu också). Förföljelser i det moderna Turkiet har lett till att de allra flesta idag har utvandrat till Europa och USA. Totalt finns det ungefär ett par hundra tusen syrisk-ortodoxa kristna (araméer) med rötter i Mellanöstern kvar i världen. Av dem bor nästan 30 000 i Sverige (främst i Södertälje och Västerås). Högsta ledningen, patriarken av Antiochia, residerar sedan 1960 i Damaskus, och den Heliga synoden (kyrkans ärkebiskopar).

Syrisk-ortodoxa i Sverige

Det finns ungefär 20 församlingar i Sverige, omkring 25 präster och två biskopar som residerar i Södertälje. Syrisk-ortodoxa kyrkan har vid flera tillfällen fått uppmärksamhet i svenska medier, bland annat för konflikten mellan assyrier och syrianer, flickan Samiras helbrägdagörelser. Den har också fått uppmärksamhet genom begravningen av en biskop som skedde på så sätt att man murade in honom i väggen i en kyrka. Uppgifterna om hur många syrisk-ortodoxa det finns i Sverige är olika. En trolig siffra är 55 000 – 60 000 personer.

BEGRAVNING

Svenska kyrkans ritual och seder

Begravning i Sverige kan vara antingen kyrklig eller borgerlig. En begravning i Svenska kyrkan äger rum i kyrka eller begravningskapell. Numera är begravningarna mer fria än för ca 50 år sedan. Det förekommer jordbegravning eller kremering. En begravning kan ske i stillhet eller i närvaro av alla som vill hedra den som avlidit. Förr var det viktigt med en ”ordentlig” begravning och med så många begravningsgäster som möjligt. Oftast är det en begravningsbyrå som ombesörjer begravningen till en oftast hög kostnad. Det kan också vara de anhöriga som ordnar med begravningen själva. Beställer präst, organist osv.

När någon avlidit var det förr mycket vanligt att ett svartkantat kort, som innehöll inbjudan till begravningen, skickades. Det var en personligt handskrivnen inbjudan. Detta har ersatts med att en dödsannons sätts in i någon tidning, som de flesta i bekantskapskretsen läser. Ibland innehåller annonsen någon bild, kors eller annat, någon dikt eller liknar ett personligt brev till den som avlidit. I annonsen står födelsedatum, datum för dödsfallet och när begravningen kommer att äga rum och var detta skall ske. Ibland krävs ett svar från den som önskar delta. Svaret lämnas oftast till begravningsbyrån.

När man fått veta, att någon man känner har dött, är det brukligt att skicka ett kondoleanskort till den avlidna människans närmaste. Detta skall vara vitt (inga svarta kanter) och innehålla ett beklagande att personen dött och visa medkänsla med de efterlevande. Det går också bra att skicka blommor. Dessa skall vara vita, gulvita eller

kanske svagt rosa. Besök i hemmet för att kondolera var vanligt förr. Det rum som den avlidna personen låg i innan begravningen, om det var i hemmet, var prytt med vita lakan. Svart tyg förekom också. Den döde låg i en vit svepning. Numera kan en avliden ha sina egna kläder. Tvättning av den döde görs oftast genom begravningsbyrån. Det hände att en död person balsamerades. Utanför bostaden låg hackat granris.

När begravningen ägde rum i kyrkan förr i tiden var det vanligt, att innan begravningsgästerna satte sig i kyrkbänken, de en efter en gick fram till kistan som hade burits in med fotändan först, och visade sin respekt. Männerna bugade och kvinnorna neg. Därefter satte sig gästerna ned. Nuförtiden är kistan oftast redan inburen, när gästerna kommer. Den är stängd och smyckad med blommor. I stället för blommor kan ett bårtäcke användas. Upptryckta kort för begravningsceremonin, som tar ca 35 – 40 minuter, finns uppställda i bänkraderna i kyrkan/kapellet eller delas ut. När kyrkklockorna ringer kommer de närmast anhöriga in i kyrkan och sätter sig på den främsta raden till höger, från ingången sett. Vänner och arbetskamrater sätter sig på vänster sida. Prästen kan använda så kallad mullkast och låta tre skovlar mull falla på kistan eller göra korstecknet över kistan. Begravningar utformas friare nu än förr. Efter begravningsakten defilerar ibland begravningsgästerna förbi kistan och lägger en blomma eller en handbukett med några få blommor på kistan. Den närmaste familjen brukar inleda defileringen. Gästerna står stilla en stund, oftast vid kistans huvudände. Förr bugade männen och kvinnorna neg, men nu är det vanligt att kvinnorna böjer ner huvudet en kort stund. Det fanns förr så kallade prestaver. Det innebar att två män hade till uppdrag att stå på varje sida om kistan och detta betraktades som ett hedersuppdrag och vem som helst kunde inte få göra detta. Denna sed fanns på 40-talet och tidigare. När de närmaste lämnar kyrkan reser sig alla. De närmaste går ut först ur kyrkan. Avsked kan också tas vid graven vid jordbegravning i samband med att kistan sänks ner i graven och då är det vanligt att handbuketten kastas ner i graven på kistan.

Buketter och begravningskransar skickas till kyrkan/begravningskapellet samma morgon som begravningen skall äga rum och placeras på båda sidor om kistan. Stora kransar hängs upp på särskilda ställningar. Nära anhöriga har oftast kransar med sidenband och text och bekanta kan ha buketter med kort. På ett band står det ibland ”En sista hälsning” eller ”Farväl” och namnet på givarna. Orgelmusik ingår oftast som en del i begravningsakten. Solosång och solist på något instrument kan också förekomma. Det blir allt vanligare att en gåva (pengar) sätts in på någon fond, organisation eller till forskning.

Efter begravningen kan en minnesstund hållas i hemmet, församlingshemmet eller i annan hyrd lokal. Tal kan hållas och ”den avlidnes skål” drickas. Förr var det vanligt med en måltid till exempel middag, vin och tårta, men på 50-, 60- och 70-talen började det bli vanligt med tre smörgåsnittar, kaffe och tårta. Ibland serveras endast vetebröd och kaffe. När minnesstunden nästan är slut brukar en anhörig tacka gästerna för att de kommit. Det kan också vara prästen, som får i uppdrag att göra detta, om prästen är med vid minnesstunden. På landsbygden var det för länge sedan vanligt att de sörjande, på begravningsdagen, gick till den avlidna människans hem, fick mat och dryck och sedan följde med kistan till kyrkan. De sörjande gick sakta till fots och kistan bars av släktingar eller drogs på en vagn. I storstäderna placerades kistan ofta i en vagn, som drogs av hästar med svarta så kallade schabrak. I processionen efter vagnen följde begravningsgästerna, ofta i förhyrda bilar. Numera placeras kistan i en likbil (modell ”herrgårdsvagn”). På fredagen samma vecka som dödsfallet anmäls till den avlidnes hemförsamling rings

själaringning i kyrkans klocka. På söndagen därefter läses den avlidna personens namn, ålder och ibland adress upp i kyrkan. Detta är tacksägelsen. Den följs av en kort klockringning. Själaringning ringdes förr på vardagarna så fort ett dödsfall anmälts, men på ett bestämt klockslag, med den lilla klockan för en kvinna och med den stora för en man. Då fick alla i bygden reda på att någon dött.

Vid jordbegravning sänks kistan ner i graven av anhöriga män eller av särskilda bärare. Det blir allt vanligare med kremering (eldbegängelse). Stoffet efter den som kremerats kan placeras i en urna som sänks ner i jorden eller så kan det få sin placering i en urnlund eller spridas i en minneslund eller i havet. Långt tillbaka var det förbjudet att begrava en människa som begått självmord på kyrkogården. En sådan person fick inte bäras in genom kyrkogårdsporten utan lyftas över muren.

För flera decennier sedan var det viktigt med svart eller i varje fall mörk klädsel för gästerna, oftast svart klänning, dräkt, frack eller kostym. Till frack hörde hög svart hatt. På denna kunde det finnas sorgflor. En sörjande änka hade ofta ett svart sorgedok fäst på sin huvudbonad/hatt. Det var en lång och tät slöja. På hattens kant över pannan kunde det finnas en vit rand. Kragen på klänningen kunde också vara vit (långa snibbar) liksom nederst på ärmarna. Klänningen/dräkten skulle vara svart. Ibland användes svarta handskar/vantar. Männens kunde ha ett några centimeter brett svart band fäst på kavajens slag eller fäst runt övre delen av ärmen. Seden med att bära hatt för kvinnorna har förändrats. Männens bär numera inte frack utan svart eller mörkt blå kostym. Nära anhöriga män bär vit slips och vänner och bekanta svart slips. En tid på 50-talet var det vanligt med en kort svart slöja fäst på kvinnornas huvudbonad. Kanten nedtill kunde vara smal eller bredare. Om den var bred visade det att det var en nära anhörig. Svarta eller mörka strumpor användes. Idag kan klädseln vara ljus och det står ofta då i dödsannonsen. Den färg som skall undvikas är rött, även på barn.

I början av 1900-talet användes begravningskonfekt. Det var mörk choklad, som var inslagen i silverpapper och ofta med ett kors. Det kunde också vara kola med vit dekor. Konfekten skulle vara ett minne av begravningsstillfället och sparades ofta, men den skulle gå att äta.

På den dag det meddelas att någon dött är det brukligt att flaggan hissas på ”halv stång”. Detta görs också på själva begravningsdagen. Det går till så att flaggan först hissas upp till toppen på stången och därefter halas till en tredjedel av flaggstångens höjd. Flaggan hissas på hel stång, det vill säga upp i toppen igen, när begravningen har ägt rum för att därefter halas vid solens nedgång eller vid bestämt klockslag.

På kyrkogårdarna pryds oftast gravarna av en sten med den avlidna personens namn, födelsedatum och datum för dödsfallet. Jordgravar har oftast större stenar eller hällar, urngravar har mindre stenar.

Anhöriga till avlidna inbjuds att delta i minnesgudstjänst på Alla Helgons dag. Varje år hålls minnesgudstjänst, oftast i något kapell.

Syrisk-ortodoxa kyrkans ritual och seder

DÅTID - FÖRR I BERGSBYAR, DÄR ASSYRIER BODDE:

När någon hade dött informerades prästen/präster och släktingar och vänner informerade varandra. Så fort prästen i byn hade informerats så ringdes det i kyrkklockan. Då gick alla vuxna, män och kvinnor dit, i svarta kläder. Familjen, de nära anhöriga tvättar inte den avlidna personen utan det är en släkting, som är äldre, eller en nära vän som gör detta. Det betraktas som ett hedersuppdrag. De människor som utfört tvättningen börjar

också göra i ordning svepningen och sy en, om svepning inte finns. När det var klart så bars den döde på en transportkista med bärhandtag i en öppen kista i prästens närvaro tillsammans med alla de människor som visste om dödsfallet. Först gick följet in i kyrkan på kyrkogården (varje kyrka har sin kyrkogård i varje by) och en begravningsgudstjänst hölls. Där blev den avlidne smord med olja på pannan, på ovansidan av händerna, över bröstet och på fötterna (armarna hade korsats över bröstet).

Graven grävdes av någon eller några omedelbart efter det att människorna fått kännedom om dödsfallet. Efter det att begravningsakten i kyrkan var över bars kistan till graven (det behövde inte vara samma personer som burit förut). Därefter lades den avlidne i sin svepning i graven. Kistan sänktes inte ner. I botten på graven fanns en flat sten. Ovanför den döda människan, men inte direkt på kroppen, lade man en flat sten. Därefter täcktes den flata stenen med jord. Gravens kanter markerades med mindre stenar och ett upprättstående kors av sten med namn på sattes upp. Det fanns också gravar utan sådant kors eller med stenar ovanpå varandra som bildade ett kors. Inga blommor förekom, men gästerna bjöds på bröd efteråt som minne. I samband med brödutdelningen, som gjordes av släkten, beklagade man sorgen, kondolerade. De som tog emot brödet säger ”Gud bevara Dig”. Detta är riktat till den som avlidit. Därefter gick vännerna hem till sig och släkten stannade kvar i sorgehuset och planerade för de minnesgudstjänster som skulle hållas den tredje dagen efter begravningen, den nionde dagen och den fjortionde dagen. På dessa minnesgudstjänster bjöds de anhöriga på något, till exempel bröd, kex och raha (raha är ett slags godis). Söndagen direkt efter dödsfallet som man kan kalla ”sorgens dag”, azza, kom alla som hört om dödsfallet även från grannbyarna till sorgehuset. Då lagades mycket mat till alla av kvinnorna i byn. Besökarna från grannbyarna hade med sig mat, till exempel socker, ris, något levande djur (lamm eller killing), som slaktades direkt. Sammankomsten varade hela dagen. Efter minnesgudstjänsten den fjortionde dagen och ett år framåt i tiden, hölls ytterligare en minnesgudstjänst. Under ett års tid tog den avlidnes familj, innan den egna måltiden, av en portion mat för att ge till någon fattig familj. Mellan den fjortionde dagen och under ett år därefter fick det inte ske någon förlovning eller bröllop, speciellt inte för familjen. Övriga frågade familjen, om det gick bra. En förlovning eller vigsel kunde ske i tysthet, men det fick inte vara någon fest, om inte familjen frågades om lov och gav sitt medgivande till detta.

NUTID – NU, BLAND ANNAT I GÖTEBORG

Nu är begravningsättet förenklat. De närmast anhöriga informerar först släkten och därefter hjälps alla åt med att informera. Assyrierna i Göteborg, där det finns tre församlingar, informeras om dödsfallet. Namn, ålder, dödsdatum, begravningsdatum, plats och tid för begravningen meddelas i samtliga församlingar i respektive församlings gudstjänst. Samtidigt meddelas mellan vilka datum den avlidnes familj har mottagning. Ingen behöver meddela att de vill delta utan går till mottagningen ändå. Själva begravningsdagen förbereder den avlidnes familj sig. Då serveras en varmrätt och kaffe med kaka. Gästerna sitter en stund. Inget vin serveras. Eventuella tal hålls, när begravningsgudstjänsten äger rum. Det ges en bakgrundshistoria om den döde och talet hålls oftast av en präst.

Begravningen äger rum i ett svenskt kapell. Texter ur Bibeln läses och en viss ritual följs. Inga psalmer sjungs, ingen musik spelas. Den assyriska församlingens präst har huvudansvaret för ceremonin och även präster och diakoner från andra assyriska församlingar i Göteborg kan delta. En kör kan delta, om familjen önskar det. Numera är

kistan nästan alltid stängd. Tillvägagångssättet i Göteborg och i byar i sydöstra Turkiet är ungefär lika.

LIKHETER/OLIKHETER

Likheter, några exempel:

Båda kyrkorna har begravningsceremoni
Båda kyrkorna har minnesgudstjänster
De sörjande har svarta kläder (det förekommer ljus klädsel i svenska kyrkan)
I båda kyrkorna används kista
I båda kyrkorna förekommer procession av något slag
Båda kyrkorna har präst som begravningsförrättare
Vid begravningar serveras mat av något slag (i svenska kyrkan är det inte alltid eftersamling).

Olikheter, några exempel:

Informationen att någon avlidit är muntlig i Tur-Abdin.
Det förekommer inte några psalmer eller någon musik varken i Tur-Abdin eller i Sverige i den syrisk-ortodoxa kyrkan
Ingen går fram till kistan för att buga eller niga i den syrisk-ortodoxa kyrkan, varken i Tur-Abdin eller i Göteborg.
Männen och kvinnorna sitter på skilda sidor i kyrkan.
Kistan sänks i jorden i Göteborg vad gäller syrisk-ortodoxa kyrkan till skillnad från i Tur-Abdin.
I svenska kyrkan kan prästen vara man eller kvinna, gift eller ogift. I syrisk-ortodoxa kyrkan är prästen en man.

SLUTSATSER

Seder och bruk kommer antagligen att förändras för både assyrier och svenskar när det gäller begravningsseder och gudstjänstfirande i övrigt. Det finns likheter och olikheter och det kommer förmodligen att förbli så, även om skillnaderna nog blir mindre. Påverkan från det land man lever i är stor. Kommunikation är betydelsefull för förståelsen mellan människor. Samtidigt som en invandrad person vill ha kvar sin kultur så är det viktigt med integration i det svenska samhället och i den svenska kulturen och som kristen också i den svenska kyrkan. För mig, som kristen, representerar båda kyrkorna Gud och Jesus – kristendomen.

UTANFÖR MURARNA
- att vara kyrka i andras verksamheter

Andreas Andersson

INLEDNING

Denna uppsats kommer att beskriva och till viss del analysera ett projekt som genomförts i Bergsjöns församling mellan åren 2003 - 2005 och som senare blivit en del av församlingens ordinarie verksamhet.

I Bergsjön startades år 2003 ett projekt där man anställde en musikpedagog vars uppgifter skulle bestå i att arbeta mycket utåtriktat i andra instansers verksamheter. Syftet formulerades i projektbeskrivningen på följande sätt:

”Bergsjöns församling har ett omfattande arbete bland barn och ungdomar i en mångkulturell miljö. Sången och musiken spelar en stor roll bland dessa barn och ungdomar. Musiken har idag blivit livstydande och identitetsskapande. Forskning visar också på sångens betydelse när det gäller inläring av ett nytt språk. Vi vill finna en ny väg att nå barn och ungdomar och samtidigt möta behoven att lära sig ett nytt språk och integreras i samhället. Sången och musiken är av avgörande betydelse. Vi vill samarbeta med skola och förskola och arbeta med sång och musik. Syftet är att ge ett positivt bidrag till den integrationsprocess, som är nödvändig i en stadsdel som Bergsjön. Målet för projektet är att stärka samarbetet med skola och förskola samt att bidra till att höja kvaliteten på arbetet. Vi tror att detta kan ge församlingen bredare kontaktytor med barn och ungdom och bidra till att stärka församlingens arbete.” **In i fotnot?**

Projektet har i huvudsak innefattat att bedriva verksamhet på Flekis, som är en öppen förskola i området, BVC samt Introduktionsskolans elever, både inom förskolan, högstadiet och hos de vuxna eleverna. Jag har valt att i denna uppsats begränsa mig till att beskriva arbetet i klasserna med de vuxna eleverna på Introduktionsskolan p g a att det annars skulle bli alldeles för omfattande.

Det är intressant att titta lite på projektets efterverkningar ur ett analyserande perspektiv. Tanken med denna uppsats är att diskutera kring;

Vilka förutsättningar projektet ger kyrkans framtida arbetssätt?

Kan vi vara en kyrka i andras verksamheter?

Bör vi gå in i andras verksamheter för att skapa de kontakter som kanske är nödvändiga för kyrkans överlevnad i ett område där kyrkotillhörigheten ligger på ca 30% och knappast ökar.

Vad har projektet fört med sig? Att det finns positiva resultat är tydligt eftersom en del av projektet idag blivit en del av kyrkans ordinarie verksamhet. Jag kommer att utifrån egna erfarenheter av projektet redogöra för de negativa och positiva inslag som funnits under projektets gång. Detta ska till viss del jämföras med litteratur som på olika sätt behandlar förändringar i närsamhället och åtgärder för förbättringar.

Musikpedagogprojektet

”Jag tänker hoppa ifrån Eiffeltornet, om du sviker mig” Så sjunger Ted Gärdestad i sin sång ”Eiffeltornet” och det får bli inledningen på denna uppsats. Låten är en av många låtar från den svenska repertoaren inom populär/folklig musik som använts i arbetet med vuxna elever i SFI undervisningen. Just sången ”Eiffeltornet” har vi nyligen arbetat med i klassrummet med en SFI-klass på Introduktionsskolan. Klassen består av flera kvinnor från Irak, en del av dem med obehagliga upplevelser från kriget, vilket ibland kan visa sig i form av gråt och svårigheter med koncentrationen. Vad har då Ted Gärdestads låt med kyrkans arbete att göra? Diskussionerna gick vilt till för att komma fram till vad Ted

Gärdestad egentligen menar med att hoppa ifrån Eiffeltornet och jag återkommer till det senare.

Introduktionsskolan i Bergsjön beskrivs på följande sätt på stadsdelen Bergsjöns hemsida;

”Introduktionsskolan är ett resursnämndsuppdrag för Göteborg. Skolans uppgift är följande: att ta emot familjer som invandrat eller flytt till Sverige och ge barn och vuxna den första grundläggande undervisningen i svenska språket. - att stödja föräldrarna och ge dem kunskap om vad som förväntas av en förälder i Sverige i mötet med samhället och skolan. - att hitta bra metoder för andraspråksinläring, där bl.a. samspelet inom familjen utnyttjas.”

Introduktionsskolan fungerar så att man som vuxen elev kan lämna sitt barn på dagis i samma byggnad som man själv får en introduktion i SFI-undervisningen. Efter skolan hämtar man sitt barn. Detta skapar en trygghet och en möjlighet både för barnet och föräldern att kunna gå i skolan samtidigt.

De två vuxenklasser jag som musikpedagog har jobbat med, har under det senaste året bestått av vardera ca 10-15 elever med olika bakgrund och nationaliteter, antalet kan variera under terminernas gång eftersom vissa elever ibland slussas vidare till andra skolor. Elever från Vietnam samsas med elever från Irak och några europeiska länder. Alla har de det gemensamt att de ska lära sig svenska i skolan. Min uppgift som musikpedagog har under snart fyra år varit att komplettera den ordinarie SFI-undervisningen med musik och språklig inläring inom olika områden.

Att jag som musikpedagog och i mitt yrke också är en representant för kyrkan, går in i en verksamhet som står utanför kyrkans egna kontroll kändes från början som något nytänkande och projektet har hela tiden genomsyrats av positiva förväntningar. Under projektets gång har det hela tiden funnits ett nära samarbete med klassernas ordinarie lärare, vilket har känts viktigt för att bibehålla kvalitet, trovärdighet och att man också kan hjälpa varandra i situationer som kan uppstå. Undervisningen har dessutom krävt ett omfattande arbete med metodutveckling för den här typen av undervisning. Under resans gång har det växt fram olika metoder att utifrån musik lära sig svenska som främst har varit indelad i olika större områden:

Att lyssna och förstå - innehåller övningar där man arbetar med ordförståelse på olika sätt.

Praktisk tillämpning – innehåller övningar där man praktiskt använder språket för att arbeta med betoningar och rytmiseringar i språket samt skriva texter

Uppleva och fantisera – innehåller övningar där man genom att berätta, måla eller skriva beskriver musik, händelseförlopp och känslor utifrån musiklyssning.

Att vara i centrum – innehåller övningar där eleven tillåts stå i centrum t e x genom framförande av sång eller presentation av musik från sitt hemland mm

Utifrån dessa områden har alltså kyrkan under ca fyra år bedrivit undervisning på introduktionsskolan i närområdet. Vad finns det då för positiva och negativa effekter av den typen av verksamhet? Jag tror att man kan hitta argument som stöder både uppfattningar för och emot en verksamhet som denna, därför ska jag så neutralt som möjligt försöka redogöra för vissa av de effekter som arbetet på introduktionsskolan fört med sig.

INLÄRNING

Jag har genom egna erfarenheter förstått att inläring via musik har varit och är ett bra komplement till den ordinarie undervisningen. Jag har genom samtal med kollegor på

introduktionsskolan samt utifrån elevernas resultat förstått att genom att komplettera SFI-undervisningen med musik har man åstadkommit flera saker;

1. Eleverna får en chans att tillägna sig språket genom ett annat sätt att lära in. 2. Eleverna kommer ihåg orden på ett annat sätt. Orden eller betydelsen av orden hängs upp på en melodislinga eller en låt - man får alltså en annan inkörspport till språket. 3. Undervisningen har fått ett avbrott i en annars ganska så traditionellt utformad skolform.

KVALITETSHÖJNING

I projektbeskrivningen skrev kyrkan att man ville ”**bidra till att höja kvaliteten på arbetet**” vilket syftade till att positivt lyfta SFI-undervisningen. Man kan konstatera att lärarna på skolan har uppskattat tillgången av en musikpedagog i undervisningen en gång i veckan. Om det höjt kvalitén återstår att mäta mer noggrant. Man kan dock konstatera att det varit ett bra komplement till den ordinarie undervisningen.

KONTAKTER

Genom kontakterna med introduktionsskolan har samarbetet utökats med de lärare och elever som arbetar och får sin undervisning där. Min roll som musikpedagog har inte i första hand varit att jag är där som en representant för kyrkan utan snarare en av lärarna. Min närvaro på skolan har däremot medfört att vi ibland har pratat om kyrkans övriga arbete och verksamheter. Viss del av undervisningen har också flyttats till kyrkans lokaler. De tillfällena har ofta handlat om att fika tillsammans, spela instrument eller genomföra andra upplevelseövningar, tittat på kyrkans lokaler och till viss del pratat om vad vår verksamhet går ut på och vad vi i Svenska Kyrkan står för. En del av de vuxna eleverna har också genom kontakterna med kyrkan kunnat slussas vidare till olika organisationer eller personer för att få hjälp. Det har också hänt att några av de personer som tidigare har haft kontakt med kyrkan dykt upp i klassrummet som elever. Några kanske har haft kontakt med kyrkan under asylprocessen eller i andra sammanhang. Igenkännandet blir då centralt i en klassrumssituation, både hos elever och lärare.

FÖRSAMLINGENS ARBETE

I och med att en anställd från kyrkan arbetar på ett annat ställe så flyttar man en resurs från kyrkans verksamhet till någon annans verksamhet. Det betyder att den tjänsten till viss del hamnar utanför kyrkans lokaler och också till viss del utanför kyrkans kontroll. I musikpedagogprojektet går vi in i verksamheter som redan är utformad med mål och genomförande. Det betyder också att vi flyttar en stor del av våra resurser till sådan verksamhet.

DISKUSSION/SLUTSATS/AVSLUTNING

I ett område som Bergsjön kan det vara svårt att nå ut till folk bl a för att den traditionella bilden av hur en ”svensk kyrka” ska vara kanske inte ser likadan ut som en kyrka i en annan del av landet. Det är då viktigt att profilera sig så att man passar den kontext man befinner sig i.

Det finns ju en tradition av att kyrkan hjälper människor i utsatta situationer, vilket också blir tydligt i kyrkans arbete i Bergsjön. Detta visar sig på många olika sätt. Människor får hjälp i form av mat och kläder men det finns också en verksamhet som är mer inriktad på samhällsengagemang i en annan form. Som exempel kan nämnas Barn i Väntan, introduktionskurser i hushållsekonomi, diverse integrationsprojekt mm men också det musikpedagogprojekt som jag redogjort för ovan. Är då det arbetssätt som musikprojektet medfört ett bra arbetssätt för oss som kyrka i förorten?

I projektbeskrivningen av musikprojektet står det; ”Syftet är att ge ett positivt bidrag till den integrationsprocess, som är nödvändig i en stadsdel som Bergsjön” man vill också ” bidra till att höja kvaliteten på arbetet”. Är det då kyrkans uppgift att försöka bidra positivt till integrationsprocessen och höja kvalitén på någon annans arbete. Har vi inte andra viktigare saker att göra?

Thomas Ekstrand redogör för Werner Jeanronds kritik mot svenska kyrkans folkkyrkokaraktär: ”Kyrkan är en allmän försäkringskassa, som alla hoppas slippa anlita”. Han frågar sig om det ligger något i Jeanronds uttalande då man funderar över statens förväntan på Svenska Kyrkans identitet efter skilsmässan från staten; ”Vilka teologiska skäl finns det för kyrkan att fylla den samhällsfunktion som statsmakterna gärna ser att kyrkan fyller?”

Som kyrka har vi ett ansvar att hjälpa människor och verka för förbättringar som kommer människor till gagn och detta måste vara målet för Bergsjöns kyrkas lokala arbete. I Bergsjöns församling har vi formulerat följande verksamhetsidé för vårt arbete;

Att: - med Jesus i centrum hjälpa människor till förankring och tillhörighet

- Skapa mötesplatser och bygga broar
- Vara en positiv kraft i närsamhället, påtala orättvisor och driva på för förändring.

I det sammanhanget blir samhällsengagemanget mer än självklart och för oss också nödvändig. Marika Palmdahl diskuterar i sin bok *Det nya landet* (2005) begreppet kontextuell teologi som hon menar ”är den teologiska inriktning som låter människors sammanhang och situationer – deras kontext – stå i centrum.” Ser man på kyrkans verksamhet i det sammanhanget så finns det såklart teologiska skäl att vara kyrka i människors kontext. En musikpedagog eller en kurs i hushållsekonomi kanske kan vara ett sådant sätt. Hon fortsätter vidare; ”Den gemensamma drivkraften bakom all kontextuell teologi är nödvändigheten av att göra kristen tro relevant. Om det teologiska arbetet isoleras från det mänskliga livet riskerar det glada budskapet om Guds kärlek till världen gå förlorat genom att bli inadekvat.” I det sammanhanget blir kyrkans funktion som en resurs i närsamhället än mer tydligt.

I de kontakter som knutits i arbetet på introduktionsskolan har det skapats en bild av att kyrkan är närvarande i området och att det bedrivs verksamhet i kyrkan som skulle kunna passa de elever som finns på introduktionsskolan. Detta har märkts inte minst efter de studiebesök som klasserna gjort i kyrkan. Det finns ett intresse av att få veta mer om verksamheten men om det är skälet till att en del elever senare syns i andra kyrkliga sammanhang är svårt att säga. Att en del elever funnits med i andra verksamheter kan dock konstateras och då kanske vi har lyckats med en del av målet för verksamheten, att bygga broar.

Är då alla försök till förbättringar i ett område alltid av godo?

Ibland kan det som uppfattas som tänkta förbättringar i ett område av andra istället uppfattas som en försämring. Syftet kan ibland få andra konsekvenser än bara det tänkta. Man måste hela tiden fråga sig om syftet uppfylls eller följs av andra icke önskvärda effekter. Joakim Forsemalm tar upp just denna problematik i avsnittet ”Förbindelsernas Makt ” i boken *Storstadens Omvandlingar* (2006) när det gäller synen på Långgatorna i Göteborg. I sammanhanget kan det kanske tyckas lånsökt men jag tycker ändå att et är ett exempel som tydliggör problematiken.

Ryktet om Långgatorna är att de är lite skitiga och fulla av porrbutiker. I planerandet av gatan framställs två olika bilder av porrbutikernas närvaro. Den ena bilden är att de är

något som bör byggas bort i och med strävan efter att förbättra statusen på området, den andra är att de näringsidkare som är där idag är beroende av de butikerna av just samma anledning. De håller nere statusen på området och därmed är hyrorna i området lägre. De negativa konsekvenserna av porrbutikerna blir inte längre lika viktiga för de näringsidkare som är beroende av deras närvaro. Tanken med att göra Långgatorna till en gårdsgata med gatstensbeläggning utan bilparkering anses av vissa ta död på porrbutikernas överlevnad. Joakim kommer fram till följande; ”Det som är tänkt som en manöver att öka attraktiviteten och förhoppningsvis öka kundunderlag för affärerna på Andra Långgatan skulle alltså kunna bli en kontraproduktiv aktion och skapa en kedja av oönskade händelser”

Denna effekt måste man ta hänsyn till även i andra sammanhang där man strävar efter att förbättra ett område. Vad får våra hjälpinsatser för konsekvenser? I Bergsjön är kyrkan mycket aktiv i hjälparbetet. För ett tag sedan fick vi besök av en man som ville ha hjälp med mat och kläder. Han hade skickats dit av en tjänsteman på socialkontoret. Är detta en önskad effekt av vårt hjälparbete? Tar vi över andras uppgifter i samhället när vi utför samhällliga hjälpåtgärder i vårt närområde? Vad måste man tänka på för att syftet som ska uppnås inte bidrar till försämringar inom andra områden?

Svaret på detta är inte helt enkelt att komma fram till. Jag tror ändå att man till viss del måste försöka att se vilka konsekvenser ett samhällsengagemang får. Det är helt klart så att det är viktigt att se till människors behov, men syftet kan få negativa effekter om man av misstag ”mörkar” ett behov som samhällets ska ta ett huvudansvar för.

Finns det då negativa konsekvenser av musikpedagogprojektet?

Det har vid ett par tillfällen förekommit att en del elever varit tvungna att tas ut från undervisningen p g a att jag varit närvarande med musik och sång. Vissa elever har ansett att det inte varit förenligt med deras tro att arbeta med sång och musik, de har då haft möjlighet att jobba med annat under tiden. Då eleverna erbjuds ett alternativ så anser inte jag detta vara en negativ konsekvens som är allvarlig. Eleverna kan fortfarande gå i skolan som vanligt.

När det gäller arbetet på introduktionsskolan så kan man också se det som ett resursslukande arbete för kyrkan. Vi flyttar resurser från kyrkan till någon annan verksamhet. Är detta bra? Det skulle kunna bli en negativ effekt om man inte hade tänkt igenom konsekvenserna för kyrkans verksamhet tidigare. Musikpedagogprojektet har blivit en ordinarie verksamhet och är därför inte en belastning och inga resurser behöver tas bort från en annan verksamhet.

Hur är det då för introduktionsskolan? Det skulle vara problematiskt om det visade sig att hela SFI-verksamheten står och faller med att kyrkan inte längre skulle bistå med en musikpedagog. Så är självklart inte fallet, däremot kan man fråga sig om det är ekonomiskt försvarbart att kyrkan står till tjänst med en extra lärare.

Jag som musikpedagog blir en resurs för skolan som de inte behöver betala för. De behöver alltså inte tänka på det utan behovet tillfredställs av oss som kyrka. Detta kan man naturligtvis ifrågasätta. Jag anser dock att vinsterna med projektet i form av fler kontakter med människor i området, delaktigheten i verksamheten och att det på sikt genererar fler besök och gör kyrkan känd i området gör verksamheten befogad. Jag har också förstått att musiken kan ha en viss läkande effekt på människor med svåra upplevelser, oavsett om det handlar om att skratta tillsammans över en textrad eller bara lyssna på vacker musik. Det är också en vinst.

Frågan när det gäller inlärningmomentet är huruvida kyrkan *ska* vara en del av detta eller inte. Målet i projektformuleringen stöds ju i och med att man vill vara ett stöd men är det kyrkans angelägenhet? Historiskt sett så har utbildning varit en stor del av kyrkans innehåll och uppgift. När man på detta sätt går in i en verksamhet där det i första hand inte handlar om att frälsa människor eller prata om trosfrågor så får begreppet ”folkkyrka” en annan betydelse. Betydelsen av folkkyrkan ser olika ut historiskt sett (Folkkyrkans Gränser, 2002) men har också olika betydelser samtidigt i olika områden idag. Kyrkan och dess verksamhet ser inte likadan ut i Bergsjön som den gör i andra delar av landet och så tror jag att det *bör* vara. Thomas Ekstrand jämför folkkyrkans utveckling och redogör för Per Pettersons sätt att se på kyrkan som ”en tjänsteinriktad folkkyrka”.

”I Pettersons studie finns en tydlig skepsis mot en förståelse av att se kyrkans uppgift utifrån ett strikt producentperspektiv som innebär att huvudsaken för kyrkan är att oförfalskat ”föra ut” evangeliet till människor, vare sig de frågar efter det eller inte. Petterson tecknar istället visionen av en kyrka där människors behov står i centrum.” (Jmfr Marika Palmdahl - kontextuell teologi) Per Petterson formulerar en verksamhetsidé för svenska kyrkan. ”Kyrkans verksamhetsidé är att utifrån sin teologi på olika sätt bidra till människors livstolkning och upplevelse av mening och sammanhang”.

Problemet i detta resonemang är att kyrkliga företrädare har ganska olika bild av vad som är verksamhetens kärna. Det finns dessutom förväntningar från omgivningen på vad kyrkan ska göra. Behöver vi då själva skapa fler förväntningar på oss. Ska vi som kyrka ta en stor del av samhällets ansvar?

Slutsats

Personligen tror jag på att en kyrka ska ha en jämvikt mellan olika aktiviteter både ”inom” och ”utanför murarna” i sin verksamhet. Visst bör vi tänka på konsekvenser av vår verksamhet men människors behov och kontext måste stå i centrum. Som kyrka i ett utsatt område har vi en viktig funktion att fylla oavsett om det handlar om att bidra med resurser till en skolas undervisning, hjälpa en flyktingfamilj eller ge en fattig människa mat för dagen. Vi har ju möjligheten att gå in och hjälpa till i andra verksamheter och verka för förbättring och i det sammanhanget tycker jag personligen inte att det är fel att kyrkan är som en försäkringskassa. Vi tycker väl alla att det är skönt med en ”klippa” att luta sig mot när det är jobbigt. ”Den andra” försäkringskassan är ju dessutom väldigt besvärlig att ha att göra med.

Avslutning

Inledningsvis berättade jag om en lektion där låten Eiffeltornet stod i centrum för dagens lektion och så här slutade den lektionen; ”Vad menar han med att hoppa ifrån Eiffeltornet”? Diskussionerna kring ett textinnehåll kan vara långa och svåra att förstå och klassen med vuxna elever på introduktionsskolan funderar över ordens betydelse. Vad betyder hoppa? Vad är Eiffeltornet? Vart ligger det? Paris jaha.....vilket land? Jaha.....menar han att han ska hoppa därifrån... varför? För att en kvinna kanske lämnar honom? – ”Jaha..” De muslimska kvinnorna från olika områden i Irak diskuterar vilt med varandra betydelsen av ett ord på ett språk som jag inte förstår.... Helt plötsligt säger en av dem.. ”- Om han säger så.....(tror hon syftade på sin man- Andreas anm) - Varsågod och hoppa!” varefter alla brister ut i ett gapskratt och det finns inga ledsna miner eller tomma blickar under resten av den lektionen....

Då känns det meningsfullt att vara en del av en aktiv kyrka.....

REFERENSER

Palmdahl, Marika, Det nya landet – kristen och muslimsk dialog som utmaning och möjlighet, Arcus , Lund 2005

Ove Sernhede & Thomas Johansson, Storstadens omvandlingar, Daidalos Göteborg, 2006

Ekstrand,Thomas, Folkkyrkans Gränser, Enteologisk analys av övergången från statskyrka ill fri folkkyrka, Verbum, Stockholm 2002

<http://www.bergsjon.goteborg.se/prod/bergsjon/dalis2bergsjon.nsf/535e371e7fd657aec1256a5c0045675f/e85910e286620513c1257138004ffe6e!OpenDocument>

FOLKETS BROKIGA LEK

-om gudstjänst i mångkulturell miljö

Ulrika Melin Lasson

INLEDNING

Svenska kyrkans roll i mångkulturella miljöer skulle kunna vara att genom personal, lokaler, och resurser, möjliggöra gudstjänstfirande i många olika traditioner, vid separata tillfällen. Jag menar istället, att vår uppgift är att fira gudstjänst tillsammans. Som en del av den svenska folkkyrkan, ska vi söka möjligheter för alla de kristna som lever på vår ort, att lovsjunga och tillbe tillsammans. Kanske kan gudstjänsten fungera integrerande i sig.

Syftet med denna uppsats är att fundera på vad vi egentligen menar med folkkyrka, och hur och varför dess gudstjänst bör utvecklas genom influenser från andra kristna kyrkor. Detta gör jag genom att fördjupa mig i det uppdrag församlingen har, att fira gudstjänst i ett individualiserat men mångkulturellt samhälle. Jag redogör också något för gudstjänstarbetet i Hjällbo kyrka, Angereds församling, Göteborg.

VAD ÄR GUDSTJÄNST?

I Bibeln blir kyrkan synlig när man samlas inför Gud för att fira gudstjänst. I Moseböckerna kan vi till exempel läsa bestämmelserna om gudstjänstens firande³⁷. I Apostlagärningarna berättas om de första kristna, om hur viktigt det var att de samlades till gudstjänst³⁸. I kyrkoordningen för Svenska kyrkan läser vi att gudstjänsten är det viktigaste av församlingens uppdrag³⁹, nämligen att ”gudstjänsten är kyrkolivets centrum”⁴⁰.

Gudstjänsten kan beskrivas med olika bilder: Rolf Larsson talar om gudstjänsten som en fest vid paradisetts port. Han beskriver hur ordet ”fira”, från latinets ”feriare”, betyder att inte arbeta⁴¹. Gudstjänsten beskrivs också ofta som ”barnens lek inför Guds ansikte”. I den gemensamma leken möts barnen, förstår varandra och svetsas samman. Leken blir ett gemensamt språk, som övervinner olikheter och missförstånd. När vi talar om gudstjänst med lekens och festens termer, ryms mycket av lust och glädje, så ofta försummade dimensioner i vårt gudstjänstfirande.

VARFÖR TILLSAMMANS?

Folket i folkkyrkan

I förorten blir mångfalden tydlig. Här finns Svenska kyrkan med sitt uppdrag att fira gudstjänst. Naturligtvis, menar jag, måste mångfalden då vara lika tydlig i gudstjänsten.

Biskop Carl-Axel Aurelius formulerar sig kring vad vi menar med ordet ”Folk” i Folkkyrka, när han redogör för Nya testamentets olika betydelser av ordet⁴². De två mest frekventa betydelserna är laós och óchlos. Laós avser ”Gudsfolket”, det utvalda folket som lokalt manifesteras i den gudstjänstfirande församlingen. Med óchlos menas ”folkhopen”, människor utan rötter, historia och identitet, det kan handla om dem som är marginaliserade i vår omgivning. I ett segregerat samhälle är det lätt att se på människor,

---

³⁷ 2 Mos. 20 - 4 Mos. 6

³⁸ Och de deltog troget i apostlarnas undervisning och den inbördes hjälpen, i brödbrytandet och bönerna Apg. 2:42

³⁹ Kyrkoordning för Svenska kyrkan – med kommentarer och angränsande lagstiftning, kap. 2 § 1.

⁴⁰ Ibid, kap. 17, Inledning

⁴¹ Larsson, Rolf, Fest vid paradisetts port, Verbum förlag, Angered 1998, sid. 20.

⁴² Aurelius, Carl-Axel, Under ett enda valv, Mitt i församlingen 1997:8, Svenska Kyrkans församlingsnämnd, Uppsala 1997, sid. 13.

den andre, som óchlos, okänd, annorlunda och kanske skrämmande. Bo Claesson använder Levinas ansiktsmetafor när han skriver:

”Blickar jag in i den andres ansikte, utan att vända bort mitt eget, går jag också in i den andra människans liv och bjuder in henne till mitt eget. Samtidigt står jag inför och ser in i evigheten”⁴³.

Jag tror att gudstjänsten kan fungera integrerande i sig. Vår syn på varandra förändras när vi möts inför det heliga. Vi som tidigare sett varandra som främlingar, en i vimlet på torget, óchlos, får när vi möts i gudstjänsten hjälp att se varandra, mötet får gudomliga dimensioner. När vi kommer samman för lovsång och tillbedjan blir vi laós, Guds församlade folk, med en gemensam längtan efter möte med Gud och med varandra.

Kollektivet först

Vi lever i en tid som präglas av individualism, detta gäller även på religionens område. Mycket kretsar kring mitt eget sökande. Min egen andliga törst släcks i källor som gudstjänst, själavård och retreat. Detta är i och för sig inte fel, men jag menar ändå att vi behöver kämpa för andra sätt att vara kyrka. Fredrik Modéus efterlyser en perspektivförskjutning. Han skriver att vi behöver vänja oss vid att tänka *först* på kollektivet och *sedan* på individen, inte tvärtom⁴⁴.

Den spretighet som våra etniskt brokiga förorter innebär, behöver miljöer där de verkliga likheterna lyfts fram, gudstjänsten är sannerligen en sådan miljö. Pete Ward beskriver hur storstadens människor, när de kommer till en ny stad, letar sig fram till en kyrka som ska tilltala på alla plan⁴⁵. Jag upplever att han inte beskriver förortskyrkans gudstjänst. Många gånger är det kanske tvärtom så, att de som firar sin gudstjänst i Svenska kyrkan i förorten, gör det som sitt andrahandsval. Den kyrka man helst hade valt kanske ligger för långt bort, gudstjänst kanske inte firas mer än ibland, man kanske inte känner sig riktigt välkommen av någon anledning.

Nya testamentet talar mycket om att vi kristna finns till för varandra. Ett av de tydligaste exemplen är kanske Paulus tal om kroppen och lemmarna⁴⁶. Vi som kristna är beroende av varandra just i kraft av våra olikheter. Min tro måste få konsekvenser för fler än mig själv, detta manifesteras i gudstjänsten. Fötterna leder mig dit för att lovsjunga och tillbe tillsammans med människor jag inte valt, kanske inte ens skulle komma på tanken att umgås med, om det bara skulle handla om min egen tillfredsställelse. Ändå är det vi som är kallade att just på denna plats vara kyrka, att be och lovsjunga, att dela bröd och vin tillsammans.

Mässan förenar

Sjelva mässan är kanske det djupaste uttrycket för vår gemensamma vilja att ta del av Guds nåd och kärlek. Att dela nattvarden är så mycket mer än en individualistisk frälsningsupplevelse. Rune Klingert skriver:

---

⁴³ Claesson Bo, Synen på den andre – människa. Kontext, identitet.

⁴⁴ Fredrik Modéus: Mod att vara kyrka, Verbum, Mölnlycke 2005, sid. 48.

⁴⁵ Ward, Pete, Liquid Church, Hendrickson Publishers, Peabody/Paternoster Press, Carlisle 2002, sid 61.

⁴⁶ 1 Kor. 12:12-27

”Människan är vad hon äter. Att äta Livets bröd betyder alltså att själv bli bröd för världen. ... Det är en kallelse att bli mat till liv för en svältande och felprogrammerad värld”.⁴⁷

I en gudstjänst där världen bokstavligen talat är närvarande, blir detta sätt att se på mässan tydligt och viktigt. Gud har plats mitt i den brokiga utsatthet där många av oss lever, Gud vill finnas i den, och använda sig av den. Tillsammans delar vi det innersta, till glädje och läkedom för oss själva, men också för de sammanhang där vi lever våra vardagsliv.

LITURGINS MÅNGFALD

Traditioner binder oss samman

Precis som gudstjänstdeltagarna utgör ett brokigt spektrum av personligheter, erfarenheter och referenser, består gudstjänstformen av ett hopkok av nytt och gammalt, inspiration från många tider och miljöer. Detta, menar jag, är en styrka. I gudstjänst i mångkulturell miljö tror jag att vi vinner på att använda oss av gamla beprövade former, med högmässan som den kanske främsta. När vi sen väljer musikalisk och textlig dräkt till de olika momenten är det desto viktigare att mångfalden märks. Alla gudstjänstfirare ska kunna hitta något som känns sant och äkta, textligt och musikaliskt.

Pete Ward beskriver gudstjänsten i den gamla solida kyrkan, som en plats för musealt arvegods, där vi bara krampaktigt håller oss fast i det förgångna⁴⁸. Jag tror istället att vi i den gudstjänst där vi möts över kultur-, och erfarenhetsgränser, verkligen kan uppleva relevans för sånger och liturgi med rötter i tidig liturgisk tradition. Vi visar varandra: Detta har varit viktigt för mitt folk länge, jag har också en historia. Ofta hittar vi likheter, våra olika traditioner binder oss samman.

Världen vidgar Gudsbilden

I en mångkulturell miljö kan det också vara viktigt att ”världen flyttar in i liturgin”, att vi medvetet väljer liturgiska moment, sånger och böner, från olika delar av världen. När andra delar av den världsvida kyrkan, i ord och ton får hjälpa att formulera oss kring det heliga, vidgas vår bild av Gud.

Vi har också mycket att lära av varandra när det gäller förhållningssättet i gudstjänsten. Till exempel har protestantiska kristna mycket att lära av ortodoxa, när det gäller med vilken självklarhet man efterfrågar det heliga. Håkan Sandvik, präst i Upplands Väsby, med en stor verksamhet tillsammans med orientaliska kristna, säger:

Mellanösterns kristna har så mycket att bidra med. I Svenska kyrkan har vi haft mycket kateketik och god undervisning, men vi har förlorat mycket av fromheten också, när kristendomen hamnat uppe i hjärnan. Som jag ser det så kommer de kristna från mellanöstern hit och lär oss fromhet. De har kanske inte hela undervisningsbiten, men de har fromheten. Och när dessa världar möts så sker något viktigt.⁴⁹

Samtidigt ser vi hur ortodoxa hämtar inspiration i protestantisk gudstjänst, till exempel när det gäller barnens och kvinnornas självklara plats i liturgin. Så har Österns gamla

⁴⁷ Fahlgren, Sune (red.), På spaning efter framtidens kyrka, Libris, Södertälje 1998, sid. 136.

⁴⁸ Ward, Pete, Liquid Church, Hendrickson Publishers, Peabody/Paternoster Press, Carlisle 2002, sid. 26-27.

⁴⁹Hjort, Elisabeth, När världar möts, Trots allt 8/03, Bokförlaget Cordia, Örebro 2003.

kyrkas församling S:ta Maria kyrka i Hjällbo, numera en kör med yngre kvinnor som regelbundet medverkar i deras gudstjänst. I St. Johannes kyrka, Syriskortodox, införs en söndagsskoleliknande barnaktivitet under gudstjänsten.

Ninna Edgaardh Beckman skriver:

I kyrkans självbild ingår att se sig själv som en enhet inte bara geografiskt, utan också över tid. Kyrkans ”vi” är stort och spänner över tidsepoker. En och samma gudstjänst kan rymma inslag från olika delar av världen, liksom från olika århundraden. Samtidigt som deltagarna i gudstjänsten också kan representera de mest skilda kategorier⁵⁰.

Hon hänvisar till kulturanthropologen Margaret Mead som har beskrivit kyrkan som ”en sociologisk omöjlighet”, just på grund av sin förmåga att hålla ihop i andra sammanhang oförenliga kategorier⁵¹. Mead hävdar att kyrkan på detta sätt har ett försprång i en pluralistisk tid.

HUR GÖR VI, VAD FÖRMEDLAR DET?

I Hjällbo kyrka, Angereds församling, firar människor från många olika liturgiska traditioner gudstjänst tillsammans varje vecka. Vid sidan av den protestantiska gruppen är människor med rötter i ortodox tradition från mellanöstern flest. I Hjällbo försöker vi sedan flera år utveckla den svenskkyrkliga gudstjänstformen till en form där många känner sig hemma.

Högmässans grundstruktur, som ju har rötter i urkyrkan, och som vi delar med de flesta andra kristna kyrkor, är formen vi bygger vår gudstjänst utifrån. Vi firar mässa i huvudgudstjänsten varje vecka. Vi har god hjälp av ett rymligt gudstjänstrum, där ikoner finns upphängda invid ljusbäraren, på en central plats. Då många av gudstjänstfirarna har arabiskan som gemensamt språk, försöker vi så ofta som möjligt att åtminstone en av dagens texter läses på arabiska. I samband med att församlingen hälsar varandra med Guds frid, sjunger vi ofta en hymn, först på arabiska, och sen i svensk översättning. Vi vill att så många som möjligt ska vara delaktiga i processjonen, i förbönen, att distribuera nattvarden, mm.

Klädföreskrifter vill vi helst undvika, men då vi förstått att klädfrågan är olika viktig för oss, att några gudstjänstfirare upplevt klädseln hos en del av de medverkande som ett problem, har vi bestämt att den som assisterar vid nattvarden ska bära röcklin. De böner där alla deltar är formulerade på kärnfull svenska, samma böner återkommer vecka efter vecka. I predikan, som inte får bli lång, blir det viktigt att använda ett rakt språk utan krångliga metaforer. Vad gäller liturgins sjungna partier har vi försökt, så långt det har gått, att använda melodier där församlingen härmar försångaren; en solist eller ännu hellre en kör. Sånger med ett återkommande omkväde fungerar också bra.

Barnen har en självklar plats. Under predikan samlas söndagsskolan, där barnen på egen hand fördjupar sig i dagens ämne. Alla barn är dock noga med att komma tillbaka in i kyrkorummet, så att inte någon ska missa kommunionen. Att barnen kommunicerar är en självklarhet för såväl barnen själva som för resten av församlingen.

Processen att finna en form för gudstjänsten i Hjällbo kyrka, hoppas jag förmedlar en medvetenhet om styrkan i våra olikheter. Andrew Davey skriver om storstadsteologi, att

---

⁵⁰ Beckman Edgaardh, Ninna, Gemenskap, auktoritet och självbild ur Lika olika som andra, Svenska kyrkan, Solna 2006, sid 110-11

⁵¹Ibid, sid. 110-111

den måste vara praxisorienterad⁵². Detta tycker jag även gäller arbetet med att utveckla liturgin i Hjällbo kyrka. Hela tiden pågår en process; kanske kan vi göra såhär istället; den ändringen fungerar inte, vi ändrar tillbaka...

Vi har bara kommit en liten bit på väg i arbetet med att hitta en gudstjänst som fungerar för oss alla, oberoende av bakgrund, ålder och erfarenhet. Även om det inte är enkelt finns strävan där, att hitta en form som fungerar så bra som möjligt för oss, var och en, och tillsammans. Ingen är viktigare än den andre. När våra olikheter får synas, märkas, och rymmas, fördjupas mötet med det heliga.

SVÅRIGHETER

Naturligtvis är det inte bara enkelt att hitta gudstjänstformer som fungerar lika väl för en 65-årig illitterat man från Iraks landsbygd, som för en 35-årig svensk läkarstudent. Det brokiga kan ibland kännas som ett mål i sig, spretigheten tar överhanden.

Språket

Vem har egentligen mandat att avgöra vad för gudstjänst som passar oss bäst? Försök att komma samman för att gemensamt resonera kring form och innehåll är ofta lite komplicerade, inte minst beroende på språket. Så länge vi befinner oss i en svensk kyrka med svensk präst och musiker, svensk handbok och bibelöversättning, hamnar alla svensktalande i ett orättvist överläge.

Delaktighetssyn

I vår lutherska tradition poängteras ofta delaktigheten av myndiga gudstjänstfirare, vi är alla lika viktiga, och gör gudstjänsten tillsammans. Jag upplever ibland att kristna med rötter i ortodox tradition, inte ser på deltagande på samma sätt. Liturgin är på något sätt större än människornas deltagande i den, den pågår, ledd av präster och diakoner, oavsett om jag är där eller inte. Samtidigt läser jag i Kallistos Ware's bok Den ortodoxa kyrkan:

För ortodoxin är människorna framför allt liturgiska varelser som är allra mest sig själva när de ärar Gud och finner sin fullkomning och sitt självförverkligande i gudstjänsten⁵³.

Kanske är det återigen samhällets individualisering i förhållande till den kollektiva gudstjänsten som vi måste hantera. Att vi i väst och i vår kyrka, präglats mer av individualismen än vi tror, även när det gäller synen på delaktighet. Många kulturer är präglade av ett annat tänkande, individen betraktas utifrån sin plats i en helhet, som ytterst är bestämd av Gud⁵⁴.

SLUTSATS

I ett alltmer individualiserat samhälle kan kyrkan visa på ett alternativt förhållningssätt, där kollektivet sätts före individen. Som en del av den svenska folkkyrkan är vår uppgift att fira gudstjänst tillsammans, på ett sätt som blir äkta och riktigt för oss var och en, trots att vi bär med oss väldigt olika erfarenheter, referenser, och prioriteringar. Genom att bejaka vår egen tradition, samtidigt som vi visar nyfikenhet och öppenhet för andras, har vi en spännande resa av gudstjänstutveckling framför oss. Under resans gång berikas vår

---

⁵² Davey Andrew, *Urban Christianity and Global Order*, Society for Promoting Christian Knowledge, London 2001, sid. 12

⁵³ Ware, Kallistos, *Den ortodoxa kyrkan*, Penguin Books Ltd/Artos bokförlag Skellefteå 2000, sid. 271

⁵⁴ Beckman Edgardh, Ninna, *Gemenskap, auktoritet och självbild ur Lika olika som andra*, Svenska kyrkan 2006, sid.110-111

liturgi, vår bild av Gud vidgas, och vår identitet som en liten del av den världsvida kyrkan befästs.

AVSLUTNING

Jag hoppas och tror, att våra förortsförsamlingar kan gå i tåten för en medveten utveckling av Svenska kyrkans gudstjänst, på det sätt jag försökt beskriva. Att vi alla, med våra olikheter, tillsammans ska få plats i en gudstjänst, som känns relevant såväl för varje gudstjänstfirare, som för kyrkan som helhet. Som många enskilda delar, olika till utseende, karaktär och funktion, bidrar vi till en helhet som i sina bästa stunder är så mycket rikare än summan av sina beståndsdelar.

REFERENSER

- Aurelius, Carl-Axel, Under ett enda valv, Mitt i församlingen 1997:8, Svenska Kyrkans församlingsnämnd, Uppsala 1997
- Claesson, Bo, Synen på den andre - människa, kontext, identitet, ur en kommande bok: Samer som ursprungfolk: mänskliga rättigheter – idé och verklighet
- Davey Andrew, Urban Christianity and Global Order, Society for Promoting Christian Knowledge, London 2001.
- Ekstrand, Thomas, Folkkyrkans gränser, Verbum, Stockholm 2002.
- Fahlgren, Sune (red.), På spaning efter framtidens kyrka, Libris, Örebro 1998.
- Hjort, Elisabeth, När världar möts, Trots allt 8/03, Bokförlaget Cordia, Örebro 2003.
- Larsson, Rolf, Fest vid paradiset port, Verbum, Angered 1998.
- Modéus, Fredrik, Mod att vara kyrka, Verbum, Mölnlycke 2005.
- Sommerville, C. John, The Decline of the Secular University, Oxford University Press, Oxford 2006.
- Svenska kyrkan, Lika olika som andra, Svenska kyrkan, Solna 2006
- Ward, Pete, Liquid Church, Hendrickson Publishers/PaterNoster Press, Peabody/Carlisle 2002
- Ware, Kallistos, Den ortodoxa kyrkan, Penguin Books Ltd/Artos bokförlag Skellefteå 2000
- Wirén, Annika, Jesus från Rinkeby: tankar kring en lokal pastoralteologi, Svenska Kyrkan/Spånga församling, Danderyd 2004.
- Angereds församling, <http://www.svenskakyrkan.se/angered>
- Svenska kyrkan, kyrkoordning, kyrkoordningen@svenskakyrkan.se
- Syrisk ortodoxa kyrkans ungdomsförbund, Sverige, <http://www.soku.org/>
- Österns gamla kyrkas hemsida, <http://www.karozota.com>

SAMVERKAN PÅ OLIKA VILLKOR

Annika Stenvall

INLEDNING

”Mitt skamfilade ryckte är betydligt överdrivet. Många har fördomar, trots att de inte ens varit och hälsat på. De flesta har bara sett mig från bilfönstret från Enköpingsvägen, kommenterar den medelålders stadsdelen vår förvånade reaktion vid vårt besök inför den kommande bostadsutställningen TenstaBo 06. Den sker mycket lämpligt samtidigt som mångkulturåret utlysts i landet.

Hela min familj, cirka 17 000 människor, lever här ungefär som folk gör mest. De kommer från jordens alla hörn och de flesta trivs och samarbetar på ett fantastiskt sätt!”⁵⁵

Under elva dagar i augusti 2006 var det bomässa i Stockholmsförorten

Tensta. TenstaBo 06 var en annorlunda bomässa – en bostadsutställning om förorten Tensta, som byggdes under åren 1966 till 1972 och som är präglad av miljonprogrammet. Här finns 6000 lägenheter och till TenstaBo 06 byggdes ytterligare 250 nya lägenheter. Tanken med TenstaBo 06 var att behandla utmaningarna när förorten möter framtiden och spände mellan perspektiven Tensta som boplatz och Tensta som kulturarena.⁵⁶

När jag hörde talas om TenstaBo 06 väcktes tanken att här kanske fanns möjligheten att förverkliga en dröm jag burit på under några år – drömmen om ett *Stillhetens rum*. – Ett rum för stillhet och eftertanke. En plats för vila från vardagsbruset och en möjlighet att bara vara en liten stund. Drömmen har varit att kunna erbjuda detta där människor är på väg från arbete, via handling och kanske hämtning av barn och sedan vidare hem. Men varför inte erbjuda detta mitt i bruset i en bomässa? I Tensta kunde detta också bli möjligheten att visa trons ständiga närvaro, veckans alla dagar, dygnet runt.

Stockholms byggmästareförening, som huvudarrangör för mässan, tyckte idén var bra och presenterade den för styrgruppen, som godkände *Stillhetens rum* som en del i TenstaBo 06. Villkoret var dock att *Stillhetens rum* skulle vara ett samarbete med muslimer i Tensta. Något som inte var en främmande tanke för mig. Jag fick, via kontakter, kontakt med Islamiska kulturföreningen i Tensta. De nappade på idén och ett samarbete inleddes.

Ett samarbete som utifrån tanken på ett *Stillhetens rum* för alla kom att fungera väl, men som också kom att visa på svårigheten i att tillgången på resurser är så olika. Svenska kyrkan i Spånga har resurser i form av ekonomi och personal. Resurser som Islamiska kulturföreningen i stort sett saknar.

Mitt syfte med denna uppsats är att titta på hur denna obalans påverkar denna typ av samarbete. Detta kommer jag att göra med utgångspunkt i samarbetet kring *Stillhetens rum*.

Vidare vill jag försöka hitta vägar till samarbete, trots olikheterna. Eller kanske kan jag kalla det: ”Hur komma förbi obalans i resurser?”

STILLHETENS RUM – RELIGIONSDIALOG I PRAKTIKEN

Varför är samarbete viktigt?

Mitt mål med *Stillhetens rum* förändrades, efter kontakten med Stockholms byggmästareförening, från att enbart vara ett rum för stillhet och eftertanke till att också bli en möjlighet till religionsdialog i praktiken. En form av dialog som passar mig personligen, eftersom jag hellre gör saker i praktiken. Något som också stämmer bra på

---

⁵⁵ BYGGBIZ 2006, s 1

⁵⁶ BYGGBIZ 2006, s 1

det team som för Spånga församling kom att arbeta med projektet. Vad såg jag då som målet med detta samarbete?

Den frågan har flera svar beroende på åt vilket håll jag riktar blicken. När det gäller besökarna på TenstaBo 06, som kom till Tensta för att de skulle besöka bomässan ville jag visa på att tron finns som en levande del i Tensta – veckans alla dagar. Det var också en möjlighet för både Spånga församling och Islamiska kulturföreningen att presentera sig i informationsmaterial.

Om jag riktar blicken mot det som är Spånga församling så var detta en möjlighet att lyfta fram Tensta, som också är en del av Spånga församling. Detta kändes viktigt, eftersom Spånga församling är en tämligen delad församling. Spånga församling består av Tensta och Rinkeby, med 85 % respektive 89,1 % första eller andra generationens invandrare, samt ytterligare fem områden där mellan 15,5 % och 33,1 % av befolkningen räknas som första eller andra generationens invandrare⁵⁷. I Spånga församling bodde 31 december 2006 totalt 50 199 personer varav 15 106 d.v.s. 30,1 % var tillhöriga Svenska kyrkan⁵⁸. Bland de icke tillhöriga finns många muslimer. Det går osynliga gränser mellan Tensta och Rinkeby och övriga Spånga. De är som tre öar i församlingen. Det måste dock i detta sammanhang sägas att söndagens gudstjänst i Spånga kyrka är ett undantag. Då samlas människor från alla delar av församlingen.

Utöver ovanstående stämde mina tankar kring målet med *Stillhetens rum* överens med två av de punkter som Marika Palmdahl nämner som mål för den religionsdialog mellan kristna och muslimer som hon var delaktig i på Hisingen i Göteborg.⁵⁹ Jag tänkte att *Stillhetens rum* skulle kunna hjälpa till att motverka fördomar och skapa kontakter mellan kristna och muslimer i Tensta.

Jag hade vid ett flertal tillfällen vid kyrkkaffet efter veckomässan i Tensta hört kristna, som kommit till Sverige från muslimska länder, tala om vilka förfärliga människor muslimer är och vilka illdåd de utför. Ibland hade den som talade med sig tidningsklipp som bevis. Att den eller de som utfört dåden skulle vara de som var ansvariga var inget man ville diskutera. Dåden gjorde alla muslimer ansvariga. Kanske är det ett utslag för det Marika Palmdahl talade om i sin föreläsning om religionsdialog på konferensen *Framtiden bor hos oss*⁶⁰: att man ser de andra som en grupp. Likaså ser man sina egna bästa sidor och andras sämsta sidor. Annika Wirén tar också, med sina erfarenheter från Rinkeby, upp problematiken kring de kristna från Mellanöstern, många gånger med erfarenhet av förföljelse. En erfarenhet dessa kristna självklart bär med sig till Sverige, som är ett land där den kristna kyrkan befunnit sig i majoritetsställning under en lång period, och som inte på motsvarande sätt varit hotad eller utsatt⁶¹. Samtidigt är det viktigt för mig att verka för en mer försonande attityd, även om det är svårt. De kristna, som har erfarenhet av förtryck i sina hemländer, kan inte ta ut hämd nu när de är i ett land, som de uppfattar det, tryggt för kristna. Eftersom jag kände att jag inte kunde få min röst hörd i samtalen tänkte jag att jag kunde visa var jag står genom att kunna arbeta tillsammans med muslimer med något som vi skapar tillsammans för alla. För det viktiga med *Stillhetens rum* var att det var öppet för alla, oberoende av tro.

En viktig del i detta med att motverka fördomar var också att bevisa att det går att göra något praktiskt tillsammans – kristna och muslimer. När jag pratade om min idé kring ett

---

⁵⁷ www.stockolm.se

⁵⁸ Spånga församling årsredovisning 2006

⁵⁹ Palmdahl 2005, s 43

⁶⁰ Palmdahl, föreläsning 061115

⁶¹ Wirén 2004, s 34

Stillhetens rum möttes jag inte sällan av kommentarer att detta väl knappast var möjligt. Hur skulle det gå att få kontakt med muslimer som ville göra detta tillsammans med oss? Och om vi kom så långt – hur skulle vi kunna komma överens om hur ett sådant rum skulle vara utformat? Jag tänker att också detta kan vara ett slags uttryck för fördomar. Fördomar kring hur hårt muslimer håller på sitt och kanske därför inte har intresse för att samarbeta.

Det var också viktigt att skapa kontaktnät i Tensta, som skulle kunna fungera som en språngbräda för fortsatt samarbete kring angelägna frågor och områden, som skulle kunna hjälpa till att göra Tensta till en bättre plats att leva och verka i. Något som ju också var tanken med TenstaBo 06. Ett möjligt område för Spånga församling och Islamiska kulturföreningen i Tensta att samarbeta kring som fanns med i diskussionerna inför TenstaBo 06 var att kunna arbeta tillsammans kring ungdomar. Kontakter som redan i dag finns är de muslimska kvinnor som tillsammans med sina barn kommer till Spånga församlings öppna förskola i Tensta.

Så kom vi igång

Med hjälp av min kollega Annika Wirén kom jag så småningom i kontakt med ordförande för Islamiska kulturföreningen i Tensta, Ilyas Acaral. Han ställde sig till en början undrande till varför vi skulle göra detta, men ändrade sig efter att jag förklarat att min tanke var att visa på att tron finns levande i var dag i Tensta och att även om vi är kristna och muslimer så har vi en sak gemensam – tron. Dessutom fanns också tanken på möjligt framtida samarbete.

När jag hade fått kontakt med Islamiska kulturföreningen i Tensta kontaktade jag dem i Spånga församling som jag tänkte kunde arbeta tillsammans med mig som ett team för *Stillhetens rum*. Dessa var Kerstin Rösth Hast, förskolelärare och ansvarig för församlingens arbete med barn, och Gerd Waller, förskolelärare på kyrkans öppna förskola i Tensta. Att det blev dessa två berodde på deras öppenhet inför tanken om ett *Stillhetens rum* just i samarbete med muslimer. Till saken hör också att båda två är med i församlingens skönhetsråd, vilket jag tänkte kunde vara en tillgång i utformandet av rummet.

Vi kom överens om ett gemensamt möte med teamet från Spånga församling och styrelsen för Islamiska kulturföreningen i Tensta, samt deras imam (från Turkiet). Vi träffades i Islamiska kulturföreningens lokaler och fick då också en guidning i lokalerna. Vi kom överens om att göra *Stillhetens rum* till ett gemensamt projekt och diskuterade också möjligheten till framtida samarbete. Från Islamiska kulturföreningens sida var man framför allt intresserad av att kunna ha ett gemensamt ungdomsarbete i framtiden. Föreningen hade p.g.a. lokalbrist svårt att ordna aktiviteter för sina ungdomar och man var orolig att förlora dem till droger, kriminalitet eller fundamentalistiska muslimska organisationer. Eftersom Spånga församling har lokaler så kunde man kanske vara där.

Vd är man beredd att gå in med?

Tanken på att tillsammans skapa ett *Stillhetens rum* var vi överens om. Det kändes viktigt för båda grupperna att få visa att kristna och muslimer kan göra något tillsammans. Det var också lätt att komma överens om hur rummet skulle utformas. Väggar klädda i tyg med färgskalan från grönt (vid böneriktningen mot Mecka) via ljus beige till allt mörkare nyanser av brunt. Golvet skulle vara klätt med heltäckningsmatta. Det skulle finnas en bönematta, bönepallar och stolar, samt krukor i keramik fyllda med sand för ljusständning.

När vi kommit så långt kvarstod frågan om vem som skulle ha huvudansvaret för projektet? Hur skulle vi finansiera hyra av lokal, inredning och information? Vilka skulle ställa i ordning rummet och bemanna det under de elva dagar som mässan skulle pågå? Nu blev det tydligt hur olika resurser vi hade.

Eftersom jag hade möjlighet att arbeta med *Stillhetens rum* på arbetstid och jag redan var kontaktperson mot Stockholms byggmästareförening beslöt vi att jag skulle ta huvudansvaret. Islamiska kulturföreningen utsåg en kontaktperson, Nizamettin Demirbas, som jag skulle hålla kontinuerlig kontakt med och som skulle ta ansvar för deras del i projektet. Jag hade också kommit överens med kyrkoherden i Spånga församling att ansöka om bidrag till *Stillhetens rum* från kyrkorådet och fått det beviljat. Pengar som Islamiska kulturföreningen inte hade möjlighet att bidra med. Vi kom därför överens om att Spånga församling skulle stå för den ekonomiska delen. Material för inredningen skulle Kerstin Rösth Hast, Gerd Waller och jag införskaffa.

När det däremot gällde att ställa i ordning rummet och bemanning under mässan så skulle Spånga församling och Islamiska kulturföreningen i Tensta hjälpas åt. Att det inte skulle bli jämt fördelat visste vi. Bomässan skulle pågå under semestertid då många från Islamiska kulturföreningen åkte till sina hemländer. De hade också sina vanliga arbeten att sköta. Men de skulle ställa upp så mycket de kunde. Vi i Spånga församling kunde göra detta inom ramen för vårt ordinarie arbete och hela personalen uppmanades av kyrkoherden att bemanna *Stillhetens rum* någon gång under mässan. Även i Spånga församling gjorde semestrar att det var mindre personal i arbete än vanligt. Några förtroendevalda hörsammade också kyrkoherdens uppmaning att hjälpa till med bemanningen.

I detta sammanhang skall också nämnas att arrangörerna till TenstaBo 06 skulle ta med *Stillhetens rum* i sitt informationsmaterial till mässan.

Så då var det bara att köra igång. Alla förutsättningar fanns ju...

Hur blev det?

Vi fick hjälp av SISAB att hitta en lokal i Tensta träff, som var en av knutpunkterna på TenstaBo 06. Lokalen var en möteslokal, men det fungerade bra att göra om lokalen så att den fungerade för vårt ändamål. SISAB bjöd oss på hyran för lokalen, eftersom man tyckte att *Stillhetens rum* hade en viktig funktion i bomässan. Informationsmaterialet inför mässan och pressreleasen till media inför presskonferensen gjordes av informatören i Spånga församling.

Vi fick tillgång till lokalen samma vecka som bomässan startade på torsdag. Materialet som behövdes för inredning hade vi införskaffat i början av juni för att ha det klart innan våra semestrar började. När vi fick lokalen hade vi tre kvällar på oss att göra i ordning den, vilket var lite knappt om tid. Det visade sig också att det blev vi tre från Spånga församling som fick ställa i ordning lokalen. Ingen dök upp från Islamiska kulturföreningen. Vid samtal med deras kontaktperson visade det sig att det skulle ha varit en person från dem med oss, men av någon anledning dök denna person aldrig upp.

Under mässdagarna var *Stillhetens rum* öppet varje dag mellan 11.00 – 19.00. och dessa dagar var uppdelade i tre pass att bemanna. Att TenstaBo 06 pågick under semestertid blev tydligt. Det var inte alldeles lätt att ordna med bemanning. I stort lyckades det dock, främst för att den personal som arbetade i Spånga församling kunde göra detta på sin arbetstid. Men det skedde inte helt utan friktion. Jag fick ibland frågan varför vi skulle bemanna så mycket mer än Islamiska kulturföreningen, eftersom detta var ett gemensamt projekt. Jag förklarade att de från Islamiska kulturföreningen inte, som vi, kunde gå ifrån

sitt arbete eftersom deras arbete sker utanför föreningen. Dessutom var större delen av tiden som behövde bemannas på dagtid, vilket för de flesta är ordinarie arbetstid.

TANKAR KRING RELIGIONSIALOG I PRAKTIKEN

Marika Palmdahl skriver i *Det nya landet*⁶² att man skiljer på fyra typer av religionsdialog. Dessa är: det levda livets dialog, social dialog, intellektuell dialog och kontemplativ dialog. Jag tänker att formen på den dialog man väljer att arbeta efter måste bero på vilka som är med i dialogen för att det skall fungera så bra som möjligt. Arbetet kring *Stillhetens rum* berör de två första formerna av dialog och det var en form som fungerar bra för oss från Spånga församling som var inblandade i detta projekt. Jag tänker att det i mycket är en personlighetsfråga hos dem som skall ingå i projektet. Om de inblandade har möjlighet att arbeta utifrån sin personlighet och sina intressen – då är också möjligheten att lyckas bättre.

Den obalans i resurser som blev tydlig i samarbetet kring *Stillhetens rum* är ett problem som blir tydligast i just denna form av dialog, som kretsar kring ett projekt som kräver resurser både ekonomiskt och med personal. Obalansen gör sig nog påmind även i annan form av dialog, men troligen inte lika tydligt.

I just detta fall blev obalansen tydligare, eftersom vi gick in med vårt projekt i ett större projekt, som redan hade klara ramar som vi skulle inordna oss i. Det fanns saker, som tidpunkt för mässan och öppethållningstider, som vi inte kunde påverka. I ett projekt som är helt självständigt kan man i större utsträckning motverka obalans i åtminstone personresurser.

Trots att jag tror att obalansen gör sig påmind i större grad i religionsdialog i praktiken så tycker jag ändå att detta är en viktig form att arbeta med. För att vi är olika och för att vi behöver olika mötesplatser och olika sätt att samlas och samarbeta kring. Än sen att någon, som i *Stillhetens rum*, måste bära en större del av kostnader och personresurser. För mig handlar det om var och en efter dess förmåga. Ibland fungerar det att dela lika, men ibland är det inte möjligt – men samarbete måste kunna ske ändå. Det viktiga är att båda parter är överens och kan bära att man går in med olika resurser.

SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Samarbetet mellan Spånga församling och Islamiska kulturföreningen i Tensta ledde till att vi fick en möjlighet att på TenstaBo 06 erbjuda dem som rörde sig i området *Stillhetens rum*, ett rum för stillhet och eftertanke. En plats för vila mitt i vardagsbruset, att smälta intrycken från mässan och bara vara. En plats öppen för alla oberoende av trosinriktning.

Samarbetet blev också en möjlighet att visa på att det är möjligt att göra saker tillsammans, kristna och muslimer – kanske till och med skapa något tillsammans. Min erfarenhet av *Stillhetens rum* blev att det är viktigt att inte vara så ängslig och tänka på alla *men*, utan att våga utgå från tanken: ”Allt är möjligt” – tills motsatsen visat att det är på något annat sätt. Det är lättare att driva något man tror är möjligt än tvärtom.

Jag tänker också att det är viktigt att inte låta obalans i resurser bli ett hinder, samtidigt som man inte heller får blunda för obalansen. Om det fungerar för de inblandade att man går in med olika resurser och man är medveten om det så ser jag inte att detta behöver vara ett problem. Då är det också lättare att argumentera för att man gör detta när andra

---

⁶² Palmdahl 2005, s 64

eventuellt ifrågasätter denna situation. Så blev det också i fallet med *Stillhetens rum* och det blev därför heller aldrig någon större diskussion kring denna fråga.

Att komma förbi obalans i resurser kan man i viss mån göra genom att forma det praktiska arbetet på ett sätt så att det inte påverkar, men i vissa fall är detta inte möjligt. Jag tänker att om man vet varför man gör något tillsammans och syftet med samarbetet är så viktigt att man kan ha överseende med och vara överens om att man satsar olika då behöver det inte vara ett problem. Ibland undrar jag om detta med att det ska vara "lika för alla" är ett svenskt fenomen. Och "lika för alla" – vad innebär det egentligen? För mig betyder det var och en efter sin förmåga. Likheten ligger då i att var och en satsar lika – d.v.s. sin förmåga.

KG Hammars ord får bli slutord och en bekräftelse på att var och en på sitt sätt kan vara delaktig i religionsdialogen:

Framtiden har redan flyttat in i vårt kvarter! Nu sker religionsmötet på vår egen gata. Bland annat betyder det att religionsmötet lämnar specialistnivån och kommer att beröra var och en i församlingen.⁶³

REFERENSER

BYGGBiZ, Nyheter från Byggmästareföreningarna I Stockholm, Södertäje och Gotland, Nummer 4, Augusti 2006

Mitt i församlingen 1997:5, Muslimska grannar – Svenska kyrkan möter islam, Svenska kyrkans församlingsnämnd, Uppsala

Palmdahl, Marika, Det nya landet – kristen och muslimsk dialog som utmaning och möjlighet, ARCUS, Malmö 2005

Wirén, Annika, Jesus från Rinkeby: tankar kring en lokal pastoralteologi, Svenska Kyrkan/Spånga församling, Danderyd 2004.

<http://www.stockholm.se> Om Stockholm Statistik

TenstaBo 06, informationsbroschyr för boutställningen

Årsredovisning 2005 Spånga församling

Marika Palmdahl, föredrag under storstadskonferensen Framtiden bor hos oss i Göteborg 061115

---

⁶³ Mif 1997:5, s 78

KYRKANS DIAKONI
en trovärdighetsfråga

Kenth Björk

INLEDNING

Den diakoni som bedrivs i Svenska kyrkan är många gånger behäftad med brister och möjligen är orsaken att hämta i historien. Den ”moderna diakonin” har sina rötter i mitten av 1800-talet, då framförallt Lutherska kyrkan i Tyskland inspirerade svenskar, därmed också Svenska kyrkan till diakonalt ansvarstagande

Till att börja med handlade det om enskilda människor som började utföra kärleksgärningar, inspirerade av den moderhus-diakoni som framförallt fanns i Tyskland.

Senare kom diakoninstitutioner att börja utbilda diakonissor, och i vissa fall diakoner. De utbildades för att verka bland utsatta och nödställda människor. Då kyrkan lämnade ifrån sig ansvaret för socialvården till stat och kommun, hamnade diakonin i ett dilemma, som innebar att man inte kunde arbeta som tidigare.

Då kyrkan var stadskyrka kunde den inte i sin diakoni/sociala verksamhet arbeta lika fritt som tidigare eftersom man lämnat över ansvaret för socialvården till staten/kommunerna.

Det innebar att diakonissor och diakoner tvingades till en mera harmlös verksamhet, oftast inom kyrkans eller församlingshemmets väggar. Hembesök var dock vanliga.

En hel del diakoner och diakonissor valde att istället ha kommunen som huvudman, d v s man var verksam i samhällstjänst.

Diakonin kom att från och med 1960-talet alltmera att förknippas med barnverksamhet, syföreningsverksamhet och särskild verksamhet för äldre människor. Det ”riktiga” sociala arbetet utfördes av kommunernas anställda.

FÖRÄNDRINGAR

Under 1990-talet skedde förändringar för diakonerna. De kom att bli en del av det treledade ämbetet, bestående av biskop, präst och diakon. Än större förändring innebar möjligen år 2000 och skiljandet mellan kyrkan och staten. Det öppnade för kyrkan att bli en av de sociala aktörerna i samhället, då man inte längre var en statskyrka. Från att ha varit hänvisad till kyrkor och församlingshem fick kyrkans diakoni möjlighet att träda in på arenan.

Samhället har också förändrats drastiskt sedan den tid då kyrkan hade ansvaret för samhällets socialvård och det samhälle vi har idag innebär enorma diakonala utmaningar. Inte minst det faktum att Sverige är ett mångkulturellt samhälle till följd av stor migration, ger oss utmaningar. Utanförskap, utsatthet och nyfattigdom i kombination med samhällets sociala prioriteringar och i vissa fall nedskärningar, gör att kyrkan efterfrågas som en social aktör i dagens samhälle. Många församlingar får förfrågningar kring samverkan i olika sociala projekt, inte minst vad gäller frågor som rör invandrare/nya svenskar.

Diakonin behövs överallt men av naturliga skäl är utmaningarna störst i stadsmiljöer och i synnerhet i storstädernas miljonprogramsområden. Där är behoven som störst och utmanar kyrkan att axla rollen som en social aktör.

Då samhället alltmer går mot att bli ett två-tredjedelssamhälle, d v s ett samhälle som är i grunden ekonomiskt och socialt orättvist/orättfärdigt, ett samhälle med allt djupare klyftor mellan rika och fattiga, mellan dem som kan konsumera mycket och dem som tvingas leva på bidrag och vända på slantarna. Då behöver kyrkan och kyrkans diakoni kliva ut ur församlingshem och kyrkor och bli en profetisk/politisk röst i samhället.

Kyrkan behöver en diakoni som svarar mot samhällets behov och samhället behöver en kyrka som tar samhällets sociala utmaningar på allvar, en kyrka som är en kritisk röst i samhället och samtidigt en aktör att räkna med.

BAKGRUND

Enligt ett antal styrdokument är det klart att Svenska kyrkan bestämt att det ska bedrivas diakoni i Svenska kyrkans församlingar. I kyrkoordningens andra kapitel §1 står följande om församlingens grundläggande uppgifter:

Församlingen är det grundläggande pastorala området. Församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission.

Församlingen har ansvar för den kyrkliga verksamheten för alla som vistas i församlingen. Församlingen får även lämna bidrag till internationell diakoni och mission.

Särskilda bestämmelser finns om skyldigheten att tillhandahålla dop, konfirmation, vigsel och begravningsgudstjänst.

Församlingen skall anskaffa och underhålla den egendom som behövs för församlingens uppgifter samt anställa och avlöna personal, om detta inte är en uppgift för en kyrklig samfällighet som församlingen ingår i.

Diakonlöften

En diakon skall uppsöka, hjälpa och stödja den som är i kroppslig och själslig nöd. Ge kristen fostran och undervisning i tron, i församling och samhälle vara ett barmhärtighetens tecken och i allt tjäna Kristus i sin nästa. En diakon skall leva som Kristi tjänare och hjälpa människor att gestalta Guds kärlek. Diakonen skall försvara människors rätt, stå på de förtrycktas sida och uppmuntra och frigöra guds folk till det som är gott, så att Guds kärlek blir synlig i världen.

År 2000 kom skriftserien Svenska kyrkan och uppgiften – diakoni (projektgrupp Kerstin Kedvall m fl, 2000). I boken behandlas diakoni utifrån nutida, historiska och teologiska perspektiv. Där skriver man bl a *Det finns en förväntan i samhället om att Svenska kyrkans församlingar ska ställa upp för människor i svåra situationer. Utmaningen är att även peka på de faktorer, som bidrar till att människor har det svårt. Bland de samhällsfrågor som pockar på Svenska kyrkans uppmärksamhet märks (utan inbördes rangordning):*

Ungdomar i riskzonen, psykisk ohälsa, de mångkulturella utmaningarna, äldrevården, glesbygd i omvandling, arbetslivsfrågor, bostadspolitiken

Vidare skriver man ifråga om politisk/profetisk eller samhällsförändrande diakoni att: I diskussionen om politisk diakoni märks också sökandet efter arbetssätt. Hur kan man inom de parlamentariska ramarna öka medvetenheten om utsatthet och orättvisor? På vilka sätt kan man uppmuntra människor att engagera sig politiskt? I vissa fall behövs kanske också kunskap om hur man genom lobbying och civil olydnad direkt kan trycka på en fråga.

Målet för det diakonala arbetet är befrielse och upprättelse av människor genom arbete på individ-, grupp- och samhälls nivå. Det diakonala arbetet kan vara förebyggande, akut eller profetiskt/politiskt. Det förebyggande diakonala arbetet avser att förhindra att utsatthet drabbar människor på ett destruktivt sätt. I det akuta skedet ges olika former av stöd och hjälp till människor som drabbats och den politiskt/profetiska diakonin vill försöka att påverka och förändra strukturer och omständigheter i samhället som gör att människor hamnar i utsatthet.

Ett diakonalt förhållningssätt och ansvar är hela församlingens men det vilar ett extra ansvar på diakonen att utifrån sin kompetens och sina vigningslöften utöva och inspirera församlingen till diakonalt ansvarstagande.

Diakonala definitioner

Diakoninämnden 1975: diakoni är omvårdnad, grundad i Kristi kärlek med syfte att hjälpa människan i olika livssituationer och göra det möjligt för henne att frigöras till tro och tjänst.

Sveriges kristna råd 1996: Diakoni är medmänsklig omsorg, grundad i Kristi kärlek, uttryckt i kyrkans liv och vill genom barmhärtighet och solidaritet möta människor i utsatta livssituationer.

Församlingsnämnden 1999: Diakoni är uppdraget till kyrkan, grundad i Kristi kärlek, att genom delaktighet, respekt och ömsesidig solidaritet möta varandra i utsatt livssituationer.

Lutherhjälpen (ett av Lutherhjälpens inriktningsmål): Lutherhjälpen skall utifrån kyrkans diakonala uppdrag i samarbete med partner främja människovärdiga livsvillkor samt avslöja och bekämpa orättvisor, fattigdom och förtryck. Lutherhjälpen skall ge förutsättningar för social utjämning och hållbar utveckling samt ge människor möjlighet att uttrycka engagemang och solidaritet.

Uppdraget och verkligheten

Charlotte Engel menar att det diakonala arbetet bör vara kontextuellt d v s format av den lokala situationen. Hon skriver, (För en ny tid? Förskjutning eller förnyelse – en inventering av diakonins dilemma, 2002)

Ska vi hålla fast vid traditioner och trygga verksamheter och den bild vi vill ge av kyrkan eller vågar vi se vilken kontext vi är i och ta konsekvenserna av det?

Charlotte Engels avhandling Svenska kyrkans sociala arbete – för vem och varför (Engel 2006), tar upp frågan om Svenska kyrkans styrdokument som tydligt talar om att diakoni ska bedrivas av de lokala församlingarna och att denna diakoni ska riktas mot de mest utsatta. Hon skriver (s 65) *enligt en rad nationella styrdokument skall kyrkans diakonala uppdrag framförallt vara att företräda och rikta insatser mot särskilt utsatta och/eller marginaliserade grupper i samhället. Samtidigt finns emellertid vissa belägg för att det diakonala arbete som bedrivs i de enskilda församlingarna inte alltid är i överensstämmelse med en sådan diakoniförståelse och att diakonalt arbete som riktar sig till särskilt utsatta grupper enbart förekommer i begränsad omfattning. Det är därför angeläget att genomföra mer detaljerade och noggranna analyser av vilken inriktning som det diakonala arbetet faktiskt har och vilka bevekelsegrunder det styrs av.*

Längre fram i avhandlingens avslutande reflexioner skriver Engel (s 247) I avhandlingen har jag visat att det diakonala arbete som realiseras bland annat i de församlingar jag undersökt inte är i överensstämmelse med den nationella nivåns diakoniförståelse. Det diakonala arbete församlingarna de facto utför (framförallt riktat mot äldre) eller ser som önskvärt (framförallt insatser riktade mot en kyrkligt distanserad mellangeneration) avviker som vi sett från det diakonala uppdraget att företräda och rikta insatser framförallt mot människor i en särskilt utsatt och/eller marginaliserad livssituation.

BISKOPSBREV OM KYRKAN OCH DE FATTIGA

I biskopsbrevet om kyrkan och de fattiga, säger biskoparna att kyrkan ska vara de fattigas kyrka.

Diakoni kan inte begränsas till viss verksamhet eller viss tjänst.

Diakoni är ett förhållningssätt som skall genomsyra allt församlingsarbete.

Diakoni är att omsätta Kristen människosyn, Jesu kärleksbud och församlingens förbön i möten, handling och omsorg.

Diakoni kräver mod, närvaro, respekt, inlevelseförmåga, kunskap och resurser.

De utsattas perspektiv

Frågan är hur kyrkan och kyrkans diakoni ska "leva och verka" så att de fattigas och utsattas perspektiv blir synbart. Det handlar nog i grund och botten om att kyrkan måste inta de fattigas perspektiv, de måste komma till tals, bli en del av kyrkans liv och kanske är det ytterst en trovärdighetsfråga om kyrkan kan, vill och vågar dela utsatta människors liv och villkor.

Lillemor Erlander skriver i *Jobbet, kyrkan och vardagen* (s 56), att frågan om rika och fattiga är en andlig fråga. Vidare att den har att göra med kyrkans identitet, då kyrkan själv varit fattig och utsatt har den expanderat andligt och därmed också i sin struktur. Hon skriver att problemformuleringsprivilegiet tillhör de fattiga och utsatta.

Möjligen är problemet att kyrkan på sätt och vis lever sitt eget liv och inte delar de "vanliga" människornas liv och villkor. Lillemor Erlander igen (s 22), *Människor har lyssnat, tagit emot och lytt. Denna tid är nu förbi. Nu handlar det om möte och dialog.*

Hon verkar mena att kyrkan måste leva i dialog med samhället. Vidare vara en naturlig del av människors vardag och vara till nytta för människor, den måste verkligen komma i kontakt med människor om den ska kunna fylla sin uppgift.

Kyrkan har haft en auktoritativ ställning, kanske som en följd av att ha varit statskyrka och har egentligen inte behövt inta de utsattas perspektiv, har inte behövt vara de fattigas kyrka. Biskoparnas brev om kyrkan och de fattiga säger indirekt, att kyrkan, för att vara trovärdig måste ha mod, närvaro och respekt och inlevelseförmåga.

I boken *På spaning efter framtidens kyrka* under rubriken *Församlingens vardagsliv* skriver Rune Klingert (s 149), att gemenskapsstarka människor är en bristvara i vår tid och att det under 2000 talet kommer att bli än värre. Han verkar beskriva ett avhumaniserat samhälle. Vi måste lära oss (s 148) att lyssna till människors frågor om vi skall kunna presentera evangeliet för dem. Jag menar att kyrkan måste gå ännu längre, och fokusera på att leva evangeliet istället för att prata det. Genom att dela människors liv, genom att dela människors villkor, genom att dela människors utsatthet blir kyrkans diakoni, kyrkans liv trovärdigt.

DISKUSSION

I inledningen gjordes ett kort nedslag i diakonihistorien. Historien kan spela in och delvis vara skäl till att kyrkans diakoni inte är mer slagkraftig än den är. Kyrkans diakoni kunde vara en kraft samhället på ett än mer tydligt sätt.

I Tyskland har den Lutherska kyrkan av tradition bedrivit sociala institutioner. Några sådana har också funnits i Sverige, men de är alltför få. Idag är det inget som hindrar lokala församlingar och pastorat att starta och driva sociala projekt. På vissa håll gör man det indirekt genom t e x statsmissionen.

Kyrkans diakoni behöver lämna sin roll som understödjare av trevlighetsverksamheter riktade mot framförallt äldre människor och istället ge sig i kast med de faktiska sociala problem som finns i samhället.

Det är viktigt att företrädarna för kyrkans diakoni tar sig in i de lokala nätverk som finns i kommuner och kommundelar. Det handlar om att skapa relationer med socialtjänst,

polis, föreningsliv, mans- och kvinnojourer, myndigheter som jobbar med migrationsfrågor e t c.

Det är av vikt att föra dialog med människor både på gatan, d v s de mest utsatta såväl som med personer inom föreningar, företag, statliga och kommunala förvaltningar. Inte minst politiker/makthavare är en viktig målgrupp att lobba hos.

Dialogen och mötet med tjänstemän och makthavare ger möjlighet att värna människovärdet och driva de utsattas perspektiv.

I Charlotte Engels avhandling konstateras att det finns en diskrepans mellan kyrkans styrdokument och den verklighet som finns ute i församlingarna. Det är av största vikt att Svenska kyrkan lyfter upp de sociala/diakonala frågorna till samtal och dialog.

Vidare behöver församlingarna inspireras till att bättre förstå sin omvärld t e x genom att kontinuerligt genomföra omvärldsanalyser och diakonala inventeringar. Diakoner behöver arbeta mera medvetet med målformuleringar, arbeta med tydliga, avläsbara mål i sin verksamhet.

REFERENSER

Erlander, Lillemor, Jobbet, kyrkan och vardagen, Verbum, Angered 2001.

Frostin, Per, Befrielse för svenskar, Proprius, Malmö 1987.

Charlotte Engel, Svenska kyrkans sociala arbete – för vem och Varför, Skriftserie 26 Ersta Sköndal, Stockholm 2006.

Fahlgren, Sune (red), På spaning efter framtidens kyrka, Libris, Örebro 2003.

Biskopsbrev, Rika och fattiga – Ett brev från Svenska Kyrkans Biskopar om rättfärdighet och moral i global ekonomi,

Ärkebiskopsämbetet, Andren och Holms tryckeri AB 1993.

MÅNGFALD OCH INTEGRATION

Inga Johansson

INTRODUKTION

Syftet är att diskutera och problematisera Immanuelskyrkans förhållningssätt till Mångfald och Integration. Immanuelskyrkans församling, Stockholm, har tre språkgrupper och med utgångspunkt från de konkreta erfarenheterna i församlingen är syftet vidare att se en möjlig väg för församlingen att bygga en gemenskap där de skilda språkgrupperna kan känna en större social och andlig samhörighet och där alla får möjlighet att delta på lika villkor.

Jag utgår från beskrivningar av Immanuelskyrkans församling, dess erfarenheter av att vara en församling med skilda språkgrupper och att vara en församling i centrala Stockholm där mångfalden av etnisk och kulturell bakgrund är stor.

Uppsatsen är ett försök att också formulera en vision, för ökad samhörighet och mångfald i Immanuelskyrkans församling.

IMMANUELSKYRKANS KONTEXT

Immanuelskyrkan, med tillhörighet i Svenska Missionskyrkan, är en innerstadsförsamling, belägen i centrala Stockholm, i stadsdelen Norrmalm. Stockholm är storstad som genom de senaste decennierna genomgått stora förändringar. Stockholm har ett rikt kulturellt och socialt utbud, expanderande affärs- och företagsliv, ett storstadsområde med tillgång till utbildning, arbete och ett liv som karaktäriseras av hög puls och stor rörlighet. Den globala omflyttningen av människor har gjort att Stockholm idag även kan betecknas som en mångkulturell stad, med människor från alla världens hörn. Den stora omvandling som Stockholm genomgått har inte enbart positiva verkningar utan har också negativa följder som exempelvis främlingsskap, ensamhet, segregering, kriminalitet och missbruksproblem som följd. Samhällets omvandling och utveckling genom postindustrialism, globalisering och migration har förändrat stadsmiljön, landskapet, det ekonomiska och kulturella livet, samma utveckling som gäller de flesta andra storstäder i Sverige.⁶⁴

Bakgrund

Den 1 april 1962 gick fyra av Svenska Missionsförbundets sex innerstadsförsamlingar samman och bildade Immanuelskyrkans församling. Betesdakyrkan på Floragatan på Östermalm, Missionskyrkan Valhalla på Mäster Samuelsgatan på Norrmalm, Emauskyrkan på Karlbergsvägen i Vasastan och Immanuelskyrkan på Tulegatan. Detta skedde på grund av den stora stadsförändringen i centrala Stockholm på 1960-talet då stora delar av det centrala Stockholm revs och historiska miljöer och byggnader fick lämna plats för höghus, gågator och torg. Nya trafikleder och genomfarter byggdes och utgrävningar gjordes för tunnelbanans framväxt. Sammanslagningen skedde också mot bakgrund av att församlingarna ville möta storstadens omvandlingar och kunna erbjuda ett brett och utåttriktat arbete. Ett av de främsta motiven var behovet av en samordnad evangelisation i innerstaden. Den nya Immanuelskyrkans församling beslutade att bygga en ny kyrka och den 24 februari 1974 invigdes den nya Immanuelskyrkan på Kungstensgatan 17 i kvarteret Provisorin som ägs av församlingen. Den nya kyrkan skulle

---

⁶⁴ Ove Sernhede & Tomas Johansson *Storstadens omvandlingar*, sid 9-22. I inledningen beskrivs hur urbanisering, postindustriell utveckling, globalisering och migration har förändrat vårt samhälle och inte minst våra storstäder. Stadsbilden, landskapet är omvandlat liksom ett förändrat ekonomiskt liv och den globala omflyttningen har gjort städerna mångkulturella.

skapa möjligheter till mångfald och redan från början fanns en stor öppenhet för verksamhet riktad till människor med utländsk bakgrund. 1974 anställdes den första engelskspråkiga pastorn och gudstjänst på engelska erbjöds varje söndag i Kapellet i Immanuelskyrkan. Från 1978 har en grupp koreaner samlats i Immanuelskyrkan och 1980 anställdes den första koreanska pastorn. I och med dessa två nya språkgrupper blev integration ett samlande begrepp i Immanuelskyrkan för olika strävanden att binda starka band mellan skilda åldrar, nationaliteter och kulturer. Vid sammanslagningen av församlingarna utgjordes den nya Immanuelskyrkan av ca 2000 medlemmar.⁶⁵

Nutid

Immanuelskyrkans församling har tre ”officiella” språkgrupper; svenskspråkig, engelskspråkig och koreanskspråkig. Det är inte tre församlingar i en och samma byggnad utan grupperna utgör tillsammans en församling med en gemensam församlingsordning och styrelse. Grupperna firar gudstjänst var för sig och har sin egen verksamhet. Vissa aktiviteter görs tillsammans och ett par gånger per år firar grupperna gudstjänst tillsammans. Församlingen har ca 1500 medlemmar. Den svenskspråkiga delen utgörs huvudsakligen av svenskfödda. I den engelskspråkiga delen finns 40-45 nationaliteter representerade och den koreanska utgörs helt av koreaner från Sydkorea. Upptagningsområdet är inte enbart innerstaden. I Immanuelskyrkans församling finns människor från hela Storstockholm. Varje söndag finns ca 700-800 gudstjänstbesökare i Immanuelskyrkan.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL MÅNGFALD OCH INTEGRATION

Begreppen mångfald och integration

Det finns flera förhållningssätt till mångfald och integration.⁶⁶

Assimilation. Grupperna börjar likna varandra, men vanligtvis enligt någon annan grupps villkor – en stark likhetssträvan, bygger på hegemoni och gammal maktfördelning.

Segregation. Etniska öar, grupperna vill behålla sin särart så starkt att åtskillnad är resultatet, bevakande av tradition och olikhet, man träffas genom fester, representationstänkande, rädsla för förändring.

Kulturpluralism. Erkännande, mångkulturella mötesplatser, försök till naturliga möten, viss delning av makt, mindre representationstänkande, mer deltagande på lika villkor.

Interkulturalism, att lära leva med de andra på lika villkor – integration, där alla förändras – men inte på någon annans villkor, där olikheterna ses som naturliga delar av helheten, där makten och resurserna delas och där olika kulturer påverkar varandra och utvecklas.

Här vill jag nu pröva vilket förhållningssätt som är tillämpligt i Immanuelskyrkan.

Immanuelskyrkans förhållningssätt till mångfald och integration

Ordet integration betyder ett sammanförande till en enhet där delarna samspelar. I den kristna församlingen bygger detta på den teologiska övertygelsen om församlingen som

---

⁶⁵ Åke Hedström *Tillsammans i tro*. I denna bok beskrivs Immanuelskyrkans utveckling från 1962-2002.

⁶⁶ Dessa förhållningssätt är hämtade från ett föredrag av Géza Nagy 2006. Geza Nagy är initiativtagare till Interkulturellt Centrum i Angered där han också arbetar. Han kommer från Ungern och kom till Sverige efter den sovjetiska invasionen 1956. Han har arbetat som lektor i Östersund, där han utvecklade en utbildning i interkulturellt socialt arbete. Idag finns han också med i projektet Södra Älvstranden i Göteborg och undervisar också på Högskolan i Borås, kursledare för Integrationsmentorsutbildningen.

Kristi Kropp. Integration i Immanuelskyrkan innebär olika strävanden att skapa former för samhörighet mellan skilda åldrar, nationaliteter, traditioner och kulturer.

Immanuelskyrkans församling kan i dagens läge beskrivas som en segregerad församling. En erfarenhet som delas av många i församlingen. Denna erfarenhet av segregation finns också i vårt samhälle, kanske ett av vår tids större samhällsproblem. ”Segregation skapar insiders och outsiders, etablerade och utanförstående, upphöjda och stigmatiserade och förhindrar det ömsesidiga erkännandet, att se och bli sedd. Segregation är gränser, barriärer, som håller människor isär. Vi ser inte dem som befinner sig på andra sidan; ej heller blir vi sedda av dem”.⁶⁷ I Immanuelskyrkan möts språkgrupperna sällan och lär inte känna varandra. De har därför inte heller möjlighet att lära känna varandras kulturer och traditioner. Istället ökar främlingskap och utanförskap vilket leder till allt mindre känsla av samhörighet och gemenskap. Då den svenskspråkiga delen är den största och också den som bildade församlingen uppstår inte sällan ett utanförskap i de andra grupperna. Ofta känner de sig förbigångna och inte delaktiga i församlingens beslut och upplever sig inte ha samma rättigheter som den svenskspråkiga delen. Representationstänkandet i styrelser, råd och kommittéer medverkar till att känslan av att grupperna inte kan eller får delta på samma villkor. Identiteten som en församling upplevs inte i praktiken. För att nå en större samhörighet och tillhörighet krävs mer långsiktiga lösningar särskilt i den demokratiska och strukturella processen.⁶⁸

VISION OM MÅNGFALD OCH INTEGRATION I IMMANUELKSKYRKAN

Församlingen har vid flera tillfällen försökt att på olika sätt närma sig varandra och hitta en större samhörighet och delaktighet. Frågan är hur församlingen kan bygga en gemenskap där de skilda språkgrupperna deltar på samma villkor och där inget ”vi och dom” existerar utan att alla kan känna att vi är en kropp, en församling, där alla delar är lika viktiga. Här nedan följer en möjlig inriktning, vision, för framtiden gällande mångfald och integration i Immanuelskyrkan så som den skulle kunna beskrivas utifrån ett teologiskt perspektiv.⁶⁹

Teologi

Mångfalden är den kristna församlingens kännetecken. Sedan den kristna församlingens födelse har mångfalden präglat församlingen. Inkluderandet, istället för exkluderandet, har varit den kristna församlingens ständiga budskap. I Gamla testamentet fanns en stark tudelning mellan det utvalda folket och hedningarna – de som är inne och de som är ute. Nationalismen, den egna särarten, höll grupperna isär. Nya testamentets budskap är det direkt motsatta. Anden förenar människorna in i Kristi kropp (1 Kor 12:13). Den nya församlingen (Apg 2) var ytterst mångkulturell, mångspråkig, multietnisk och samtidigt ”en enda kropp”. ”Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus” (Gal 3:28).

---

⁶⁷ Kristian Björklund m fl *Exposure*, sid 67

⁶⁸ Denna beskrivning delas av många. Styrelsen i församlingen har i omgångar arbetat med att hitta modeller för en större samverkan och integration.

⁶⁹ Församlingens styrelse tillsatte 2005 en arbetsgrupp, Integrationsgrupp, med uppdrag att arbeta för en större integration och samhörighet mellan församlingens språkgrupper. I arbetsgruppen finns personer från alla språkgrupper med. Jag ingår själv i denna grupp. Vi har tillsammans arbetat fram en teologisk grund för mångfald och integration. Vi lyfter fram församlingen som en bild av Kristi Kropp där de olika delarna binds samman till en enhet. En bild där mångfald och enhet går hand i hand och där samhörigheten synliggörs i nattvardens måltid.

Att Immanuelskyrkan omfattar medlemmar med olika bakgrunder är det mest grundläggande en församling kan göra. Enhet och mångfald går hand i hand. Bekymret är att mångfald också kan leda till isolering, segregering och utanförskap. Precis som församlingen i Korint skilde mellan rika och fattiga (1 Kor 11:17-22) kan församlingar idag skapa sociala och andliga gränser som skiljer människor från varandra så att enheten inte märks och att Herrens måltid inte kan firas.

Mångfalden behöver inte leda till segregering och utanförskap och inte heller leda till krav på assimilation – där alla måste bli lika varandra. Det kristna budskapet leder till det motsatta: mångkulturalism och interkulturalism. Mångkulturalismen tillåter oss att visa mångfaldens olika ansikten. Interkulturalismen handlar om vårt lärande och om vår utveckling. Vi vävs in i varandra, vi växer, lär oss något nytt, upptäcker nya sidor av Guds församling.

När man är medlem i församlingen är man medlem, inget mindre och inget mer. Medlemskapet är inte nationellt betingat eller bundet till en viss språkgrupp. Som medlem kan man inte samtidigt bli sedd som en gäst. När man är medlem är man inkluderad som ”en av oss”. Eftersom den kristna församlingen inte känner några nationella, kulturella eller språkliga gränser så kan Immanuelskyrkan inte heller göra det. Varje medlem, oavsett språklig eller kulturell bakgrund, har lika rättigheter och skyldigheter som alla andra medlemmar.

Församlingens gemenskap och andliga liv

För att de tre olika språkgrupperna ska känna större samhörighet och gemenskap behöver mångfalden bekräftas och lyftas fram som ett slags kännetecken för församlingen. Visionen är att mångfald i Immanuelskyrkan får betyda en pluralistisk kultur och miljö där olikheter berikar livet, där variationer av uttryck får komma fram i ett inkluderande och generöst klimat, med respekt och tolerans för varandra, i en enhet som syns och känns, ett deltagande på lika villkor med ett individuellt och gemensamt ansvar för helheten, som leder till ett ständigt lärande och utveckling av församlingen som Kristi kropp. Detta innebär inte att språkgrupperna måste slås samman utan istället att se och bekräfta varandras olikheter och glädjas över mångfalden som en stor tillgång och rikedom.

Men för att identiteten som en församling ska kunna upplevas för alla tre språkgrupperna behövs också gemensamma mötesplatser och gemensamma upplevelser. Ett sätt att synliggöra detta är att detta är att fira nattvard tillsammans. Gemenskapen och enheten synliggörs tydligt i Herrens måltid. Gränser sprängs och vi möts som syskon kring Herrens bord. Det blir också till ett vittnesbörd i en splittrad värld. Andra gemensamma mötesplatser skulle kunna ske genom gemensamma samtalsgrupper, körer och aktiviteter som öppnar för vänskap och samhörighet. Genom gemensamma mötesplatser skapas nätverk mellan grupper och utanförskap och främlingskap minskar. Att kommunicera Immanuelskyrkans mångfald utåt i samhället på olika sätt som ex via Immanuelns hemsida, annonser, församlingstidning och verksamhet skulle också tydligt ge ett vittnesbörd om en gränsöverskridande gemenskap till det mångkulturella samhälle som Immanuelskyrkan är en del av.

Den demokratiska och strukturella processen i församlingen

Vid sidan av en teologisk reflektion är en strukturförändring i församlingen nödvändig för att skapa jämlikhet i den demokratiska processen så att grupperna kan uppleva att de deltar på samma villkor, med samma rättigheter och skyldigheter.

DEN DEMOKRATISKA BESLUTSORDNINGEN

I inriktningen för framtiden gällande den demokratiska och strukturella processen behöver därför representationstänkandet ersättas med en struktur där de olika språkgrupperna är jämställda i organisationen. Församlingen behöver även nomenklatur som förklarar hur alla råd och kommittéer hänger ihop. Ett nivåsystem så att medlemmarna vet varifrån gruppens mandat kommer och vilken roll den har i församlingen. En vision om hur detta skulle kunna se ut följer här nedan.⁷⁰

Årsmötet utser styrelse, samt församlingsråd för de olika språkgrupperna (svenska, internationella, koreanska) så att de är jämställda i organisationen och arbetar nära styrelsen. Ett ekonomi- och förvaltningsutskott arbetar med tydlig delegation åt styrelsen i dessa avgränsade frågor.

De nuvarande namnen på olika råd, kommittéer, utskott och grupper ses över och förändras så att dessa motsvarar mandatet i organisationen. Detta innebär att begreppen styrelse, råd och utskott reserveras för, och får endast användas för, beslutande organ.

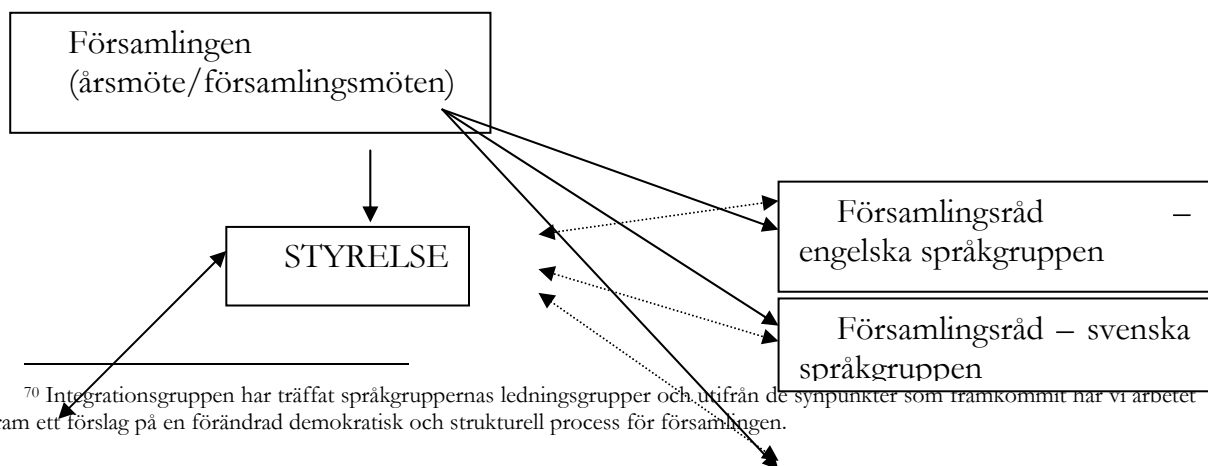
Församlingsrådets uppgift är att arbeta med de olika språkgruppernas andliga och diakonala behov samt övergripande verksamhetsplanering, utifrån de olika gruppernas behov och utifrån ett församlingens helhetsperspektiv. Utvalda medlemmar ur styrelsen är även medlemmar i råden för att säkerställa ömsesidig information och kommunikation.

De olika församlingsråden jämställs med varandra i de olika demokratiska nivåerna med lika mycket inflytande över församlingens andliga utveckling. Styrelsen blir den sammanbindande kraften dit de olika råden rapporterar. Rådets primära uppgift är att leda de olika språkgruppernas andliga liv, utveckling och självvård tillsammans med pastorerna. Den föreslagna nomenklaturförändringen är därför inte kosmetisk, utan reell.

Vissa kommittéer kan utvecklas till att vara gemensamma för alla tre språkgrupper.

Styrelsen är hela församlingens styrelse. Den demokratiska andan, delningen av resurser och inflytande, hyllningen av mångfald och delaktigheten i Immanuelskyrkans liv bör leda till att man inte ser sig enbart som en representant för sin grupp i styrelsen, utan att man känner helhetsansvar för hela församlingen. I de olika råden tar man primärt ansvar för sin språkgrupp – i styrelsen tar man ansvar för alla.

Den demokratiska beslutsordningen:

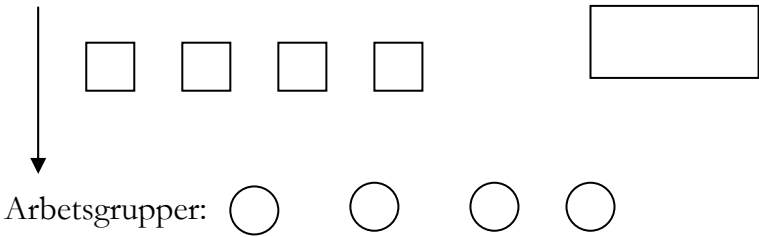
⁷⁰ Integrationsgruppen har träffat språkgruppernas ledningsgrupper och, utifrån de synpunkter som framkommit när vi arbetat fram ett förslag på en förändrad demokratisk och strukturell process för församlingen.

Ekonomi- och
förvaltningsutsk

Församlingsråd
koreanska språkgruppen -

Verkställande och rapporterade kommittéer och grupper

Kommittéer..... (vissa gemensamma)

SLUTSATS

För att nå en större samhörighet och integration i Immanuelskyrkan handlar det framförallt om två aspekter. För det första församlingens socialisation och andliga liv, teologiska grund, och för det andra den demokratiska och strukturella processen. Det är av avgörande betydelse att de olika språkgrupperna hittar gemensamma mötesplatser både gällande andliga och sociala erfarenheter. Den mest avgörande punkten är den demokratiska processen. Här är det viktigt att en strukturförändring kommer till stånd när det gäller jämlikhet i den demokratiska processen.

SAMMANFATTNING

Immanuelskyrkan finns mitt i centrala Stockholm, en modern storstad som alltmer kännetecknas som en multikulturell och multi-etnisk stad med människor från alla världens hörn. Att vara en församling i en sådan miljö innebär att vara en församling öppen för förändringar och öppen för att i sin gemenskap inkludera även människor med utländsk bakgrund.

I dagsläget kan Immanuelskyrkan beskrivas som en segregerad församling där grupperna lever skilda från varandra. Men inriktningen för framtiden är en församling som kännetecknas av mångkulturalism och interkulturalism där gruppernas olika ansikten bekräftas och där olikheterna ses som naturliga delar av helheten. En församling där olika kulturer påverkar varandra och där alla får delta på lika villkor i en demokratisk struktur där makt och resurser delas. Kännetecknet ur ett teologiskt perspektiv är att Immanuelskyrkans församling får utgöra bilden av Kristi kropp där alla delar är lika värdefulla och där enheten och samhörigheten får speglas i Herrens måltid, där gränser sprängs och samhörigheten i Kristi kropp blir synlig.

Enligt denna vision är mångfalden ett av Immanuelskyrkans viktigaste kännetecken och kanske starkaste tillgång och ett vittnesbörd om en gränsöverskridande gemenskap till vårt mångkulturella samhälle.

REFERENSER

- Björklund, Kristina & Sandahl, Christina & Stenow, Håkan, 2004, Arcus förlag, Exposure, 2004
- Bromander, Jonas, 2005, Verbum förlag, Församlingens guide till omvärldsanalys, 2005
- Hedström, Åke, 2002, Verbum Förlag, Tillsammans i tro, 2002
- Helles, Marco, Förslag från Integrationsgruppen till Immanuelskyrkans styrelse, 2007
- Jonsson, Stig, 1993, KM-förslaget, Staden, människan och Gud, 1993
- Nega, Geza, anteckningar från föredrag i Göteborg, Förhållningssätt till mångfald och integration, 2006
- Sernhede, Ove & Johansson, Thomas, 2006, Bokförlaget Daidalos AB, Storstadens omvandlingar, 2006
- Wirén, Annica, 2004, Svenska Kyrkan/Spånga församling, Jesus från Rinkeby

NÄTVERKSMENIGHETEN

En modell för församlingsarbete i Svenska kyrkan

Michael Öjermo

INLEDNING

Jag är kyrkoherde i Svenska kyrkan i Kista församling, Stockholms stift. Kista är en församling med blott 28 % kyrkotillhöriga, och med ett betydande mångkulturellt och mångreligiöst befolkningsunderlag. När en ny församlingsinstruktion skrevs 2006 bemödade sig kyrkorådet och medarbetarna att finna en modell för arbetet i denna för Svenska kyrkan mycket ovanliga församling. Modellen växte fram i dialog med aktuell teologi och sociologi. I den här uppsatsen försöker jag ställa det arbete som gjordes kring Kistas församlingsinstruktion i relation till några av frågeställningarna i kursen ”Teologi för staden och arbetslivet” som denna uppsats är en del av.

BAKGRUND

Sommaren 1999 läste jag den spansk-amerikanska sociologen Manuel Castells monumentala verk i tre band, - *Informationsåldern* - som försöker teckna en sammanhållande bild av tiden vid sekelskiftet 2000.⁷¹

Nu, flera år senare, finner jag hänvisningar till Castells i många olika skrifter. Den kurs, inom vars ramar denna uppsats skrivs, har i sin litteraturlista flera böcker som hänvisar till Castells. Bland annat har Åsa Andersson skrivit om Agneta Fagerström Olssons tv-film *Kniven i hjärtat* från 2004 och tagit Castells till hjälp.⁷²

Jag väljer att följa en tråd från Castells verk som jag började nysta i 1999 och som blivit en viktig inspiration i mitt arbete i Kista församling. Det jag först intresserade mig för hos Castells var hans bidrag till organisationsteorin. När jag fortsatt följt tråden visar det sig att Castells kan ge viktiga bidrag då jag funderar över vilka modeller för församlingsarbete i Svenska kyrkan, med särskild hänsyn till lokala förhållanden i Kista församling, Stockholms stift, som är användbara. Castells ger en konstruktiv och konkret applicerbar modell då han skriver om nätverk.

SYFTE

Syftet med denna uppsats är att ge ett bidrag till den pågående reflektionen kring Svenska kyrkans självuppfattning och en modell för församlingsarbete.

HISTORISK ÖVERGÅNG

Utgångspunkt för Castells verk om informationsåldern är ”att vi i slutet av 1900-talet genomlever en av dessa glesa historiska övergångar” som har sådan inverkan på mänsklighetens historia.⁷³ Att det just nu sker en övergång från det gamla industrisamhället till det nya nätverksamhället. Castells reserverar sig samtidigt mot generella anspråk. Den nya tiden bryter in mycket ojämnt. Större delen av världens befolkning är fortfarande avstängd från basala livsnödvändigheter. Samtidigt kan han påvisa att övergången är global och kommer att påverka hela mänskligheten.

Det Castells skriver om det nya samhället påminner starkt om vad kyrkan gjort i alla tider. Vad har vi annat att tillgå i vår strävan att leva som Jesu Kristi vänner än kunskaper,

---

⁷¹ Castells, Manuel: *Informationsåldern*, utgiven i 3 band, Daidalos förlag (1998-2000). Hänvisningar till Castells i denna uppsats görs genomgående till band 1, i följande fotnoter ”Castells 1998”.

⁷² Andersson, Åsa: Den urbana periferin som politiserad erfarenhet, i Sernhede, O. & Johansson, Th.: *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö, Daidalos 2006*, sid. 233.

⁷³ Castells 1998, sid. 41.

information och symboler? Det som i grunden just nu förändrar stater, organisationer och företag vill jag mena är något som alltid funnits i kyrkan. Samhället påminner alltmer om kyrkan, samtidigt som kyrkans påverkan på samhället förefaller vara lika med noll. Castells menar att kyrka och kristen tro, med få undantag, fungerat som en fundamentalistisk försvarsansträngning vars sak är hopplöst förlorad. Undantaget är befrielsesteologi, som beskrivs som en politisk komponent i Mexicos utveckling.

PRODUKTIONEN I CENTRUM

För att få en bredare förståelse och bakgrund till Castells sätt att analysera organisationer kommer jag först översiktligt att stanna vid ett antal äldre teorier som haft stor betydelse. Den första utgår från Frederick Winslow Taylor (1856-1917) som 1911 publicerade *The Principles of Scientific Management* och blev Rationaliseringsrörelsens huvudfigur. Taylors idéer fick stort genomslag, den så kallade *taylorismen*, inom exempelvis billindustrin. Han är fortfarande den självklara utgångspunkten för all organisationsteori. Hans namn har dock oftast blivit förenat med ett gammaldags, föråldrat sätt att organisera produktion. Men på sin tid och i sitt sammanhang var Taylors idéer relevanta och nydanande. Henry Ford (1863-1947) tog upp Taylors idéer och utvecklade vad som kallas *fordismen*, ett begrepp som populariserades under 1920-talet av Henry Ford själv. Ford ville kombinera massproduktion – i synnerhet det löpande bandet – med masskonsumtion. I en bok om biltillverkning sägs att *fordismen* kom att föras över till andra delar i ekonomin (inte enbart för tillverkning) och kom att kombineras med en byråkratisk administration.⁷⁴ Denna utveckling skedde under påverkan av den hierarkiska organisationsprincip som förekom i armén, som att titeln ”civilingenjör” kom sig av att man under 1800-talet utbildade ingenjörer för industrin inom ingenjörstrupperna. Snabbt fylldes den expanderande svenska industrin av dessa officersutbildade teknokrater. Industrin fick staber och ledningsgrupper, linjer och order.

ATT KÄNSLIGT KUNNA REAGERA PÅ VARIATIONER

Denna massproduktion kom successivt att hamna i kris. Castells menar att detta hade att göra med att massproduktionssystemet med tiden blev både stelt och dyrbart i en ny ekonomisk situation. Orsakerna var förstås många. Marknaden förändrades. Arbetare ville inte längre stå som passiva robotar i fabriken. Taylor och Fords idéer, som också togs upp av Lenin, passade inte i demokratiska välfärdsstater som bland annat utmärktes av en allt mer utbildad befolkning. Kristen löstes genom att industrin försökte skapa så kallad dynamisk flexibilitet i produktionen. Castells skriver: ”Ny teknik gör det möjligt att omforma de löpande band som utmärkte storföretaget till lättprogrammerbara produktionsenheter som känsligt kan reagera på variationer hos marknaden (’produktflexibilitet’) och förändrade tekniska insatser (’processflexibilitet’)”.⁷⁵

Det här kan förefalla som företagsekonomiskt finlir utan bärighet på Svenska kyrkan och församlingsarbete. Men Castells formulering om *att känsligt kunna reagera på variationer*, menar jag kan leda till lärdomar också för förhållandet mellan församling och omvärld. Ingen församling är naturligtvis den andra lik. Det blir än mer uppenbart med dokumentationen från församlingsinstruktionerna som är aktuella just nu i hela Svenska kyrkan, och som vi återkommer till.

---

⁷⁴ Sandkull, Bengt och Johansson, Jan: *Från Taylor till Toyota*, Studentlitteratur 2000.

⁷⁵ Castells 1998, sid. 164.

JUST-IN-TIME

I företagsekonomisk litteratur skiljer man mellan den gamla *fordismen*, beroende av *taylorismen*, och så kallad *toyotism*. Bilföretaget Toyota inledde redan 1948 försök som kan beskrivas som nätverksberoende. Men det var först i och med personatorernas introduktion under 1990-talet som det nätverkstänkande man utvecklat sedan länge fick stöd av tillgänglig teknik. Ett av inslagen i *toyotismen* är *just-in-time*-leveranser. Toyota ville säkra sitt varumärke, men samtidigt inte göra allt till bilen själva. Alltså skapade man ett nät av underleverantörer. Dessa var hela tiden underkastade Toyotas totala kvalitetsstyrning. Det man ville ha var inte underleverantörer med hög anpassningsförmåga, utan man ville reducera osäkerheten. Målet var att undvika rubbningar i den komplicerade produktions- och distributionsprocessen. Castells sammanfattar organisationsstrukturen med konstaterandet att "Flexibiliteten finns i processen, inte i produkten".⁷⁶ Alltså: det kan vara olika hur komponenter produceras och levereras, men när den färdiga bilen rullar ut skall den vara byggd som företaget vill ha den.

När Castells analyserar skillnaden mellan amerikanska och japanska företag gör han en viktig iakttagelse. Han menar att styrkan i den japanska strukturen inte är i relationerna mellan olika företag utan mellan företagen och ledning. De japanska företagen betonar de anställdas förmåga. Man talar om ett kunskapsalstrande företag. Vad han betecknar som det 'kunskapsalstrande' företaget har sin innovativa rot i det organisatoriska samspelet mellan 'explicit kunskap' och 'tyst kunskap'.⁷⁷ När allt detta genomfördes innebar det en stor förändring, och dramatiskt ökad produktivitet i japanskt näringsliv. Om ledningsprocedurerna är överdrivet formaliserade lyckas de anställda sällan kommunicera sin kunskap. Om man däremot slår broar mellan den kunskap som finns i företagsledning, med de anställdas kunskap, hämtar man hem kunskap till företaget om det kringliggande samhället, som är avgörande för framgången. Det här sättet att arbeta kräver "en stabil arbetsstyrka, eftersom det först då blir rationellt för individen att överföra sin kunskap till företaget och för företaget att sprida explicit kunskap till de anställda".⁷⁸ En organisation som vill lära sig något måste alltså vara försiktig med projekt- och korttidsanställningar. En organisation som organiserar sig som ett nätverk kan snabbt fånga upp vad som är på gång, analysera omvärlden och stimulera nya idéer.

ÖVERGÅENDE FENOMEN

Castells menar dock att den så kallade *toyotismen* är ett övergående fenomen. Toyotismen försöker råda bot på en kris i ett förlegat produktionssätt. Det Castells ser som gemensam nämnare för denna krisreaktion är att den byggts upp olika former av nätverk. Därför menar han att framtidens företag är nätverksföretaget. För att kunna lämna toyotismens övergångsmodell måste uppfattningar om tid och rum omdefinieras.

VIRTUELL TID

Från taylorismen lärde sig det gamla industrisamhället betydelsen av tid, i absolut klocktid. Tidsstudier ledde till rationaliseringar som ledde till industriell framgång. Bilindustrin är paradexemplet, och portvakten var dess väktare. Industriarbetaren fick

---

⁷⁶ Castells 1998, sid. 168.

⁷⁷ Castells 1998, sid. 168-169.

⁷⁸ Castells 1998, sid. 169.

också vid pensioneringen, just det - en guldklocka. För att förstå hur nätverk fungerar, som Castells ingående beskriver, måste vi lära oss nya sätt att tänka kring tid. Det vi nu ser är att ”denna linjära, irreversibla, mätbara, förutsägbara tid bryts sönder i nätverkssamhället, i en rörelse av extraordinär historisk betydelse”, skriver Castells. Han kallar det ”en tempusblandning för att skapa ett alltidsuniversum”.⁷⁹

I stora och komplexa företag av idag kan inte ledningen föreskriva sina anställda vad som skall göras i varje stund. Man blir därför beroende av arbetskraft som kan hantera en frihet kring *just-in-time*. Avgörande för denna frihet är att medarbetarna fattar beslut på ett sätt som relaterar till organisationens övergripande målsättning. Det görs genom att medarbetarna länkas samman i ett nätverk. Att det finns ett slags tid, som inte är klocktid, i nätverkets centrum. Medarbetarna hämtar eller tillför information från nätverket vid skilda tidpunkter, som är den enskilde medarbetarens klocktid. Den tid som finns i nätverkets mitt kallar Castells för *virtuell tid*. Det innebär en nätverksgemensam egendom av kunskap och information. Medarbetarna kan vid skilda tillfällen och från olika platser ansluta till nätverkets centrum och hämta eller tillföra kunskap och information. Castells konstaterar: ”Därmed mister hela ordningen av meningsfulla händelser sin inre, kronologiska rytm och arrangeras i tidsföljder som är beroende av det sociala sammanhanget för sina användare”.⁸⁰

Man kan säga att detta beskriver hur kyrkan fungerat i alla tider. Präster och diakoner avlägger löften till Gud inför sin biskop och förväntas sedan agera i kyrkans namn, underkastade kyrkans kvalitetskontroll. Ett slags internrevision byggdes upp redan under medeltiden. Biskopen reste runt och visiterade församlingarna och förde på det sättet ut kunskap och information från stiftet och mellan församlingarna. Ett illustrativt exempel är ärkebiskop Olov Björnssons visitationsresa till Jämtland, vinterhalvåret 1318-19. Kartan över resvägen man finner i andra bandet av *Sveriges kyrkohistoria* ger verkligen en bild av ett nätverk med noder, alltså församlingarna som besöktes och biskopens resväg.⁸¹ Visitationerna var mäktiga symbolhandlingar, och kan så vara än i denna dag. Vigningen är kvar, liksom visitationerna. Men vi har numera andra sätt att upprätthålla kontakten i kyrkan och säkra den gemensamma kvalitén. Biskopen kan ta kontakt via nätet. Det är enkelt att hålla kontakt med varandra. Intet nytt finnes under solen, bara häftigare teknik och förfinade teorier.

Utifrån flödesrummet och platsrummet uppställda som hypotes funderar Castells på hur den värld kommer att se ut där människor lever i två rum så att säga samtidigt. Hans slutsats är skrämmande: ”Resultatet blir en strukturell schizofreni mellan två rumsliga logiker som hotar att bryta ner samhällets kommunikationskanaler.” Det avgörande blir därför att få ihop de olika rummen. Han fortsätter sitt resonemang ”Om inte kulturella *och fysiska* broar medvetet byggs mellan dessa båda rumsformer kan vi gå mot ett liv i två parallella världar, vilkas tid inte kan mötas eftersom de förvrids till skilda dimensioner i en social hyperrymd”.⁸²

Castells är alltså själv kritisk till vad nätverkssamhället kan föra med sig och innebära för människor. Denna kritik bortser ibland hans kritiker från. Låt mig ge två exempel på kritiska invändningar mot Castells och nätverkstanken.

---

⁷⁹ Castells 1998, sid. 436.

⁸⁰ Castells 1998, sid. 465.

⁸¹ Pernler, Sven-Erik: *Sveriges kyrkohistoria*, 2. Hög- och senmedeltid, Verbum 1999, sid. 36.

⁸² Castells 1998, sid. 431.

ARENA FÖR ENSAMVARGAR?

Sven-Erik Liedman har diskuterat Castells teori. Liedman är imponerad av verket, men kritisk till slutsatserna. Liedman frågar sig vad som egentligen håller ihop ett nätverk. ”När Ericssons VD meddelade att han ämnade låta arbetsplatsen i Norrköping försvinna från sitt nätverk, gjorde han det med en beklagande liten axelryckning. Han talade inte till arbetarna i Norrköping utan till aktiemarknaden. Ericsson består, Norrköping förgår”. Nej, nätverk är inget för Liedman. ”När nätverket blir en allt vanligare modell för människors samverkan, bidrar det också till att göra dem till ensamvargar. Ett nätverk är inget kollektiv, det förutsätter ingen närhet i rummet och inte heller mer eller mindre likartade livsbetingelser”.⁸³

Så till det andra exemplet.

Pete Ward diskuterar modeller för församlingsarbetet i sin bok *Liquid Church*. Han är påverkad av Castells i sitt sätt att tänka, men refererar också kritik. Ward berättar om en prästkollega som reste kritik mot en av hans föreläsningar: ”He was very disturbed that I appeared to challenge his idea of the existing church as corporate and community, and he couldn't see how a liquid network of communication could fulfill his vision of what it means to be the body of Christ”.⁸⁴

Pete Ward förklarar sig: ”I am not abandoning the church as a community in favor of fragmented individualism. What I do suggest is that there are different and more cultural expressions of what this corporate body of Christ might look like”.⁸⁵

Den stora förändring som Castells beskriver i sitt verk kan man inte välja bort. Däremot kan man se till hur vi försöker motverka den strukturell schizofreni han fruktar kan bli resultatet. På ett grundläggande plan tror jag att Castells har fundamentalt rätt när han säger: ”Nätverk är det grundämne av vilket nya organisationer görs nu och framöver”.⁸⁶ Det är dags att börja jobba i nätverksmenigheten, med kritisk medvetenhet, förstås!

NÄTVERKSMENIGHET

Som alla församlingar i Stockholms stift arbetade Kista församling under 2006 med sin församlingsinstruktion. Församlingsinstruktionen är ett dokument som arbetas fram i en process med kyrkoråd, kyrkoherde, anställda medarbetare och andra involverade. Församlingsinstruktionen är tänkt att fungera som församlingens övergripande måldokument.⁸⁷

Församlingsinstruktionen godkänns av kyrkorådet och kyrkoherden var för sig. Den godkända församlingsinstruktionen skickas sedan in till domkapitlet i stiftet, som utfärdar den och därmed börjar den gälla.⁸⁸

Kista församling är inne på sin andra församlingsinstruktion sedan år 2000. Den nya instruktionen summerar vad som åstadkommit sedan förra gången, och sådant som inte blev gjort. Därav kan man dra viktiga lärdomar för framtiden.

Min idé som kyrkoherde är att dokumenten som styr församlingens verksamhet måste hänga ihop. Jag vill att församlingsinstruktionen ska hänga ihop med budgeten och att de

⁸³ Liedman, Sven-Erik: *Att se sig själv i andra, om solidaritet*, Stockholm 1999, sid. 53 (första citatet), sid. 74 (andra citatet).

⁸⁴ Ward, Pete: *Liquid Church. A bold vision of how to be God's people in worship and mission – a flexible, fluid way of being church*, Hendrickson Publishers, Inc och Paternoster Press 2002, tredje tryckningen 2004, sid. 37-38.

⁸⁵ ibid.

⁸⁶ Castells 1998, sid. 177.

⁸⁷ Thidevall, Sven: *Folkekyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*, Ordbruket AB, utan årtal, sid. 66.

⁸⁸ Kyrkoordningen, 57 kap. §§ 5-7

dokumenterna i sin tur ska hänga ihop med de arbetskartor som varje anställd medarbetare i Kista församling har. Även några frivilliga medarbetare har arbetskartor som beskriver den insats vi kommit överens om. Jag hoppas att fler frivilliga medarbetare i framtiden också kommer att ha arbetskartor eller avtal som reglerar insatsen de åtagit sig.

Församlingsinstruktionen, budgeten och arbetarkartorna är viktiga verktyg för mig som chef i församlingen. När domkapitlet, kyrkorådet och jag är överens om målen blir det enklare att leda församlingens dagliga arbete.

När vi arbetat med församlingsinstruktionen så har vi funderat väldigt mycket kring vår roll som en minoritetsförsamling i ett mångkulturellt och mångreligiöst område. Vi har 8 200 medlemmar i Svenska kyrkan i Kista församling av totalt 30 000 som bor i stadsdelen. Aktiva utträden, men framför allt folkomflyttningen, gör att vi idag är en minoritet i Kista som tillhör Svenska kyrkan.

Då har vi funderat så här. Är inte det viktigaste för oss att kristendomen överlever i vårt område, mer än att Svenska kyrkan i sin nuvarande form överlever? Här finns kristna av allehanda slag. Vi samarbetar med flera kristna grupper som gärna vill fira kristen gudstjänst, och fira gudstjänst i våra kyrkor. Är det då inte en uppgift att dela med sig av våra resurser i form av medarbetare och lokaler, för att möjliggöra kristen gudstjänst, oavsett i vilken tradition. Vi tror det. Och vi tycker det är fantastiskt att se hur Frälsningsarmén, koptiska eritreaner, iranska pingstvännen, armenier och andra vill samarbeta med oss. Då har vi kommit på att vi är en nod för flera nätverksmenigheter. Jag ska försöka förklara vad vi menar med det.

SVEN THIDEVALL

Vi har fått hjälp i vårt funderande av Sven Thidevall, som en gång i tiden var kyrkoadjunkt i Spånga församling med tjänst i Kista, och numera är biskop i Växjö stift. Sven Thidevall har skrivit en bok om församlingsinstruktionerna i Stockholms stift. Han är också påverkad av Castells och hans tankar om nätverkssamhället.⁸⁹

I boken skriver Sven Thidevall att den gamla nationella folkkyrkan med sina territoriella församlingar omvandlas under trycket av allt färre kyrkotillhöriga, men också genom det så kallade clearingsystemet. Clearingsystemet innebär att varje kyrkotillhörig kan få tillgång till kyrkliga handlingar - dop, konfirmation, vigsel och begravningsgudstjänst - i vilken församling som helst. Kostnaderna clearas mellan den församlingen där man är skriven och betalar sin kyrkoavgift och den församling man väljer för den kyrkliga handlingen. Clearingsystemet leder till att det territoriella församlingsbegreppet suddas ut, menar Thidevall.⁹⁰

Men också annat har förändrats, skriver Sven Thidevall. Väldigt länge orienterade Svenska kyrkans församlingar sin strategi efter idén att den gemensamma gudstjänsten var centrum i församlingens liv. Längre levde föreställningen kvar att alla i församlingens skulle kunna komma varje söndag till kyrkan.⁹¹ De stora så kallade tegnérladorna som ersatte äldre medeltida kyrkor under 1800-talet, framför allt i Småland, byggdes för att rymma alla i församlingen, bokstavligen menat. En äldre kollega till mig berättade att man ännu på 1970-talet på landet i Skara stift var mån om att i varje fall en person från varje gård i socknen skulle delta i söndagens högmässa. Folkkyrkan skulle omfatta alla.

---

⁸⁹ Thidevall, Sven: *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*, Ordbruket AB, utan årtal, sid. 100

⁹⁰ Thidevall, Sven: *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*, Ordbruket AB, utan årtal, sid. 164ff.

⁹¹ Thidevall, Sven: *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*, Ordbruket AB, utan årtal, sid. 162.

Församlingsstrategin i de flesta församlingar gick ut på att den breda verksamhet som bedrevs skulle peka in mot söndagens högmässa. Under 1900-talet byggde Svenska kyrkan ut ett omfattande barn- och ungdomsarbete, först i form av ungdomskretsar, senare i form av Riksförbundet Kyrkans Unga. Detta var arbete inspirerat av den så kallade unglyrkörörelsen som var starkt i början på förra seklet. När kyrkan startade söndagsskola och senare barntimmar var strategin att barn och föräldrar skulle komma till kyrkan tillsammans, och därför anordnades särskilda familjegudstjänster, som under 1980-talet ersattes av familjemässor. Under 1980-talet bestämde Svenska kyrkan att barn som var döpta, men ännu inte konfirmerade, var välkomna till nattvardsbordet.

När tiderna förändrats har denna idé blivit alltmer till en börda för förtroendevalda och anställda i våra församlingar. Alla kom inte! Känslan av misslyckade spred sig. Nu är det dags att tänka nytt!

Thidevall skriver att församlingen idag framträder i tre olika skepnader samtidigt: Nätverksmenighet, organisation och plats för marknadskrafter.⁹² Det förefaller som om Sven Thidevall ser församlingen som nätverksmenighet som kyrkans framtidsväg. Att vi skulle ge oss in på något slags religionsmarknad ligger inte för honom. Konsultprästernas försök att vinna marknadsandelar tycks avskräcka Thidevall. Det är gudstjänstens som står främst i församlingens grundläggande uppgift, anser Thidevall helst riktigt. Men för att dessa nätverk av gudstjänstfirande grupper skall kunna fungera behövs en organisation som förser oss med anställda medarbetare och kyrkobyggnader att vara i. Att balansera ett ganska fritt nätverksflöde av människor som vill fira gudstjänst med någon typ av organisatorisk stabilitet ser Thidevall som församlingens framtidsutmaning.

Till den kommer, i högsta grad för oss som arbetar i mångkulturella och multireligiösa förortsförsamlingar, frågan om Svenska kyrkan och etniciteten. Är Svenska kyrkan bara en kyrka för svenskar? Thidevall antyder ett frågekomplex där Svenska kyrkan, som under stor del av sin historia levat i samexistens med en nationalstat, måste göra upp med sitt arv. I Kista församling samlas människor från i stort sett hela världen av olika kristen tradition. Ibland går man in under Svenska kyrkans ordning, ibland firar man gudstjänst enligt andra ordningar. Vi ser ett nätverksflöde av människor som vill komma hit och fira gudstjänst, och det är människor med mycket olika etnisk tillhörighet.

PETE WARD

Som framkommit ovan har även Pete Ward tagit intryck av Castells. När han skriver om "the Liquid Church" är han dock inte bara beroende av Castells sociologiska undersökning och andras. Han argumenterar för sin sak med hjälp av en teologisk reflektion kring den kristna treenighetsläran.

Ward skriver att nutida teologi har återupptäckt begreppet "relation" mellan treenighetens personer – Fader, Son och helig Ande -, och betonar inte som tidigare begreppet "essens". Det leder till att: "Trinitarian theology allows for a greater appreciation of relationship within God and between God and the world".⁹³ Till och med begreppet person blir i sammanhanget missvisande, anser Ward och hänvisar till Paul Fiddes: "we should focus upon the relations rather than the persons".⁹⁴

---

⁹² Thidevall, Sven: *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*, Ordbruket AB, utan årtal, sid. 174ff.

⁹³ Ward, Pete: *Liquid Church. A bold vision of how to be God's people in worship and mission – a flexible, fluid way of being church*, Hendrickson Publishers, Inc och Paternoster Press 2002, tredje tryckningen 2004, sid. 51.

⁹⁴ Ward, Pete: *Liquid Church. A bold vision of how to be God's people in worship and mission – a flexible, fluid way of being church*, Hendrickson Publishers, Inc och Paternoster Press 2002, tredje tryckningen 2004, sid. 52.

Den flytande, vattenlika relation som Ward tycker sig se i relationen mellan Fader, Son och helig Ande, bör enligt Pete Ward prägla kyrkan. Han skriver om "the Trinitarian dance of God".⁹⁵ Det är långt från den *Solid Church* som Ward beskriver i inledningen till boken, som en del av det moderna projektet och fordismen, som jag med hjälp av Castells försökt beskriva ovan.

När Pete Ward beskriver "the Liquid Church" blir han dessvärre inte speciellt konkret. Boken är också skriven för läsare både i Storbritannien och USA och tillhörande olika kyrkor, och intrycket dröjer sig kvar att Ward står för en evangelikal anglikansk grundhållning, även om det inte direkt utsägs i hans framställning. Han beskriver drömmar om framtidens kyrka, snarare än konkreta framtidsplaner färdiga att förverkligas.

Klart är att Pete Ward menar att kyrkan måste lämna ett tidigare skedes modeller för sitt arbete och söka nya, men som ändå starkt påminner om till exempel aposteln Paulus framställning av vad kyrkan är. "The implication of my reading of Paul's theology is that we should place significantly more emphasis upon the way that our connection to Christ makes us part of the body, rather than the other way around".⁹⁶

WARD OCH TOYOTISMEN

Pete Wards framställning av "the Liquid Church" är alltså inspirerad av bland andra Castells beskrivning av nätverk. Men jag tycker att Ward missar en poäng hos Castells, i varje fall en poäng som finns i det Castells skriver om *toyotismen*.

Som vi sett sammanfattar Castells organisationsstrukturen i *toyotismen* med konstaterandet att "Flexibiliteten finns i processen, inte i produkten".⁹⁷ Det är Toyota som står för kvalitetskontrollen, oavsett hur många underleverantörer som stått för tillverkningen av komponenter till den enskilda bilen som rullar ut från bilfabriken.

Men vem står för kvalitetskontrollen i Wards flytande och rörliga kyrka? Vem står för och avgör i lärofrågor?

Man hittar inte den *virtuella tid* som Castells skriver om och som utgör ett slags nätverkets gemensamma centrum hos Ward.

Som vi sett hos Castells kan inte ledningen i stora och komplexa företag av idag föreskriva sina anställda vad som skall göras i varje stund. Man blir därför beroende av arbetskraft som kan hantera frihet. Avgörande för denna frihet är att medarbetarna fattar beslut på ett sätt som relaterar till organisationens övergripande målsättning. Hur relationen till kyrkans övergripande målsättning skall gestaltas blir inte klart i Wards framställning.

Ward ger inga svar, mer än allmänna fraser om att vara i Kristus, tillhöra och kommunicera inom den gemenskap som utgörs av nätverkets olika delar. Men då finns bara nät, ingen nod, och då är det, enligt Castells, inget nätverk.

KISTA FÖRSAMLING

Det vi ser i Kista församling är att många olika grupper vill använda våra resurser form av medarbetare och lokaler för att fira kristen gudstjänst. Olika nätverk av kristna snurrar

---

⁹⁵ Ward, Pete: *Liquid Church. A bold vision of how to be God's people in worship and mission – a flexible, fluid way of being church*, Hendrickson Publishers, Inc och Paternoster Press 2002, tredje tryckningen 2004, sid. 54.

⁹⁶ Ward, Pete: *Liquid Church. A bold vision of how to be God's people in worship and mission – a flexible, fluid way of being church*, Hendrickson Publishers, Inc och Paternoster Press 2002, tredje tryckningen 2004, sid. 37

⁹⁷ Castells 1998, sid. 168.

kring oss. Men inte bara det. Ser vi till vår egen verksamhet så har den väldigt ofta formen av nätverk av människor som mer eller mindre löst har Kista församling som en nod, en knutpunkt. Det finns människor som regelbundet går i våra gudstjänster, men som inte tillhör någon annan verksamhet. Samtidigt är det tvärt om. Det finns människor som regelbundet tillhör en verksamhet, men som inte går i gudstjänsten speciellt regelbundet. Och så har vi alla mellanformer. Kista församling är med sin organisation, sina förtroendevalda, sina frivilliga och anställda medarbetare, med sin ekonomi och sina kyrkor en nod för olika nätverk av människor som vill höra kyrkan till och har sin hemhörighet här. En nod är en knutpunkt i ett nätverk. En nod kallas också den runda kula som man ser på äldre nattvardskalkar och som gör det lätt för prästen att ta ett rejält tag om kalken, men ändå vipa den elegant. En nod är en balanspunkt, fast, men ändå rörlig. Kista församling är en nod för många människor som vill höra kyrkan till, med mer eller mindre fast anknytning.

MEN FOLKKYRKAN?

Det jag hittills skrivit innebär att Kista församling valt en annan modell för sitt församlingsarbete än den som oftast är gängse i Svenska kyrkans församlingar. Begreppet ”folkkyrka” förekommer inte i den församlingsinstruktion som skrevs under 2006.

Den huvudsakliga förklaringen är det i Kistas kontext svårhanterliga begreppet *folk* i begreppet *folkkyrka*. Som framkommit är Kista församling en mångkulturell och mångreligiös församling, med en mycket liten andel kyrkotillhöriga i Svenska kyrkan. 65 % av innevånarna i Kista församling har utländsk bakgrund. Då blir frågan om Svenska kyrkan och etniciteten svår att hantera om man bara automatiskt upprepar att vi ska vara en öppen folkkyrka. Öppen för vilket folk?, blir i så fall den självklara motfrågan.

Thomas Ekstrand har genomfört en teologisk analys av övergången från statskyrka till fri folkkyrka. När han föreslår kriterier för en rimlig folkkyrkosyn skriver Ekstrand: ”En rimlig folkkyrkoteologi måste ta den pluralistiska utmaningen på allvar, och reflektera över innebörden av folkbegreppet”.⁹⁸

Jag menar att folkbegreppet är omöjligt att använda i den situation som Kista församling befinner sig i. Det är en utmaning att reflektera kring vad det innebär att andra delar av Svenska kyrkan fortfarande envisas med att tala om ”folk” på ett ofreflekterat sätt.

Ekstrands bok utgår nästa helt och håller från kyrkligt material. Men Sverige var länge ett enhetsamhälle där den gemensamma etniska tillhörigheten var en självklar del av ett förvånansvärt homogent samhällsbygge.

KOMMANDE STUDIE

I en annan studie skulle jag senare vilja utreda innebörden av folkbegreppet för Svenska kyrkans del, genom att också beakta material som inte enbart är kyrkligt. Låt mig ge en antydning om en möjlig färdriktning i en sådan studie.

I epilogen till sin stora bok om Gustav Vasa vågar Lars-Olof Larsson sig på följande analys, försiktig, men väl underbyggd: ”Som en positiv symbolgestalt och förebild har Gustav varit oerhört slitstark genom ett halvt millennium. Han har varit användbar som en inkarnation av äkta svenskhet, och nationell frihet mot en fientlig omvärld, som storslagen riksbyggare och som en trygg landsfader, förebådande det svenska välståndets

---

⁹⁸ Ekstrand, Thomas: Folkkyrkans gränser. En teologisk analys av övergången från statskyrka till fri folkkyrka, Verbum 2002, sid. 138-39.

folkhem i socialdemokratisk tappning. Mestadels har hans eftermäle tecknats ljus och uppskattande. Kritiska synpunkter har inte saknats, men de har kraftigt tonats ned och vanligen avskrivits på det häftiga humörets konto, vilket snarast blivit en del av hans starkt dynamiska framtoning”.⁹⁹

I mail frågar jag Olof Ruin, professor emeritus i statsvetenskap i Stockholm och författare till bland annat en stor monografi om Tage Erlander, om var jag skulle kunna spåra vidare kring några centralgestalter i den socialdemokratiska rörelsen, efter den ideologiska grundhållning, som gav oss det homogena samhällsbygge Per Albin Hansson kallade folkhem och Tage Erlander det starka samhället. Olof Ruin skriver som svar bland annat:

I sin syn på Sveriges omvärld kände Erlander särskild närhet dels till de nordiska länderna, dels till USA. Hans nordism bottnade både i hans barndoms närhet till Norge och i hans lundaårs närhet till Danmark. Hans närhet återigen till USA bottnade i att många i hans släkt i tidigare generationer utvandrat till Amerika och att han alltså hade viss kontakt med släktingar där. Europa söder om Danmark kändes i hans perspektiv som mer främmande. Hans motstånd på sin tid inför en anslutning av Sverige till det som kallades EEC betingades dock inte av detta främlingskap utan mera av oro för att en sådan anslutning skulle kunna undergräva vår traditionella neutralitetspolitik.

Erlander var i sin starka betoning av solidaritet och samhörighet mellan människor säkerligen i någon mån påverkad - ehuru han inte var kristen troende - av den kristna tradition som hans far förmedlat och som han också på annat sätt hade upplevt i sina gymnasieårs Värmland. Det katolska framstod i denna folkligt förankrade lutherska kristendom som främmande. Den multikulturalism som nu så starkt präglar Sverige och som vi, såsom Du skriver, möter i utsatta förortsområden var ännu inte aktuell och levande under Erlanders tid i politikens centrum. De invandrarströmmar som vi hade då kom framförallt från de andra nordiska länderna, särskilt från Finland. Jag tror därför inte att man, när Erlander så starkt betonar folkhemmet och det starka samhället, i detta uttryckssätt alltför mycket skall utgå ifrån en föreställning om att folket är ”enhetligt”. Det framstod på den tiden som tämligen självfallet.¹⁰⁰

Med Sveriges inträde i Europeiska Unionen 1994 ändrades den officiella hållningen till den icke-svenska omvärlden på ett tydligt sätt. Hur den ändringen underbyggdes ideologiskt skulle jag vilja utreda.

Det finns många frågor som väcks från den horisont Kista församling erbjuder, både frågor som har med Svenska kyrkan att göra, men kanske framför allt med det svenska samhället i stort.

REFERENSER

Andersson, Åsa: Den urbana periferin som politiserad erfarenhet, i Ove Sernhede & Thomas Johansson (red.): *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö, Daidalos 2006

Castells, Manuel: *Informationsåldern*, utgiven i 3 band, Daidalos förlag (1998-2000)

Ekstrand, Thomas: *Folkkyrkans gränser. En teologisk analys av övergången från statskyrka till fri folkkyrka*, Verbum 2002

---

⁹⁹ Larsson, Lars-Olof: *Gustav Vasa – landsfader eller tyrann?*, Prisma 2002, sid. 359.

¹⁰⁰ Mail från Olof Ruin till författaren, 2007-04-23.

Kyrkoordningen, Verbum 2007

Larsson, Lars-Olof: Gustav Vasa – landsfader eller tyrann?, Prisma 2002

Liedman, Sven-Erik: Att se sig själv i andra, om solidaritet, Stockholm 1999

Pernler, Sven-Erik: Sveriges kyrkohistoria, 2. Hög- och senmedeltid, Verbum 1999

Sandkull, Bengt och Johansson, Jan: Från Taylor till Toyota, Studentlitteratur 2000

Thidevall, Sven: Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar, Ordbruket AB, utan årtal

Ward, Pete: Liquid Church. A bold vision of how to be God`s people in worship and mission – a flexible, fluid way of being church, Hendrickson Publishers, Inc och Paternoster Press 2002, tredje tryckningen 2004

Mail från Olof Ruin till författaren, 2007-04-23

BYRACKEKYRKAN

Om berättelsens roll för kyrkan och det globaliserade lokalsamhället

Henrik Frykberg

INLEDNING

Är kyrkan en förening bland andra? En gemenskap med sina egna avskilda traditioner, sina värderingar och sitt sätt att umgås på? Eller är kyrkan något mer, är hon avskild *för* världen, mer än avskild *från* världen?¹⁰¹ Vad innebär det för kyrkans teologi och verksamhet i den globaliserade och mångkulturella förorten om det är som i sistnämnda fallet? Är det möjligt att vara för världen när den är så pluralistisk, blir det inte bara mish-mash av alltihopa då?

Lite generaliserat vill jag hävda att valet för kyrkan i förorten står mellan att bli ett svenskt kyrkohistoriskt kulturmuseum eller att öppna sig för möten med den globaliserade och multikulturella förorten och våga låta sig förändras genom dessa möten.

Jag redogör för den romerskt katolske teologen Robert Schreiter som menar att kyrkans roll i det globaliserade samhället är att gå i dialog med andra, en dialog som kännetecknas mer av att lyssna än att tala. Lyssna för att lära. Schreiter ger teorier och verktyg för *vad som sker* i själva dialogen och hur man kan arbeta för att förstå varandra och det kristna budskapet i den dialogen.

Den feministiska postmoderna stadsplaneraren Leonie Sandercock ger flera förslag på *i vilka former* dialogen, eller lärandet kan visa sig i det globaliserade samhället. En viktig process för att kunna leva tillsammans i den multikulturella staden är att tillsammans förhandla fram en gemensam historia. Jag tror att detta kan vara en av nycklarna till hur kyrkan ska förmå att vara *avskild för* den globaliserade världen. Kyrkan skall vara med i förhandlandet och skapandet av den gemensamma berättelsen/historian och i sin praktik förhålla sig till den.

Jag behandlar några av Sandercocks teorier om berättelsen och försöker tillämpa och/eller exemplifiera dem utifrån egna erfarenheter av kyrkans arbete i Hammarkullen. Jag avslutar med en diskussion om hur man kan se på kyrkobegreppet utifrån det jag kommit fram till.

Pappret berör många diskussioner och begrepp som jag bara fått 'smaka på' under denna tiopoängskurs i stadens teologi, och som jag inte alls har kunskap för eller möjlighet till att helt omfatta i det här pappret. Det är givetvis min förhoppning att det jag skriver ändå skall vara så underbyggt att det kan ge en intressant och tankeväckande läsning.

DEN NYA KATOLICITETEN

I boken "Constructing Local Theologies" beskriver Robert Schreiter den viktiga vändning inom teologin som skett genom framväxten av olika former av kontextuell teologi¹⁰² i framför allt "tredje världen". Det gemensamma för dessa teologier är att man mer än tidigare uppmärksammat de sammanhang som all teologi står i.¹⁰³

Utifrån dessa erfarenheter utvecklar Schreiter en metod för hur kyrkan, evangeliet och kulturen möts i ett dialektiskt fortgående växelspel. Schreiter föreslår en semiotisk metod för att arbeta med och förstå kulturen i detta växelspel. Denna fokuserar på *tecken* (signs, semeia) som bärare av ett *budskap* i kulturens *koder*.

¹⁰¹ Sigurdsson, "Kyrkan som de heligas samfund", *På spaning efter framtidens kyrka*, Fåhlgren (red.) 1998 s64 med not.

¹⁰² Jag väljer att använda *kontextuell teologi* eftersom det är mest vedertaget, Schreiter argumenterar i boken för begreppet *lokal teologi*, men i den senare boken "The new Catholicity" är det nästan uteslutande *kontextuell teologi* han brukar.

¹⁰³ Schreiter 1985 s4

En svaghet med ”Constructing Local Theologies” är att det är en rätt enkel och statisk syn på kulturer och binära möten som behandlas, kanske en spegling av den tid (1985) då den första upplagan kom ut. Det är därför intressant att se att Schreiter lyckas tillämpa och utveckla teorierna i ”The New Catholicity” som kommer ut tolv år senare, efter kalla krigets slut och Berlinmurens fall, och som utgår mer från en situation vi känner igen oss i.

I ”The New Catholicity” är frågeställningen vad globaliseringen har betytt för teologin och om det kan finnas någon plats för en ”universell” teologi i en globaliserad värld.

Schreiter utvecklar kulturbegreppet bland annat genom att lyfta fram en komplex kulturdefinition med stöd i postkolonial teori där kultur är något annat än ett statiskt raster att lägga på verkligheten, ett system för att förstå verkligheten. Nej, kultur är platsen där relationer bryts (a ground of contest in relations), kultur skapas snarare än upptäcks. Mångfalden prisas och höjs till skyarna och identitet¹⁰⁴ förstås alltid som något splittrat och mångfaldigt, konstruerat och föreställt.

Utifrån denna förståelse av kultur måste en *kulturteologi* fokusera mer på förändring än på det statiska:

”For it is in the experience of moving from one place to another, of cobbling together new identities out of old ones, of negotiating multiple identities and logics that insight into where God is at work in a globalised culture will be found. It will be a study in surprise, in turning up the unexpected, in celebrating the small victories, for the experience of a globalised world lies in its peripheries, in the moments of risk and change, in the celebration of yet another day.”¹⁰⁵

Men var går kyrkans gränser? Hon kan väl inte förändras hur mycket som helst och fortfarande kallas kyrka? Nej, det är klart att hon inte kan och gränserna är något som Schreiter diskuterar redan i ”Constructing Local Theologies” där han kommer fram till fem kriterier för hur kyrkan skall fortsätta kunna vara kyrka i en kontextuell teologi¹⁰⁶. De fem kriterierna är formulerade så att de snarare öppnar för dialog med andra och för förändring av kyrkan än avgränsar kyrkan mot detta.

Bland annat detta, gör att Schreiter i båda böckerna också kan diskutera *synkretism* på ett mycket mer positivt sätt än vad vi är vana. Han jämför strukturellt synkretism med *synthes* och menar att begreppet synkretism ofta har använts för att avsluta en diskussion, ”of judging the outcome without attending to the process”.¹⁰⁷

Svaret på frågan om var kyrkans gränser går blir i ”The New Catholicity” också svaret på frågan om det kan finnas någon plats för en universell teologi i en globaliserad värld. En förståelse av katolicitet idag måste karaktäriseras av en ”*inklusive helhet och trots fullhet genom interkulturellt utbyte och kommunikation.*”¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ Identitet är en angelägenhet i postkolonial teori menar Schreiter 1997 s54. Zygmunt Bauman och Homi Bhaba har föreslagit att man ska lämna begreppet *identitet* till förmån för *identifikation*. ”I stället för att tala om identiteter, ärvda eller förvärvade, skulle det kanske vara mer i överensstämmelse med den globaliserade världens realiteter att tala om *identifiering*, en ständigt pågående, alltid ofullbordad, oavslutad och öppen verksamhet som vi alla av nödvändighet eller fri vilja, ägnar oss åt.” Baumann 2002 s185. Homi Bhaba skriver på liknande sätt i artikeln ”Att minnas Fanon. Själv, psyket och det koloniala tillståndet”, i: Eriksson, Catharina, Maria Eriksson Baaz och Håkan Thörn, 2002, Se också not 15.

¹⁰⁵ Schreiter 1997 s60

¹⁰⁶ Att det kristna uttrycket skall vara sammanhållet, det ska uttryckas i gudstjänstfirande och handling, det kristna skall utstå andra kyrkors bedömning och skall också bidra till och utmana andra kyrkor. Schreiter 1985 s118ff

¹⁰⁷ Schreiter refererar Manuel Marzal som sagt att synkretism bara är den andra sidan av inkulturation. Schreiter 1997 s83, Marzal 1996 Introduktionen.

¹⁰⁸ Schreiter 1997 s133 min översättning

Inklusiv helhet innebär bland annat att acceptera det multikulturella och olikheten. ”Det är klart att evangeliet skall förkunnas helt och fullt, men om man inte ägnar någon kraft åt hur evangeliet tas emot, om ingen uppmuntran och generositet skänks åt försöken till inkulturation, då har kommunikation som interkulturell kommunikation misslyckats”, menar Schreiter.¹⁰⁹

Inklusiv helhet innebär också att acceptera *asymmetrier*. Vad betyder det att en eller flera av parterna i kommunikationsprocessen är fattig, arbetslös, är språksvag, maktlös, en traumatiserad flykting? För att kunna göra teologi måste kyrkan “be present at the boundaries between those who profit and enjoy the fruits of globalization and those who are excluded and oppressed by it”¹¹⁰.

Trons fullhet (eller ortodoxi), handlar bland annat om att erkänna att det centrala i det kristna budskapet, passionshistorien, är en *historia/berättelse* om Jesus Kristus och inte ett påstående¹¹¹. Berättelser och det kristna budskapet har en viss obestämbarhet i sig som gör att den låter sig återberättas genom en mängd tecken och koder.

För ett *interkulturellt utbyte och kommunikation* är det mycket viktigt med en *interkulturell hermeneutik*¹¹² där bland annat frågor om hur kunskap bestäms och förmedlas blir viktiga. Schreiter menar att *meningen* bedöms i sista hand av alla de som aktivt deltar i kommunikationshändelsen. Därför behövs en intensiv dialog för att klargöra att man förstått samma sak. *Sanningen* behöver uttryckas i praktiskt handlande och inte bara refereras till. Att vara beredd att handla för sin övertygelse och inte bara prata om den som ett ideologiskt val är ett sätt att kvalificera sanningen som värderas av många kulturer, därför är att *ortopraxis* viktig för den nya katoliciteten.

Skillnader behöver erkännas och förhandlas, inte för att kompromissa fram en gemensam sanning, men för att vi ska kunna leva vidare med dessa skillnader. Om man förnekar skillnad så kan det leda till kolonisation av en kultur, om man däremot förnekar en likhet kan det göra att man hamnar i en situation där ingen dialog är möjlig. Både likhet och skillnader är alltså viktiga att erkänna.

Till sist så behöver man fundera över vem som har *inverkan* (agency) på vem i kommunikationsprocessen? Traditionellt har man sett talaren (/kyrkan?) som den som påverkar lyssnaren, men en interkulturell hermeneutik ser också till lyssnarens inverkan på talaren. ”A new catholicity requires speakers who are evangelized by hearers, (---) and hearers who becomes subjects of their own history in the act of evangelization.”¹¹³

BYRACKESTADEN

Det finns många likheter mellan Schreiters ”The New Catholicity” och stadsplaneraren Leonie Sandercocks ”Cosmopolis II – Mongrel Cities in the 21st century”. De beskriver båda det globaliserade samhället med hjälp av postmoderna och postkoloniala teorier, t ex när det gäller synen på kultur och identitet¹¹⁴; de betonar multikulturella möten som

---

¹⁰⁹ Ibid s129 min översättning. Kanske skulle *interkulturation* användas för att betona att det är en aldrig färdig och ständigt pågående interaktiv process det handlar om.

¹¹⁰ Ibid s129f

¹¹¹ Sigurdsson talar om evangeliet som ett *mottaget* budskap, vilket i en viss situation ”ska gestaltas eller förkroppsligas”, Sigurdsson, ”Kyrkan som de heligas samfund”, *På spaning efter framtidens kyrka*, Fahlgren (red.) 1998 s49.

¹¹² ”To live in a globalized world requires that we find much more routinized ways of coming to intercultural understanding. The tribalism that has grown increasingly strong in the 1990s based on an explicit strategy not to communicate, will be lethal if it is not countered.” Schreiter 1997 s45

¹¹³ Ibid 1997 s 132

¹¹⁴ Om identitet skriver Sandercock 2003 på s97f och om multikulturalism på s100f, se not 4 ovan. Det här är två av de begrepp jag berör som det skrivits hyllmetrar om. Se t ex Benhabib 2004 och Taylor 1994.

avgörande för om vi ska kunna leva tillsammans i det globaliserade samhället¹¹⁵, de riktar båda kritik mot en modern, positivistisk och objektiviserande kunskapssyn och vill lyfta fram andra viktiga källor för kunskap¹¹⁶, de har båda en i grunden optimistisk syn på de utmaningar och möjligheter som framträder genom globaliseringen.

Ordet ”Mongrel” i titeln på Sandercocks bok betyder på svenska ”blandras” eller ”byracka” och är hämtat från Rushdies ”Imaginary Homelands” (1992). Sandercock förklarar

I will use the metaphor of the mongrel city to characterize this new urban condition in which difference, otherness, fragmentation, splintering, multiplicity, heterogeneity, diversity, plurality prevail. For some this is to be feared, signifying the decline of civilization as we know it in the West. For others (like Rushdie and myself) it is to be celebrated as a great possibility: the possibility of living alongside with others who are different, learning from them, creating new worlds with them, instead of fearing them.¹¹⁷

Men det är förstås inte bara likheter de två visar upp. Där Schreiter problematiserar och ger teorier och verktyg för *vad* som sker i själva mötena är Sandercock mer intresserad av i *vilka former* som kunskap om det globaliserade lokalsamhället utvecklas.

Den centrala frågeställningen för Sandercocks bok är hur vi (=alla) ska kunna känna oss hemma, med alla våra skillnader, i 21a århundradets multikulturella och multi-etniska städer¹¹⁸. Det här är ett betydande problem, för det globaliserade lokalsamhället hotas av en splittring där man har sin identitet i något annat än i det geografiskt avgränsade lokalsamhället.

The distinctive feature of mixed neighbourhoods is that they are ‘communities without community, each marked by multiple and hybrid affiliations of varying geographical reach’. They are not primarily place based communities, and this surely blunt any policy approach based assumptions of (or intentions of creating) an integrated community of mutuality and common interest.¹¹⁹

Det räcker alltså inte med en integrationspolicy från regeringen för att komma åt problemet. Sandercock menar att det handlar om ett lyssnande lärande där människors *berättelse/historia*¹²⁰ blir ett viktigt verktyg för detta lärande. Det kan handla om skrivna och muntliga berättelser, framförda genom tal, sång, drama, dans, politisk handling, konst, et cetera.

För att förtydliga vill jag redogöra för några sätt som Sandercock använder begreppet berättelse på. Dels kan det handla om olika människors och grupper *rotberättelser* som är en oundviklig del av ens identitet¹²¹, dels kan det handla om *lokalsamhällets berättelser*, dels kan det handla om en gemensamt förhandlad pågående *central berättelse*.

---

¹¹⁵ ”As cities become more multiethnic and multicultural, the need to engage in dialogue with strangers must become an urban art and not just a planners art, if we are concerned about how we can co-exist with each other, in all our differences. This most ancient of arts begins with the sharing of stories, and moves towards the shaping of new collective stories.” Sandercock 2003 s204, jämför not 12 ovan.

¹¹⁶ Ibid kapitel 3

¹¹⁷ Sandercock 2003 s1

¹¹⁸ Ibid 2003 s1

¹¹⁹ Ibid 2003 s96 där citatet är från Ash Amin 2002 s 16

¹²⁰ Observera den härliga dubbelheten i begreppet historia på svenska som kan betyda både en berättad historia och en historia som har med tid att göra.

¹²¹ Sandercock 2003 s98, 188

För att exemplifiera, i Hammarkullen är idag kanske ca 75-85% av befolkningen första eller andra generationens invandrare och det är klart att dom bär med sig olika *rotberättelser* från sina hemländer. En del av *lokalsamhälles berättelse* är givetvis en platsbyggningshistoria, hur såg det ut här innan miljonprogrammet byggdes, vilka hus är äldst? Men det är också en berättelse om immigration och urbanisering. Vilka grupper har befolkat Hammarkullen och bor här nu, vilka föreningar har varit och är aktiva, vilka grupper är marginaliserade och förtryckta och vad bär de med sig för historier. Hur ser stadsplaneringens, förvaltningens och den sociala servicens historia ut?

Till de *centrala berättelserna* hör karnevalen som engagerar nästan alla grupper på Hammarkullen och som kan beskrivas som 'ett starkt varumärke' eller som en sådan succéhistoria som våra stigmatiserade förorter behöver mer av¹²². Backabranden som tog 63 ungdomars liv år 1998 och arbetet efter den är en annan central historia som behandlar existentiella frågor kring liv och död, som berättar om multikulturell samling för att arbeta med traumat och om ungdomars utsatthet och marginalisering¹²³.

Arbetet med Backabranden är också en historia om platser, dels brandplatsen på Hisingen men också Hammarkullens kyrka som blev en plats, ett utrymme för samtal, berättande och förhandlande av den gemensamma historien och ett rum för riter som bearbetade det gemensamma minnet¹²⁴.

Men till de centrala berättelserna hör kanske också många av rotberättelserna¹²⁵ och lokalsamhällets berättelser. När idag var femte person på Hammarkullen har sitt ursprung i Irak, är inte då Saddam Hussein en oundviklig del av Hammarkullens centrala historia?

Den ideala stadsplaneraren (och invånaren i den globaliserade staden) behöver känna till och utveckla en multikulturell läskunnighet för denna mångfald av berättelser i samhället¹²⁶. Viktigast blir att mitt i de olika och ibland motsägande berättelserna försöka upptäcka och förhandla en gemensam central berättelse. I ett *splitttrat* samhälle finns en central berättelse hos varje grupp eller individ, inklusive den lokala kyrkan, men Sandercock menar alltså att det är möjligt att förhandla en gemensam central berättelse.

Här strävar Sandercock mot *universalitet* och menar att denna, uttryckt som "a sense of belonging, which is important in any society, cannot be ethnic or based on shared cultural, ethnic or other characteristics. A multicultural society is too diverse for that. A

---

¹²²"Our deepest feeling about city and community are expressed on special occasions such as carnivals and festivals." Ibid s226

¹²³ En risk med att främja en lokal central historia är att man utvecklar en form av stadsdelsnationalism som vill isolera sig från eller överge det övriga regionala samhället på samma sätt som man menar att det har övergett och förtryckt invånarna i förorten. I Hammarkullen finns annars en enorm kompetens och erfarenhet av att arbeta 'glokalt', med ett världsomspännande nätverk, en risk med det arbetet är också att man tappar det regionala perspektivet. Se Andersson 'Den urbana periferin som politiserad erfarenhet', Sernheden "Los Angered: Stadsdelsnationalism och global stamgemenskap" och Lalander "Att ladda gatan, Skapandet av El Callejero Lifestyle" alla i Sernheden, Johansson 2006.

¹²⁴ "Krisgruppen kontaktade i ett tidigt skede kyrkan för samordning av insatserna, detta som en följd av ett sedan lång tid tillbaka nära samarbete med kyrkan. Vidare fanns sedan tidigare ett fungerande nätverk med boende och föreningar i området och samarbete över gränserna var inte något nytt. Hundratals människor sökte sig till Hammarkullens kyrka som blev en plats för samtal, samvaro och stöd och snart koncentrerades insatserna till denna och till Hammarkullsskolan, bl.a. genom att det sociala kriscentrumet etablerades där. Till Hammarkullens kyrka kom även människor från andra stadsdelar. Många av de drabbade ungdomarna bekände sig till den muslimska religionsuppfattningen. För många av dessa ungdomar var det inte naturligt att söka sig till den svenska kyrkan för hjälp och stöd. Detta löstes genom att en muslimsk krisgrupp inrättades i Hammarkullsskolans matsal. Där hade muslimerna en träffpunkt fram till skolan började påföljande måndag. Hammarkullens kyrka blev central i det akuta skedet efter branden." s96 SOU 2000:113. Om ritens betydelse se Sandercock 2003 s222 och SOU 2003:113 s118-119.

¹²⁵ Rotberättelser kan vara sprängstoff i en interetnisk situation eftersom de kan innehålla minnen av generationers lidande under en annan etnisk grupps förtryck, så det är förstas en känslig konst att förhandla dessa. Både Schreiter och Sandercock behandlar våld och rädsla för våld som en mycket viktig aspekt av det globaliserade samhället, jag kan av utrymmesskäl inte diskutera det vidare i detta papper. Schreiter 1997 s58, jfr Bauman2002 kap 14; Sandercock kap 5.

¹²⁶ Sandercock 2003 s47

sense of belonging must ultimately be political, based on shared commitment to a political community.”¹²⁷

Vi som valt att bo här har valt att bo här tillsammans, då måste vi hitta tillräcklig förståelse för varandra för att klara av detta och det innebär inte att vi alla ska dela samma religion, kultur eller ha samma etniska ursprung. Det finns en glidning mot *etik* i det Sandercock talar om som politik. Etik borde väl vara all politiks ursprung¹²⁸. Och om man som kyrka har svårt för begreppet politik så är det lättare att se att etik har med att vara kyrka att göra.

Att hitta en gemensam central berättelse är en känslig konst. Det är ingen berättelse som låter sig skrivas ned och ges ut i en bok med titeln ”Hammarkullens historia” efter ett universitetsseminarium, utan det handlar om en ständigt pågående process där den gemensamma centrala berättelsen hela tiden förändras och förhandlas och gärna flyr undan försöken att fånga och definiera den.

De platser där de centrala historierna uppstår är i det Sandercock kallar för *micro-publics*, platser där vi *måste* samtala och förhandla med varandra som t ex tvättstugan (så länge den fortfarande är ett utrymme där man måste mötas), skolan (där friskolor, som det ser ut i praktiken, hotar att tillintetgöra den centrala berättelsen eftersom vissa grupper väljer dessa och därmed uteblir från de mer blandade och lokala kommunala skolorna), affären och vårdcentralen och, Hammarkullens kyrka i arbetet efter branden.

Just att se vårdcentralen som en *micro-public* använde jag i argumentationen i en predikan och debattartikel mot flytten av den år 2004:

”Gud är också glad för vårdcentralens väntrum, som är som en förgård till himlen: en massa olika folk, åldrar och traditioner. Lite blyga och rädda för varandra är vi där också, men det är svårt att undgå någons ögon, det är svårt att inte växla några ord på ett gemensamt språk, det är svårt att inte se den som är sjuk, det är svårt att inte vara människa i väntrummet.”¹²⁹

De platser där de centrala historierna förhandlas pekar också mot vilka som engageras i berättandet. Det är inte så att beslutsfattare och makthavare, bostadsbolag, tjänstemän och marknaden skall uteslutas från förhandlingarna, tvärtom pekar Sandercock på vikten av att hela samhället deltar¹³⁰, men hon betonar också att de är de marginaliserades och tystades röster och berättelser som behöver höras mer¹³¹.

För dem med erfarenheter av arbete i den globaliserade förorten är det lätt att se att det här idealet av allas deltagande är oerhört svårt att uppnå. Nätverket ’Hammarkullen för alla’ startade våren 2006 med ett seminarium som samlade ett hundratal deltagare från ett brett spektra av de olika grupperingar som finns på Hammarkullen. Idag kommer på nätverkets möten ett knappt tiotal deltagare som inte på långa vägar kan sägas representera Hammarkullen¹³².

---

¹²⁷ Ibid s104

¹²⁸ Bauman refererar Emmanuel Levinas som menar att etiken föregår rättvisan och staten. Bauman 2002 s219f

¹²⁹ Debattartikel av Henrik Frykberg i Göteborgs-Posten 2004-05-15

¹³⁰ Sandercock 2003 s177ff

¹³¹ Ibid kapitel 2, se också Baker, Skinner 2003 s53 där det refereras till bell hooks ”She and many other post-kolonial writers stress the importance of remembering cultural narratives and ways of expressing those narratives (talking black talk) while at the same time recognising the need to find a new home away from the narrow spaces of censorship and learnt oppression.”

¹³² Men det finns också positiva exempel att nämna: nätverket HARM (Hammarkullen Reser Motstånd) som bildades 1993 som en reaktion mot planer på att lägga ner bibliotek, fritidsgård, Folkets Hus, kommunala musikskolan och badhus lyckades behålla initiativet och ett tillräckligt brett deltagande för att förhindra nedläggningsplanerna (fritidsgården stängdes men återöppnades efter branden 1998) Jensen 1995 s162. Flyktingamnesti 2005, som i och för sig var ett nätverk som omfattande fler än bara grupper från Hammarkullen, men som jag också skulle räkna som en del av Hammarkullens centrala berättelse, hade

Det verkar som det krävs spetskompetens inom området kultur och språk¹³³ för att nå upp till Sandercocks ideal och man kan här säkert få hjälpt av Schreiters teorier kring interkulturell hermeneutik och kommunikation. Samtidigt sker i tvättstugorna och på biblioteket varje dag detta förhandlande av de centrala berättelserna mellan grupper och individer, i små sammanhang, som inte för den skull är mindre betydelsefulla.

DISKUSSION

Jag skrev inledningsvis några retoriska frågor och påståenden som pekade mot ett ifrågasättande av att se kyrkan som en kulturbevarare. Kyrkan är något mer än det. Samtidigt är den *lokala* kyrkan alltid inbäddad i en kultur och har en identitet att värna om, även om den alltid är i förändring.

Trots att jag här har använt Schreiter för att placera kyrkan och dess teologi mitt i den globaliserade förorten har jag även efter läsning av ”The New Catholicity”, problem med att för Schreiter hamnar den lokala kyrkan fortfarande ofta *utanför* kulturen, eller multikulturen. Det tenderar att bli dialektiska processer mellan kulturen och kyrkan. Fungerar dialektiska processer i ett globaliserat samhälle? Kyrkan blir en avskild storhet som skall kunna pressas på det multikulturella samhället.

Detta kan i och för sig vara riktigt om man talar om den Osynliga kyrkan eller Kristi kyrka, men det blir fel när man menar t ex Hammarkullens kyrka. Det finns så klart en ambivalens i detta och kommer alltid att göra eftersom den lokala kyrkans mission eller uppdrag är att, mitt i sin bristfällighet, gestalta ’Kristi fullhet’.

Men, kan det vara en hjälp för den lokala kyrkan att se de *centrala berättelserna* och de utrymmen som Sandercock kallar *micro-publics*, som ett uttryck för den osynliga kyrkan? Jag tror att detta är en del av det som inom post-kolonial kallas för ’third space’, ett utrymme där man möts med olikheter och likheter för att finna vägar till en gemensam förståelse av samhället¹³⁴. I så fall bör den osynliga kyrkans gräns gå rätt genom den synliga lokala kyrkan *och* det lokala samhället¹³⁵.

---

under hela sin aktiva tid en stor representation från berörda grupper. En viktig förklaring till att dessa nätverk lyckades, menar jag, var att deras syfte var att arbeta med frågor som konkret berörde alla inblandades vardag och djupast liggande värderingar. Sandercock menar att minnen från dessa sociala och politiska rörelsers kamp är viktiga för den ’multikulturella läskunnigheten’. ”The future multicultural city – cosmopolis – cannot be imagined without an acknowledgement of the politics of difference (which insurgent planning histories embody); a belief in inclusive democracy; and the diversity of the social justice claims of the disempowered communities in our existing cities. (---) An essential part of that literacy is familiarity with the multiple histories of urban communities, especially as those histories intersects with struggles over space and place-claiming.” Sandercock 2003 s47. Se också Daveys refererat av Sandercock, Davey 2002 s48-55.

¹³³ En stor utmaning ligger i att låta ungdomar, där på Hammarkullen ca 50%, av befolkningen är under 25år, ofta med utvidgade, dubbla eller hybrida identiteter, ta plats i de centrala historierna. Språkproblemet behandlas bland annat i andra årets rapport av William Temple Foundations projekt, ”Regenerating Communities: A theological and strategical critique” för att undersöka globaliseringens inverkan på områden i Manchester och kyrkornas och andra samfunds roll för att bidra till lokalsamhällets svar på den inverkan. Baker, Skinner 2005. En annan utmaning ligger i det Schreiter skriver att Fernando Calderon kallat “tiempos mixtos”, som innebär att i det globaliserade samhället finns det förmoderna, det moderna och det postmoderna representerat hos människor av kött och blod, tillsammans, på samma plats. Schreiter refererar Calderon Schreiter 1997 s55. Ytterligare en omständighet är hur man ska införliva och arbeta med allt det lidande, alla de trauman så många i förorterna gått igenom i sina liv som flyktingar och nysvenskar.

¹³⁴ “What is theoretically innovative, and politically crucial, is the need to think beyond narratives of originary and initial subjectiveness and to focus on those moments or processes that are produced in the articulation of cultural differences. These ’in-between’ spaces provide the terrain with for elaborating strategies of selfhood – singular or communal – that initiate new signs of

Om den Osynliga kyrkan kan finna uttryck i de centrala berättelserna, så blir en av den lokala kyrkans viktigaste uppgifter att blanda sig i de ständigt pågående förhandlingarna om den centrala berättelsen och utifrån vår tradition i vår praktik uttrycka resultatet av de förhandlingarna.¹³⁶

De centrala berättelserna på Hammarkullen har, som jag har uppfattat dem, gett uttryck för de stora frågorna i våra liv, sådana som också är gränsöverskridande¹³⁷. Det är självklart att kyrkan och våra traditioner har en plats och ett uppdrag i dessa berättelser. Detta bör bland annat visa sig i kyrkans verksamhet i förorterna, i gudstjänstfirande och predikningar.

REFERENSER

- Amin, Ash *Ethnicity and the multicultural city, Living with diversity. Report for the Department of transport, Local Government and the Regions. University of Durham, Durham 2002.*
- Baker, Chris and Skinner, Hannah, *Mapping the boundaries, End of year one report, Regenerating communities: A theological and Strategic Critique, William Temple Foundation, Manchester 2003*
- Baker, Chris and Skinner, Hannah, *Telling the Stories, how churches are contributing to social capital, Year two, Regenerating communities: A theological and Strategic Critique, William Temple Foundation, Manchester 2005*
- Baumann, Zygmunt, *Det individualiserade samhället, Daidalos, Uddevalla 2002*
- Benhabib, Seyla, *Jämlikhet och mångfald. Demokrati och medborgarskap i en global tidsålder, Daidalos, Göteborg 2004*
- Bhabha, Homi, *The location of culture, Routledge, London 1994*
- Davey, Andrew, *Urban Christianity and Global order, Hendrickson, Massachusetts 2002*

---

identity, and innovative site of collaboration, and contestation, in the act of defining the idea of society itself” Bhabha 1994 1-2, citerad i Ward 2000 s258.

¹³⁵ Sigurdsson beskriver kyrkan som varande 'på väg' och "så länge som den är 'på väg' kan dess identitet inte vara något slutet. Därför är skillnaden mellan 'innanför' och 'utanför' något som ständigt måste omvärderas, och som ytterst sett inte ligger i kyrkans egen hand att bestämma över. Skillnaden mellan utanför och innanför är porös." Sigurdsson, "Kyrkan som de heligas samfund" i *På spaning efter framtidens kyrka*, Fahlgren (red.) 1998 s65.

¹³⁶ "Under denna vandring består en av kyrkans främsta uppgifter att i varje tid utlägga skriften på nytt, att gå på gång återberätta Guds berättelse. Denna utläggning sker i ständig interaktion med den omgivande kulturen, och att detta sker är själva möjlighetsbetingelsen för att kyrkan skall vara i stånd att kommunicera sitt budskap. Denna utläggning skulle kunna ses som kyrkans ständigt ofullbordade försök att finna sin egen identitet. Eller kanske är det riktigare att säga att identiteten finns just i denna pågående aktivitet, snarare än som dess resultat eller förutsättning. Identiteten består i en process, snarare än att vara en statisk, 'färdig', identitet." Ibid s65f

¹³⁷ Man kan fundera över om Bibelns tillkomst också är resultatet av ett förhandlande av olika berättelser i en multikulturell mångfald till en gemensam berättelse som skall återberättas och förhandlas i ständigt nya kontexter.

- Eriksson, Catharina, Maria Eriksson Baaz och Håkan Thörn, Globaliseringens kulturer, Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället, Nya Doxa, Falun, 2002
- Fahlgren, Sune (red.) På spaning efter framtidens kyrka, Libris, Örebro 1998.
- Frykberg, Henrik, Hammarkullen behöver sin vårdcentral, debattartikel i Göteborgs-Posten 2004-05-15
- Jensen, Jens, Tänk om allting var underbart, Hammarkullen 20 år senare, Tre böcker förlag, Göteborg 1995
- Marzal et al (eds.), The Indian face of God in Latin America, Orbis books, New York 1996.
- Rushdie, Salman, Imaginary Homelands, Granta Books, London 1992
- Sandercock, Leonie, Cosmopolis II, Mongrel Cities in the 21 century, Continuum, London and New York, 2003.
- Schreier, Robert J, Constructing local theologies, Orbis books, New York 1985
- Schreier, Robert J, The New Catholicity, Orbis books, New York 1997.
- Sernheden, Ove, Johansson Thomas (red.), Storstadens omvandlingar, Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö, Daidalos, Göteborg 2006.
- SOU 2000:113, Regeringskansliet, Stockholm.
- Taylor, Charles m fl. Det mångkulturella samhället och erkännandets politik. Daidalos, Göteborg 1994.
- Ward, Graham, Cities of God, Routledge, London 2000.

